

**ULUSLARARASI EKONOMİK YAPTIRIMLARIN
SURIYE REJİMİNİN DAVRANIŞLARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2011-2021 DÖNEMİNDEKİ
ABD EKONOMİK YAPTIRIMLARI ÖRNEĞİ**

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

AHMED ABO ALNOUR ABDULKADİR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ahmat MAHAMAT OUMAR

**ULUSLARARASI EKONOMİK YAPTIRIMLARIN SURIYE REJİMİNİN
DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2011-2021 DÖNEMİNDEKİ ABD
EKONOMİK YAPTIRIMLARI ÖRNEĞİ**

Ahmed Abo Alnour ABDULKADİR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ahmat MAHAMAT OUMAR

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEMİ.....	13
TEZ SORULARI	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	14
1. ULUSLARARASI EKONOMİK YAPTIRIMLAR NELERDİR.....	15
1.1. Ekonomik Yaptırım Kavramı.....	16
1.1.1. Ekonomik Yaptırımların Tanımı	16
1.1.2. Geçmişten Günümüze Ekonomik Yaptırımlar	18
1.1.3. Ekonomik Yaptırım Kavramının Benzer Kavramlarla İlişkisi	20
1.2. Ekonomik Yaptırımların Amaçları ve Özellikleri: Başarısını veya Başarısızlığını Etkileyen Faktörler	22
1.2.1. Ekonomik Yaptırımların Amaçları.....	22
1.2.2. Ekonomik Yaptırımların Özellikleri.....	24

1.2.3. Ekonomik Yaptırımların Başarısını ve Başarısızlığını Etkileyen Faktörler.....	25
1.3. Ekonomik Yaptırımların Türleri, Bunları Uygulamaya Yetkili Kuruluşlar ve Bunların Uygulanmasından Kaynaklanan Etkiler	27
1.3.1. Uluslararası Ekonomik Yaptırım Türleri	27
1.3.2. Uluslararası Ekonomik Yaptırımları Uygulamaya Yetkili Organlar	33
1.3.2.1. Uluslararası Organizasyonlar	33
1.3.2.2. Yetkili Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	38
1.3.2.3. Ülkeler	40
1.3.3. Ekonomik Yaptırımların Uygulanmasından Kaynaklanan Etkiler	43
2. ABD'NİN 1990'DAN SURIYE DEVRİMİNİN PATLAK VERMESİNE KADAR SURIYE'YE YÖNELİK POLİTİKASI	46
2.1. Amerika'nın Suriye Devletine ve Amerika-Suriye İlişkilerine Bakışı	46
2.1.1. Amerika'nın Suriye Devletine Yönelik Vizyonu	46
2.1.2. Amerika-Suriye İlişkileri: 1990-2000.....	47
2.1.3. ABD-Suriye İlişkileri 2000-2010.....	49
2.2. Arap Baharı Ülkelerinde (Libya- Mısır - Suriye) Amerikan Politikası..	52
2.2.1. ABD'nin Libya Devrimine İlişkin Tutumu	52
2.2.2. ABD'nin Mısır Devrimi Konusundaki Tutumu	54
2.2.3. ABD'nin Suriye Devrimine İlişkin Tutumu	56
2.3. Suriye'ye Ekonomik Yaptırımlar 2011-2021	58
2.3.1. ABD'nin Suriye'ye Ekonomik Yaptırımlarının Amaçları	59
2.3.2. Amerika'nın Suriye'ye Uyguladığı İkincil Ekonomik Yaptırımlar .	60
2.3.2.1. Karar No. (13572)	60
2.3.2.2. Karar No. (13573)	62
2.3.2.3. Karar No. (13582)	63
2.3.2.4. Karar No. (13606)	63
2.3.2.5. Karar No. (13608)	64
2.3.3. Sezar Yasası.....	65
2.3.3.1. Sezar Yasasına Giriş.....	65
2.3.3.2. Sezar Yasası Yaptırımlarının Kaldırılmasına İlişkin Koşullar.	66
2.3.3.3. Sezar Yasası'nın Uygulanmasının Aşamaları.....	67

3. EKONOMİK YAPTIRIMLARIN SURİYE REJİMİNİN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	72
3.1. Güvenlik ve Askeri Etkiler	72
3.1.1. Askeri Operasyonlar ve Sivillerin Hedef Alınması	72
3.1.2. Suriye Rejiminin Güvenlik Güçlerinin Güvenlik Gerçeği ve Davranışları	76
3.2. Ekonomik ve Sosyal Etkiler	79
3.2.1. Ekonomik Yaptırımların Suriye Rejiminin Ekonomik ve Sosyal Gerçekliğine Etkileri	80
3.2.2. Suriye Rejiminin Ekonomik ve Sosyal Davranışları	82
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	90
TABLolar LİSTESİ	98
ŞEKİLLER LİSTESİ	99
ÖZGEÇMİŞ	100

TEZ ONAY SAYFASI

Ahmed Abo Alnour ABDULKADİR tarafından hazırlanan “ULUSLARARASI EKONOMİK YAPTIRIMLARIN SURIYE REJİMİNİN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 2011-2021 DÖNEMİNDEKİ ABD EKONOMİK YAPTIRIMLARI ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmat MAHAMAT OUMAR

Tez Danışmanı, Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 5/8/2024

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Ahmat MAHAMAT OUMAR (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AŞKAR (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi HAFIJUR RAHMAN (TOGÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Ahmed Abo Alnour ABDULKADİR

İmza :

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının her aşamasında şahsımı destekleyen, yoluma ışık tutan, araştırma konumu bana sevdiren ve özveriyle çalışmama olanak sağlayan saygıdeğer tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Ahmat Mahamat OUMAR

Üniversitedeki arkadaşlarım İbrahim Shamta, Muhammed Adib ve Bilal Satuf'a şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca sevgili eşime, eğitim hayatım boyunca yanımda durduğu ve uygun koşulları sağladığı için teşekkürlerimi, minnettarlığımı ve takdirimi ifade etmek istiyorum.

ÖZ

Arap Baharı devrimleri 2010'da patlak verdi. 2011 yılında alanı Suriye'ye kadar genişledi. Mart 2011'de Suriye'de reform talebiyle protestolar başladı ve Suriye rejiminin devrilmesini talep eden halk taleplerinin hızı hızla arttı. Rejim, bu talepleri baskı ve şiddetle karşıladı. Şiddet içeren davranışlarını hızla artıran rejim, Suriye şehirlerine saldırmak için ordu güçlerini kullanmaya başladı. Bölge ülkeleri, Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri, rejimin davranışlarına ilişkin hızla farklı tutumlar ortaya koydu. Bazıları, bunu bir iç mesele olarak değerlendirip, Suriye rejiminin “Suriye devletinin” bekasına yönelik bir tehditle karşı karşıya olduğunu düşünerek rejimin sivillere karşı şiddet uygulama kararlarını destekledi. Bu arada, aralarında Amerika'nın da bulunduğu birçok ülke, Suriye rejiminin insan haklarını ihlal etmesi nedeniyle yaptırım uygulamak için harekete geçti. ABD'nin Suriye rejimine yönelik ekonomik yaptırımlarının uygulanması 2011 yılında başladı ve bugüne kadar devam etmektedir. Suriye rejimine karşı uygulanan yaptırımlar, yaptırımları uygulayan ülkelere göre farklılık göstermekte ve ülkelerin saikleri de değişiklik göstermektedir. Yaptırımlar, rejimin davranışlarını kısıtlamayı amaçlamış ve çoğunlukla ekonomik yaptırımlar olmuştur. Ancak bu yaptırımların rejimin davranışları üzerindeki gerçek etkisi belirsizliğini korumaktadır; çünkü rejim, şiddet içeren güvenlik davranışlarını sürdürmüştür. Yukarıdakiler, bizi ekonomik yaptırımlar kavramını ve ekonomik yaptırımların siyasi sistemlerin davranışları üzerindeki gerçek etkisini öğrenmek için yaptırımlar kavramını araştırmaya sevk etmektedir. Bu tez, Amerika'nın Suriye rejimine karşı uyguladığı ekonomik yaptırım modelini inceleyerek bu noktalara cevap vermeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye Rejimi; ABD; Ekonomik; Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar.

ABSTRACT

The Arab Spring revolutions began in 2010 and spread to Syria in 2011. Protests demanding reform erupted in Syria in March 2011, and the momentum for the overthrow of the Syrian regime grew rapidly. In response, the regime resorted to oppression and violence, swiftly adopting a militarized approach and deploying armed forces to suppress dissent in Syrian cities. Regional countries, as well as European nations and the United States, quickly developed differing stances on the regime's actions. Some supported the regime's use of violence against civilians, viewing it as an internal matter and a necessary response to perceived threats against the survival of the Syria as a state. Conversely, many countries, including the United States, took measures to impose sanctions on the Syrian regime due to its human rights violations. This situation necessitates an exploration of the concept of economic sanctions and their real impact on the behavior of political systems. This thesis aims to address these issues by examining the model of economic sanctions imposed by the United States on the Syrian regime.

Anahtar Kelimeler: Syrian Regime; USA; Economic; International Economic Sanctions.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Uluslararası Ekonomik Yaptırımların Suriye Rejiminin Davranışları Üzerindeki Etkisi: 2011-2021 Dönemindeki ABD Ekonomik Yaptırımları Örneği
Tezin Yazarı	Ahmed Abo Alnour ABDULKADİR
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmat MAHAMAT OUMAR
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	05/8/2024
Tezin Alanı	Uluslararası Politik Ekonomi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	101
Anahtar Kelimeler	Suriye Rejimi; ABD; Ekonomik; Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Impact of International Economic Sanctions on the Behavior of the Syrian Regime: US Economic Sanctions in the Period 2011-2021 as An Example
Author of the Thesis	Ahmed Abo Alnour ABDULKADİR
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Ahmat MAHAMAT OUMAR
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	05/8/2024
Field of the Thesis	International Political Economy
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	101
Keywords	Syrian Regime; USA; Economic; International Economic Sanctions

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
MC	: Milletler Cemiyeti
MÖ	: Milattan Önce
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
S	: sayfa
SS	: sayfalar arası

GİRİŞ

2011 yılında Suriye devriminin patlak vermesi ve Suriye rejiminin barışçıl gösterileri şiddet içeren araç ve yöntemlerle bastırmak için güvenlik kurumlarını ve orduyu kullanmasıyla birlikte Suriye rejimi, kontrolünden çıkan bölgeleri kuşatmaya, saldırmaya başladı ve büyük katliamlar gerçekleştirdi. Suriye rejiminin sivillere yönelik eylemleri insan hakları ihlali niteliğindedir ve bu nedenle ABD, Suriye rejiminin baskıcı davranışlarını değiştirmek amacıyla Suriye'ye müdahale etti ve bir dizi ekonomik yaptırım uyguladı.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Yaptırımlar, dış politikanın bir aracı olarak devletlerin kullanabileceği önemli araçlardan biri olarak kabul edilir ve uluslararası ilişkiler alanında özellikle uluslararası ve yükümlü bir şekilde uygulandığında en etkili araçlardan biri olarak büyük önem taşır.

Bu tez, Amerika'nın Suriye rejimine uyguladığı ekonomik yaptırımları ve bu yaptırımların rejimin iç ve dış politika davranışları üzerinde yarattığı etkileri incelemeyi amaçlamaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tez, Amerikan ekonomik yaptırımlarının Suriye rejiminin iç ve dış politikası üzerindeki etkisini inceleyerek, ekonomik yaptırımların tüm boyutlarını açıklamayı ve Suriye rejimine uygulanan Amerikan ekonomik yaptırımlarının etkisinin kapsamlı bir şekilde açıklığa kavuşturulmasını amaçlamaktadır.

Bu araştırma hem yeniliği hem de bu konuya hiçbir araştırmacının değinmemiş olması ve siyasi tarihin önemli bir döneminden bahsetmesi nedeniyle genelde Ortadoğu ve özellikle Suriye araştırmalarıyla ilgilenen araştırmacıların ilgisini çekecektir.

Tez, ekonomik yaptırım kavramını, bunların Suriye rejiminin davranışları üzerindeki etkisini ve hedeflerine ulaşmadaki etkinliğinin boyutunu açıklığa kavuşturacak ve bu nedenle bu araştırma, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politik ekonomi öğrencileri için ayrı bir önem teşkil edecektir.

Bu araştırma, OrtaDoğu'da önemli bir coğrafi bölge olan ve Doğu Akdeniz'e bakması nedeniyle bölgede etkili bir etkiye sahip olan ve antik dünya kıtalarının ortasında yer alan Suriye'yi incelemektedir. Suriye'nin siyasi tarihinde önemli bir zaman dilimini incelemesinin yanı sıra, OrtaDoğu'yu incelemekle ilgilenenlerin de ilgisini çekecektir.

Tez, gelecekteki araştırmacıların ona güvenmesine, bilgilerinden faydalanmasına ve referans olarak benimsemesine yardımcı olacağı için akademik bir katma değer oluşturacaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez, teorik çerçevenin oluşturulmasında yaptırım kavramını ve yaptırımların hedeflere ulaşmadaki rolünü anlatan orijinal kitap ve çalışmalardan referans verilerinin toplanmasına dayanacaktır. ABD'nin Suriye rejimine ilişkin konumu ve ABD'nin Suriye'deki eylem ve müdahale yöntemine ilişkin verilerin toplanması ve ardından çalışma döneminde Suriye rejimine uygulanan Amerikan ekonomik yaptırımlarının araştırılması, araştırmacının aynı zamanda ABD tarafından yayınlanan ve Suriye rejimine uygulanan ekonomik yaptırımları içeren metinlerinin incelenmesine de güvenilmesine neden olacaktır. Ayrıca, Suriye rejiminin ekonomik yaptırımların uygulanmasından önceki ve sonraki ekonomik durumuna ilişkin orijinal verilerden ve çalışmalardan elde edilen dijital verilerin toplanması ile yaptırımların uygulanmasından önceki ve sonraki davranışların karşılaştırılması yapılacaktır. Bu bağlamda, tarihsel yöntem, tanımlayıcı yöntem, analitik yöntem ve karşılaştırmalı yöntemlerden yararlanılacaktır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEMİ

ABD, Suriye rejimine, rejimin bazı kurumlarını ve ona yakın bazı kişileri hedef alan bir dizi ekonomik yaptırım uygulamıştır. Araştırmacı, Suriye rejimine karşı uygulanan ekonomik yaptırımların etkilerinin sınırlı olduğunu ve rejimin güvenlik ve askeri davranışlarını değiştirme konusunda istenilen sonuçları elde edemediğini varsaymaktadır. Suriye rejimi, ekonomik yaptırımları atlatmak için resmi prosedürlere başvurmuştur.

Yaptırımlar, dış politikanın bir aracı olarak devletlerin kullanabileceği önemli araçlardan biri olarak kabul edilir ve uluslararası ilişkiler alanında, özellikle uluslararası ve yükümlü bir şekilde uygulandığında, en etkili araçlardan biri olarak büyük önem taşır.

TEZ SORULARI

Bu sorunları şu sorular aracılığıyla araştırmayı amaçlamaktayız:

1. Ekonomik yaptırımlar nedir, amaçları nelerdir, araçları nelerdir ve etkileri nelerdir?
2. ABD, 2011-2021 yılları arasında Suriye rejimine hangi ekonomik yaptırımları uygulamıştır?
3. ABD tarafından uygulanan ekonomik yaptırımlar, Suriye rejiminin davranışlarını nasıl etkilemiştir?

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu tez, Suriye devletinin coğrafi konumuna ve 2011 yılından 2021 yılına kadar olan zaman dilimine odaklanmaktadır. Fikri sınırlara gelince, ABD'nin Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımları ve etkileri. Güvenilir kaynaklara güvenildi.

1. ULUSLARARASI EKONOMİK YAPTIRIMLAR NELERDİR

Uluslararası ekonomik yaptırımlar, uluslararası toplumun devletleri uluslararası hukuk kurallarına uymaya zorlamak için kullandığı en önemli mekanizmalardan biri haline gelmiştir. Uluslararası ilişkiler alanında silahlı kuvvet kullanımına alternatif yolların bulunması zorunlu hale gelmiştir.

Devletlerin uluslararası hukuk kurallarına saygı duyması ve böylece uluslararası barış ve güvenliği sağlaması, Birleşmiş Milletler'in temel amaçlarından biridir. Bu amaç, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 24. maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi'ne tevdi edilmiştir¹.

Diplomatik araç ile askeri araç arasında aracı konumunda bulunması nedeniyle de en önemli dış politika araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Ekonomik yaptırımlar, önemi artan bir konuma gelmiştir. Bu yaptırımlar, tamamen barışçıl araçların sınırlarını aşmasına rağmen, silahlı kuvvet kullanımının yıkıcı etkilerine neden olacak noktaya ulaşmadığı inancından hareketle, onlara birçok umut bağlanmıştır. Uygulama yöntemleri çeşitlilik göstermiş ve bunların uygulanmasını gerektiren duruma göre uyarlanma yetenekleri kanıtlanmıştır²

Yaptırımların amacı, yaptırım hedefinin davranışını değiştirmesine yetecek kadar zahmetli zorluk ya da "acı" yaratmaktır ticaret ve sermayeye yönelik uygulanabilecek yaptırım araçları ile hedef aktöre birtakım zorluklar yaşatarak, hedefin davranışını değiştirmesi beklenmektedir³

Uluslararası ekonomik yaptırımlar teorik olarak askeri güç kullanımına alternatif olarak görülse de gerçekte yaptırımların uygulandığı ülkeleri doğrudan ve önemli bir şekilde etkilemektedir. İnsani ve ekonomik kalkınma süreçlerinin aksamasına yol açmakta ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sosyal ve psikolojik açıdan hedef ülkenin toplumuna⁴. 20. yüzyılın sonunda ve 21. yüzyılın başında ekonomik yaptırımlara dayanmak bu dönemin açık ve ayırt edici bir özelliği haline geldi. Ülkeler, dış politika hedeflerine ulaşmak için, bu araca büyük ölçüde güvenen ABD'nin öncülüğünde büyük

¹ Birleşmiş Milletler Şartı, <https://www.un.org/ar/about-us/un-charter/full-text>

² Hawla Mohieddin Youssef, *Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların uygulanmasının insan haklarına yansımaları*, Beyrut: El-Halebi Hukuki Yayınları, 2013, 18

³ Veli Ahmet Çevik, Ekonomik Yaptırımlar ve Uluslararası Ticaretin Silahlaştırılması: Küresel Aktörlerden Örnekler, *akdeniz iibf dergisi*, 13/11/2023, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3061036>, erişim 10/8/2024

⁴ Ziad Hicazin, *Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore)*, Almanya: Arap Demokratik Stratejik, Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, 2021, s29

ölçüde ekonomik yaptırımlara bağımlı hale gelmiştir. Uluslararası ekonomik yaptırımlar, uluslararası yükümlülüklerini ihlal eden bir devlete karşı uygulanabilecek en önemli uluslararası yaptırımlar arasında sayılmaktadır ve hedef alınan devletin uluslararası hukuk hükümlerine aykırı hareket etmeye devam etmesini ve ona zarar vermesini önlemeyi amaçlamaktadır. Haksız fiiller sonucunda bireysel veya kolektif olarak birçok ekonomik yaptırım uygulanmasına rağmen, bunların etkileri ve sonuçları sabit değildir. Hedeflere ulaşma derecesi de sabit değildir ve yaptırımların uygulandığı konulara göre, hedeflenen her ülkeden diğerine farklılık göstermektedir.

Ayrıca ekonomik yaptırımların hedeflerine ulaşması, ekonomik yaptırımların ciddiyeti, hedef ülkenin gücü ve ekonomik yaptırımların içerdiği kısıtlamaların büyüklüğü gibi birçok değişkene bağlıdır. Bizi bu olguyu incelemeye, derinlemesine incelemeye ve bunun hedeflenen ülkelerin davranışları üzerindeki etkilerini araştırmaya iten şey budur.

1.1. Ekonomik Yaptırım Kavramı

1.1.1. Ekonomik Yaptırımların Tanımı

Ekonomik yaptırımların biçim ve düzeylerinin çeşitliliği nedeniyle açık ve spesifik bir tanım elde etmek zordur. Ancak tüm tanımların ortak noktası, uluslararası ekonomik yaptırımların amacının devletin dış politika hedeflerinden bazılarını ulaşmak olduğudur. Aşağıda ekonomik yaptırımlarının en önemli tanımlarından bazıları yer almaktadır.

PENGUEN Uluslararası İlişkiler Sözlüğü; (Penguin Dictionary) ekonomik yaptırım kavramını “bir aktör veya aktörler grubu (cezayı uygulayan taraf) tarafından hedeflenen başka bir tarafa zorlayıcı bir şekilde ekonomik güç kullanımına dayalı bir devletin ekonomik yönetim biçimi” olarak tanımlamaktadır. Ekonomik yaptırımların esasının hedeflenen tarafı daha gönüllü davranmaya zorlamak olduğu kabul edilir”⁵. Siyasi Terimler Sözlüğü ise ekonomik yaptırımları “yayılmacı amaçlarını gerçekleştirmek için diğer devletlere karşı silahlı kuvvet kullanarak uluslararası hukuku

⁵ Graham Evans ve Geoffrey Newenham, *Penguen Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Arap Emirlikleri: Körfez Araştırma Merkezi yay, 2004, s194

ihlal eden belirli bir devleti caydırmak amacıyla BM tarafından benimsenen araçlardan biri” olarak tanımlıyor⁶. Hukukçu Naylor bunu şöyle tanımlıyor:

Uluslararası bir tarafın (uluslararası bir kuruluş veya devlet) başka bir uluslararası tarafa karşı aldığı ekonomik nitelikteki cezai tedbirler dizisi Bu tedbirlerin en önemlileri kuşatma ve ambargolardır ve genellikle bunlar kullanılır. Bunları kullanan tarafın siyasi hedeflerine ulaşması için çoğu zaman yaptırım uygulanan tarafın temel yönelimi, onu kullanan tarafın arzusu veya çıkarı doğrultusunda değişir⁷.

Margaret Duker ise ekonomik yaptırımları

egemen bir devlete veya uluslararası alanda yerleşik sınırlarını aşan devletlere karşı hükümetler tarafından tek tek veya kolektif olarak veya küresel veya bölgesel bir örgüt çerçevesinde benimsenen ekonomik araçlara dayalı önlemler

olarak tanımlıyor. Yükümlülük sınırlarının aşılması üç durumda meydana gelir: saldırganlık, silahlı kuvvetlerin uluslararası hukuku veya uluslararası anlaşmaları ihlal etmesi ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi. Bu nedenle uluslararası ekonomik yaptırımlar, bir ülkenin veya bir grup ülkenin dış politika hedeflerine ulaşmanın bir aracıdır ve aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğin saldırganlığa karşı korunmasını veya küresel diplomasinin hedeflerine ulaşmanın da bir aracıdır. Barışı ihlal etme ve tehdit etme, genellikle Ekonomik yaptırımlar uygulamak ve bunları BM Güvenlik Konseyi'nden geçirmek için yasal bir kılıf olarak başvurulur. Ekonomik yaptırımlar bir ülke veya ülkeler grubu üzerinde bir baskı aşaması olabilir. Bunlara eşlik edebilir veya başka önlemlerden önce gelebilir. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi veya diplomatik temsilin azaltılması gibi yaptırımları Yaptırım uygulanan ülkeye karşı askeri operasyonların yönlendirilmesi gibi diğer yaptırım türleri izleyebilmektedir⁸, Uluslararası Adalet Divanı uluslararası yaptırımları uluslararası yükümlülüklerini ve uluslararası barış ve güvenliği ihlal eden veya ihlal etme tehdidinde bulunan bir devlete karşı Birleşmiş Milletler Şartı'nın 39, 41 ve 42 maddeleri uyarınca konsey tarafından alınan önlemler” olarak tanımlamıştır⁹. Ekonomik yaptırımlar, uluslararası sistemde belirli hedeflere ulaşmanın yolunu açan zorlayıcı bir araçtır. Ekonomik yaptırımlarda

⁶ Vadah Zeytun, *Siyasi terimler sözlüğü*, Ürdün: Yayıncılık ve Dağıtım için Osama yay, 2013, s252

⁷ Karbaa Abdullah, " *Ekonomik yaptırımlar*", Siyasi Ansiklopedi, 2023, Erişim 28/10/2023, <https://2u.pw/3bsvmlm>

⁸ Cemile Koussa, " *Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların insani gelişme sürecine etkiler*", (Doktora tez, Muhammed El-Emin Debaghin Üniversitesi, 2016- 2017, s7

⁹ Hicazin, *Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore)*, s32

caydırcılık, başka yol ve kanallardan zaman ve müzakereye izin vermek için kullanılabilir. Ekonomik yaptırımların temel ve ortak özelliği uluslararası ihlallerin failleri hakkında uygulanmasıdır¹⁰.

1.1.2. Geçmişten Günümüze Ekonomik Yaptırımlar

Ekonomik yaptırımlar yeni bir politika değil, insan toplulukları arasındaki rekabet ve çatışmaların ortaya çıkmasından bu yana vardır. Bu eski uygarlıkların tarihindeki birçok veri ve olgudan belirlenebilir. Düşman ürün ve mallarının boykot ve abluka edilmesi gibi ekonomik yaptırım araçlarının kullanıldığı durumlarda ekonomik yaptırımların uygulanmasının ilk tarihi Atina'nın Megara'ya Atina'ya düşman askeri ittifakları nedeniyle iki ülke arasındaki ticaretin yasaklanmasını da içeren yaptırımlar uyguladığı MÖ 432 yılına kadar uzanıyor¹¹. İslam tarihinde Kureyş Hz. Muhammed (s.a.v.)'e, alım satımın engellenmesi ve Beni Haşim ile ticaretin kesilmesi gibi ekonomik yaptırımlar da dahil olmak üzere bir dizi yaptırım uyguladı¹². Ekonomik yaptırımlar, bugünkü anlamıyla etkili bir araç haline gelmeye ve şeklini almaya, yirminci yüzyılın başlarında, MC Şartı'nın 16. maddesinde belirtilen MC'nin faaliyet döneminde başlamıştır. Milletler Cemiyeti'ne üye bir ülke, Şart'ın hükümlerini göz ardı ederek savaşa başvurursa, Cemiyet'in tüm üyelerine karşı savaş eylemi gerçekleştirmiş sayılacaktır. Bunun karşılığında, üye devletlerin geri kalanı ticari ilişkileri kesmeyi taahhüt eder. Şartın hükümlerini ihlal eden devletle mali ilişkiler, buna ek olarak, ihlal eden devletin vatandaşları ile Cemiyet üyesi veya üyesi olsun diğer devletin vatandaşları arasındaki tüm ticari, mali veya kişisel işlemlerin kesilmesi de söz konusu olabilecektir¹³. MC 5 durumda ekonomik yaptırımların kullanılmasını kabul etmiştir:

- A. Cemiyet tüzüğü'nün 10. maddesinin ihlali durumunda,
- B. Savaş durumunda veya savaş riski durumunda,
- C. Cemiyet'e üye ülkelerin 12. maddeye uymaması durumunda,
- D. Bir üye devletin sorununu MC Konseyi'ne sunmadan savaş başlatması,

¹⁰ Suzan Alsmah, Ekonomik caydırcılık: Uluslararası çatışma etkileşimlerini yönetmede ekonomik yaptırımların başarısının belirleyicileri, Abu Dabi : Özel Çalışmalar Dergisi, 2022, s16

¹¹ Mahmud Cadid, ", Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma)" (Yüksek lisans tezi, Şam üniversitesi, 2009) s7

¹² " Kureyş'in Elçi'ye boykotu ", konu,8/8/2021, Erişim, 8/10/2023 <https://2u.pw/x611OpN>

¹³ Bkz. Milletler Cemiyeti Sözleşmesi, <https://www.ungeneva.org/>

E. Üye olmayan bir devletin Cemiyet'e üye bir devlete karşı savaş başlatması durumunda¹⁴.

MC, Mussolini'nin Ekim 1935'te Etiyopya'yı işgal etmesi nedeniyle İtalya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamış ve bu yaptırımların uygulanmasına 52 ülke katılmıştır. Yaptırımlar, mali işlemlerin dondurulması, bazı hammadde ihracatının engellenmesi ve İtalya'dan tüm ithalatın yasaklanması gibi önlemleri içermiştir¹⁵.

MC, süreklilik eksikliği ve Milletler Cemiyeti Tüzüğü'nde açıkça görülen şeffaflık eksikliği nedeniyle uluslararası ekonomik yaptırımlardan çok az yararlandı.

BM ise ekonomik yaptırımlar terimini açıkça belirtmemiş, BM Şartı'nın Yedinci Bölümünde Güvenlik Konseyi'nin kararlarını uygulamak için, kesinti de dahil olmak üzere, silahlı kuvvet gerektirmeyen tedbirler kullanabileceğini belirtmiştir: Güvenliği ve uluslararası barışı tehdit eden eylemlerde bulunan hedef ülke ile ekonomik ve diplomatik bağların kesilmesi¹⁶. BM'nin kuruluşunun başlangıcından 1990'lı yılların başına kadar BM ekonomik yaptırımları yalnızca iki kez kullanmıştır: ilki 1966'da Rodezya'ya, ikincisi ise 1977'de Güney Afrika'ya karşı uygulanmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Irak, Sudan, Yugoslavya, Haiti, Somali, Libya, Liberya ve Ruanda'ya yaptırımlar uygulandığından Güvenlik Konseyi giderek ekonomik yaptırımlara bağımlı hale gelmiştir¹⁷. Ekonomik yaptırımların Soğuk Savaş döneminde yeterince önemsenmemesinin ve fazla kullanılmamasının nedeni, dünyanın birbiriyle çatışan iki kutba bölünmüş olması ve her bir kutbun en fazla sayıda ülkeyi kendine çekmeye çalışmasıdır. Bir ülkede yaptırımların uygulandığı bu ülkenin ikinci kutup kanadına girmesi doğaldır ve her iki kutbun da korktuğu şey budur, ancak iki kutupluluğun sona ermesi ve uluslararası sistem modelinin iki kutupluluktan tek kutupluluğa değişmesinden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde tek kutuplulukla birlikte ekonomik yaptırımların etkinliği ve önemi artmıştır¹⁸.

¹⁴ "Ekonomik yaptırımların tarihçesi ve hedeflenen ülkeler üzerindeki etkisi", Bilgelik Evi, 12/3/2023, Erişim9/10/2023, <https://2u.pw/RrarFw5>

¹⁵ Nikolas mulder, ", Ceza silahı ", Finans ve Kalkınma Dergisi 6/2022, <https://2u.pw/gwLcJ> Erişim 11/11/2023

¹⁶ BM Şartı, <https://2u.pw/L8bJ413>

¹⁷ Kerim Hamid Abdülvehhab, " Uluslararası hukuk hükümleri ışığında uluslararası ambargo – örnek olarak ekonomik yaptırımlar ", (Kuvaterner Bilimsel Konferansı- Hukuk ve ekonomik ve sosyal dönüşümle, Sultan Kabus Üniversitesi, Maskat, 18-19/4/2023)

¹⁸Hicazın, Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore), s 29

Tablo 1: Bugünkü anlamıyla ortaya çıkmadan önceki en önemli ekonomik yaptırımlar¹⁹.

Sekans	Ekonomik yaptırım uygulayan kuruluş	Hedef ülke	Yıl
1	Atina	Megara	MÖ 432
2	Kureyş kabilesi	Beni Haşim	610
3	Amerikan kolonileri	İngiltere	1765
4	Amerikan kolonileri	İngiltere	1797
5	İngiltere ve Fransa	İngiltere	1793
6	ABD	İngiltere	1812
7	İngiltere ve Fransa	Rusya	1853
8	Kuzey Amerika eyaletleri	Güney Amerika eyaletleri	1861
9	Fransa	Almanya	1870
10	Fransa	Çin	1883
11	ABD	İspanya	1898
12	İngiltere	Güney Afrika	1899
13	Rusya	Japonya	1904

Yaptırımların tarihi oldukça eskiye uzansa da modern tarihte yaptırımlar son yıllarda oldukça popüler hale gelmiştir. ABD, son yirmi yılda Avrupa Birliği, BM ve Kanada'nın toplamından daha fazla yaptırım uygulamıştır. Günümüzde yaptırımlar hedef ülkedeki kurumlara, kişilere veya varlıklara karşı düzenlenerek özelliği hale gelmiştir²⁰.

1.1.3. Ekonomik Yaptırım Kavramının Benzer Kavramlarla İlişkisi

Ekonomik yaptırım kavramı diğer birçok kavrama benzemektedir. Aralarındaki fark ise şu şekilde belirlenebilir:

- A. Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve uluslararası yaptırımlar:** Uluslararası yaptırımlar şu şekilde tanımlanmaktadır: uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir devlet, bir grup devlet veya uluslararası bir kuruluş tarafından,

¹⁹ Mahmud Cadid, ", *Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları* ss 7-15

²⁰ Veli Ahmet Çevik, *Ekonomik Yaptırımlar ve Uluslararası Ticaretin Silahlaştırılması: Küresel Aktörlerden Örnekler*

uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir devlete karşı alınan bir dizi çeşitli karar. Hedeflenen devlet, genel uluslararası hukuk kurallarına uyarak karşılık verir. Uluslararası yaptırımlar çeşitli yaptırımları içerir. Bunlar ekonomik, mali, diplomatik, siyasi, askeri, spor ve medyayla ilişkili yaptırımlardır²¹. Önceki tanımdan, uluslararası ekonomik yaptırımların, uluslararası yaptırımların bir parçası olduğu ve bu nedenle ikincisinin daha geniş ve daha kapsamlı olduğu sonucuna varabiliriz.

- B. Ekonomik yaptırımlar ve ekonomik savaş:** Ekonomik savaş, genellikle uzun süren ve farklı ülkeler veya birimler arasında çıkan organize bir çatışmadır. Savaşlar, genellikle finansal baskı, sosyal kaos ve çatışan taraflar arasında ekonomik yıkıma yol açma girişimi ile karakterize edilir. Enerji ve su kaynakları da dahil olmak üzere, diğer ülkelerin pazarlarını ve yeteneklerini kontrol etmek amacıyla ekonomik kaynaklar üzerinde yaşanan çatışma türüdür²². Ekonomik savaş, askeri makinenin fabrikalar ve ekonomik tesisler de dahil olmak üzere devletin ekonomik merkezlerini yok etmek için kullanıldığı barışçıl bir temele dayanmaz. Ekonomik yaptırımlar ile ekonomik savaş arasında, ikincisinin her iki tarafça da düzenli olarak uygulanması, ekonomik yaptırımların ise tek taraflı olması nedeniyle ayırım yapmak mümkündür²³.
- C. Ekonomik yaptırımlar ve ekonomik baskı:** Ekonomik baskı, ekonomik yaptırımlardan daha kapsamlı ve geniş bir kavram olarak kabul edilmektedir. Ekonomik yaptırımlar, ekonomik baskının bir aracıdır²⁴.
- D. Ekonomik yaptırımlar ve ekonomik saldırganlık:** Ekonomik saldırganlık, silahlı saldırının bir biçimidir, ancak askeri araçlar kullanılmaz. Bir ülkenin aşağıdaki eylemlerden birini gerçekleştirmesi durumunda (egemenlik hakkının ihlali anlamına gelen ekonomik önlemlerin alınması) ekonomik saldırganlık eyleminde bulunduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ülkenin kendi kaynaklarına yatırım yapmasının engellenmesi. Ekonomik saldırganlık aynı zamanda BM üç temel ilkesini temelden ihlal etmektedir: Devletlerin siyasi bağımsızlığı ilkesi;

²¹ Muhammed Nur El-Basrati, "Uluslararası yaptırımların stratejisi ve ülke politikalarına yansımaları (Irak - İran - Rusya)", Kahire Üniversitesi İktisat ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 7/2022, 182-190

²² Ahmet Akil, Uluslararası yaptırımların stratejisi ve ülke politikalarına yansımaları (Irak - İran - Rusya), Kahire Üniversitesi İktisadi ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, Ss 182-190,

²³ Khalaf Bou Bakr, Çağdaş Uluslararası Hukukta Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar, s 3

²⁴ El-Mustafa, Seyyid Ali " Kriminalizasyon ve izin verilebilirlik arasındaki ekonomik saldırganlık ", Hasan Üniversitesi Hukuk ve Uluslararası İşletme Dergisi, 21/6/2019 <https://2u.pw/6ZVTYGA> , erişim 16/11/2023

Saldırganlığın sadece silahlı kuvvet kullanımı olmadığını, ekonomik baskının çoğu zaman askeri saldırganlığın yol açtığı sonuçları elde etmek için yeterli olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür bir baskı Şartın 2/4 maddesinin açık ihlalidir²⁵.

E. Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve akıllı yaptırımlar: Akıllı yaptırımlar ekonomik yaptırımların bir parçasıdır ve hedef ülkenin yönetici elitinin yurt dışında tuttuğu varlıkların dondurulmasını ve hükümet yetkililerinin seyahatinin yasaklanmasını içerir²⁶.

1.2. Ekonomik Yaptırımların Amaçları ve Özellikleri: Başarısını veya Başarısızlığını Etkileyen Faktörler

1.2.1. Ekonomik Yaptırımların Amaçları

Ekonomik yaptırımlar, hedef ülkeyle uluslararası ticarete bir dizi kısıtlama getirilmesini içerir ve belirli silah, gıda, ilaç veya hammadde türlerinin yasaklanmasını veya hedef ülkeden ihracat veya ithalatın, hedef ülkeyi değiştirmesi için baskı yapmak amacıyla sınırlandırılmasını içerebilir. Belli bir alandaki politikaları ya da bir konuda taviz vermeye zorlaması, zamanla büyük güçlerin, sonuçları belirsiz maliyetli askeri harekâtlara girişmek yerine, zaman içinde orada burada kullandıkları dış politika araçlarından biri haline geldi. Genellikle bir ülkeyi belirli konum veya politikaları nedeniyle cezalandırmayı veya davranışını değiştirmeye zorlamak için etkilemeyi veya askeri potansiyelini ortadan kaldırmayı amaçlarlar²⁷. Ekonomik yaptırımların temel amacı hedefin davranışını değiştirmektir ancak ekonomik yaptırımların amacı yalnızca yukarıdakilerle sınırlandırılmaz, onları uygulayan devletin izlediği politikaya bağlı olarak farklılık gösteren çeşitli hedeflere ayrılabilir. Aşağıdaki gibi sayılabilecek birkaç hedef vardır:

A. Uluslararası hukuk hükümlerini ihlal eden bir devleti caydırmak: Bu yaptırımlar genellikle bir düzende uluslararası hukuk hükümlerini ihlal eden eylemlerde

²⁵ El-Mustafa, Seyyid Ali " Kriminalizasyon ve izin verilebilirlik arasındaki ekonomik saldırganlık ", Hasan Üniversitesi Hukuk ve Uluslararası İşletme Dergisi, 21/6/2019 <https://2u.pw/6ZVTYGA> , erişim 16/11/2023

²⁶ Alsmah, *Ekonomik caydırıcılık: Uluslararası çatışma etkileşimlerini yönetmede ekonomik yaptırımların başarısının belirleyicileri*, s 8

²⁷ "Ekonomik yaptırımlar ateşsiz savaşlard"1, El Cezire, 14/3/202, <https://2u.pw/2UGZN0K> , erişim 16/11/2023

yürütülürken uygulanır. Burada, Irak'a girişi sırasında Güvenlik Konseyi tarafından Irak'a uygulanan yaptırımlar gibi, bir resmi başka bir yasal topraklarını kendi topraklarına ilhak edilmesi durumunda uygulanır.

- B. İnsanlığa karşı eylemlerde bulunan bir devletin caydırılması: Bu tür yaptırımlar, insanlığa karşı suçlar işleyen devletleri caydırmayı amaçlar. Örneğin, Avrupa ülkelerinin Suriye rejimine kitlesel katliamlar gerçekleştirmesi ve uluslararası yasaklı silahlar kullanması nedeniyle uyguladığı yaptırımlar bu kapsamda değerlendirilir. Benzer şekilde, Güvenlik Konseyi'nin 1980'lerde Güney Afrika'ya uyguladığı yaptırımlar da bu ülkenin ayrımcı politikalarına karşı bir tepki olarak uygulanmıştır.
- C. Hedeflenen bir ülkenin politikasını kökten değiştirmek: Ekonomik yaptırımlar, hedef ülkenin politikasını kökten değiştirmeyi amaçlayabilir. Örneğin, 1990'larda Güvenlik Konseyi'nin Irak'a uyguladığı yaptırımlar, Irak'ı Kuveyt'ten çekilmeye zorlamakla birlikte, asıl amaç Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesini hızlandırmaktı.
- D. Bir devletin belirli bir konuya ilişkin politikasında kısmi değişiklik: Ekonomik yaptırımlar, bir devletin belirli bir konuya ilişkin politikasında kısmi değişiklikler yapmayı hedefleyebilir. Örneğin, İran'ın nükleer silah geliştirmeye çalıştığı dönemde Güvenlik Konseyi'nin İran'a uyguladığı yaptırımlar, yalnızca İran'ı nükleer silah geliştirmekten caydırmayı amaçlıyordu.
- E. Bir ülkenin askeri yeteneklerini ortadan kaldırmak veya askeri yeteneklerini sınırlamak: Ekonomik yaptırımlar, bir ülkenin askeri yeteneklerini ortadan kaldırmayı veya sınırlamayı hedefleyebilir. Örneğin, ABD ve Avrupa ülkelerinin iki dünya savaşında düşman ülkelere karşı uyguladıkları yaptırımlar ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliği'ne uyguladıkları ekonomik yaptırımlar bu tür hedeflere yönelik örneklerdir²⁸.
- F. Hedef ülkenin inançlarını etkilemek: Bu amaç, hedeflenen tarafın politikalarında veya davranışlarında bir değişiklik beklemez, daha ziyade inanç ve görüşlerini etkilemekle sınırlıdır²⁹.

²⁸ Koussa, "Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların insani gelişme sürecine etkiler", s 67

²⁹ Yusuf Muhammed Abdülkerim, "Ekonomik yaptırımların amaçları", alhywar al motmaden, 12/5/2022, <https://m.ahewar.org/s.asp?aid=755870&r=0>, erişim 15/12/2023

1.2.2. Ekonomik Yaptırımların Özellikleri

Ekonomik yaptırımlar aşağıdaki gibi bir dizi özellik ile karakterize edilir:

- A. Zorlayıcı prosedür: Çünkü uluslararası hukuk hükümlerinin ihlali sonucunda cezalandırılmaları için ülkelere uygulanması zorunludur.
- B. Uluslararası hukuki prosedür: Uluslararası kamu hukuku ilkelerini ihlal edenleri cezalandırmayı amaçlayan ve bu aracın devletlerin ve uluslararası kuruluşların politikalarında kullanılmasını düzenleyen bir prosedür olduğu için.
- C. Uluslararası ekonomik önlem: Ekonomik yaptırımlar, doğrudan veya Güvenlik Konseyi aracılığıyla bir devlet veya devletler grubu tarafından uygulanır ve bu önlem, devletin ekonomik kurumlarını veya hedeflenen devletin ekonomisi için bağlı olduğu çıkarları hedef alır³⁰.
- D. Barışçıl askeri olmayan bir araç: Uluslararası çatışmaları baskı yoluyla çözmeyi amaçlar ve askeri güçlere başvurmaz³¹.
- E. Cezai eylem: Uluslararası toplumda ve uluslararası ilişkilerde, tehdide yol açan tarafı cezalandırmayı ve ona zarar vermeyi amaçlar. Ayrıca, uluslararası hukuk ilkelerini ihlal eden bir devleti cezalandırmak için de uygulanır.
- F. Önleyici tedbir: İhlal eden tarafın ihlali sürdürmesini önlemeyi veya devletin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği düşünülen bir konuya girişmesini caydırmayı amaçlar³².
- G. Sonuçların sabit olmaması: Ekonomik yaptırımların sonuçları, yaptırımların türüne, araçlarına ve ihlal eden hedef tarafın ekonomik gücüne bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösterir.
- H. Düşük maliyet: Askeri güç kullanılması durumunda maliyet yaratmadan hedefe zarar verir³³.

³⁰ İbrahim Mücahidi, Birleşmiş Milletler Şartı'nda uluslararası ekonomik yaptırımların hukuki rejimi, Kahire: Ulusal Kriminal Dergisi, 2021, s 79

³¹ Ganya Satoutah, " Birleşmiş Milletler sisteminde uluslararası ekonomik yaptırımlar ", Cezayir,Hukuki ve Siyasi Araştırmalar ve Çalışmalar Bölümü Dergisi, 2018, 165

³² Fatina Abdul Al, uluslararası ekonomik yaptırımlar, Mısır: Arap Rönesansı yay, 2000, ss 25-78

³³Muhammed El Ammari, Birleşmiş Milletlerin fonksiyonlarının gelişimi ve devletlerin egemenliğine etkisi, (BM fonksiyonlarının gelişimi ve devletlerin egemenliğine etkisi, El-Halebi Yay, 2017), ss 96-97

1.2.3. Ekonomik Yaptırımların Başarısını ve Başarısızlığını Etkileyen Faktörler

Yapılan araştırmalar ve uluslararası deneyimler, ekonomik cezalandırma döneminin ekonomik cezanın başarısında veya başarısızlığında temel bir rol oynaması nedeniyle ekonomik yaptırımların başarı oranının %5 ile %6 arasında değiştiğini, ilk iki yaptırımdan sonra etkinliğinin büyük bir kısmını kaybettiğini göstermektedir. Bu süre zarfında hedeflerinin %55'ine ulaşılmıştır ve hepsine uygulanan ekonomik cezanın süresi ne kadar uzunsa, hedeflerine ulaşma yüzdesi o kadar düşüktür. Ekonomik yaptırımların başarılı veya başarısız olması, hedef ülkenin niteliğinin yanı sıra, yaptırımların niteliği, şekli, cezayı uygulayan ülke ile ilgili birçok faktöre sahiptir. Başarıyı veya ekonomik yaptırımların başarısızlığını etkileyen en önemli faktörler şunlardır:

- A. Hedef ülkenin gücü: Ekonomik yaptırımlarda en etkili olanın zayıf ülkeler olması doğaldır.
- B. Uluslararası ekonomik yaptırımları uygulayan devletin gücü: Otoriter bir rejime sahip olan ülkeler, ekonomik yaptırımların etkilerine karşı daha az duyarlıdır çünkü otoriter rejimler halkın acılarına kayıtsızdır, otoriter rejimler yaptırımların yanı sıra halkına karşı sorumlu değildir. Doğal olarak halkın fikrini ifade etmesine engel olabilmektedir. Diğer yandan devlet içinde birden fazla baskı grubu ya da siyasi parti varsa otoritenin ekonomik yaptırımların olumsuz etkilerinden kurtulması zor olmaktadır.
- C. Uluslararası fikir birliği: Araştırmalar, ekonomik yaptırımların başarı oranının, büyük uluslararası fikir birliğinden sonra uygulandığında daha yüksek olduğunu doğrulamıştır. Çok taraflı ekonomik ceza, tek taraflı veya bireysel yaptırımlara göre daha fazla istenilen sonuca ulaşmaktadır.
- D. Uluslararası ekonomik yaptırımların iki tarafı arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkiler: Hem ekonomik hem de diplomatik karşılıklı bağımlılık, ekonomik yaptırımların başarısında iki temel faktörü oluşturmaktadır. Ekonomik yaptırımların taraflarının önceden güçlü diplomatik ekonomik ilişkileri varsa, ekonomik yaptırımların başarı şansı o kadar artar.

- E. Hedef ülkeye uygulanan ekonomik yaptırımların şekli ve büyüklüğü: Ekonomik yaptırımların başarısı etkilenir ve bunların birden fazla türü varsa, örneğin bir dizi ticari ve mali yaptırımın aynı anda uygulanması gibi, iktidar rejimine yakın isimleri hedef alan akıllı yaptırımların kullanılması gibi unsurlar rol oynayabilmektedir. Fonların dondurulması ve seyahatin yasaklanması halinde bu yaptırımlar, hedeflenen ülkeye güçlü bir tehdit mesajı işlevi görüyor³⁴.
- F. Uluslararası ekonomik yaptırımların esnekliği: Başarılı ekonomik yaptırımlar boyut ve şekillerini sıkılaştırabilmeli ve küçültebilmelidir. Başka bir deyişle esneklik ekonomik yaptırım uygulayan tarafın hedeflenen tarafı bu yaptırımların objektif ve belirli bir sorunla bağlantılı olduğuna ve bu yaptırımların geçerli olduğuna ikna edebilme yeteneğinde temsil edilmektedir. Hedeflenen tarafın yaptırımları uygulayan tarafın taleplerine cevap vermesi durumunda ekonomik yaptırımların hafifletilmesi ve azaltılması için bir fırsattır.
- G. Uluslararası ekonomik yaptırımların uygulanmasına yönelik kapsamlı ve doğru strateji: Yaptırımların uygulanması sırasında işlerin kapsamlı bir diplomatik ve siyasi stratejiye göre ilerlemesi, yaptırımların uygulanması için yeterli bir mali bütçe ayrılması ve hedef ülkenin gerçekleştirdiği tüm engel ve ihlallerle yüzleşmek için planın ihtiyaç duyduğu tüm mali kaynakları sağlaması gerekir. Ekonomik yaptırımların başarılı olabilmesi için hedef ülkenin tüm ekonomik sektörlerini kapsamaması ve bunlarla sınırlı olmaması gerekir. Tek bir sektör üzerinde en başarılı ve en uygun ceza türünün kullanılmasının yanı sıra benzer cezaların kademeli olarak uygulamaya konulması gerekir. Hedef alınan tarafın işlediği ihlalin boyutuna göre en az etkili cezalardan başlayarak en etkili olanlara başvurulur³⁵.
- H. Cezalandırılan tarafın gücü: Uluslararası ekonomik yaptırımların uygulanması maliyet gerektirdiğinden, cezalandırılan tarafın uluslararası ekonomik yaptırımların uygulanması için gerekli olabilecek maliyetleri karşılayabilmesi gerekir³⁶.

³⁴ Alsmah, Ekonomik caydırıcılık: Uluslararası çatışma etkileşimlerini yönetmede ekonomik yaptırımların başarısının belirleyicileri, s10-15

³⁵ Abdel Majeed Abu El-Ela, Etkililiğin koşulluluğu: uluslararası yaptırımların neden başarısız olabileceği, mısır, El-Ahram Siyasi ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2021, ss4-6

³⁶ Evans ve Newnham, Penguen Uluslararası 195

Peterson Uluslararası Ekonomi Enstitüsü'nün ekonomik yaptırımların etkinliği üzerine yaptığı, ekonomik yaptırımların beyan edilen hedeflerine göre başarı ve başarısızlık oranlarını açıklayan bir çalışma bulunmaktadır:

Tablo 2: Ekonomik yaptırımların açıklanan hedeflere göre başarı ve başarısızlık oranları³⁷.

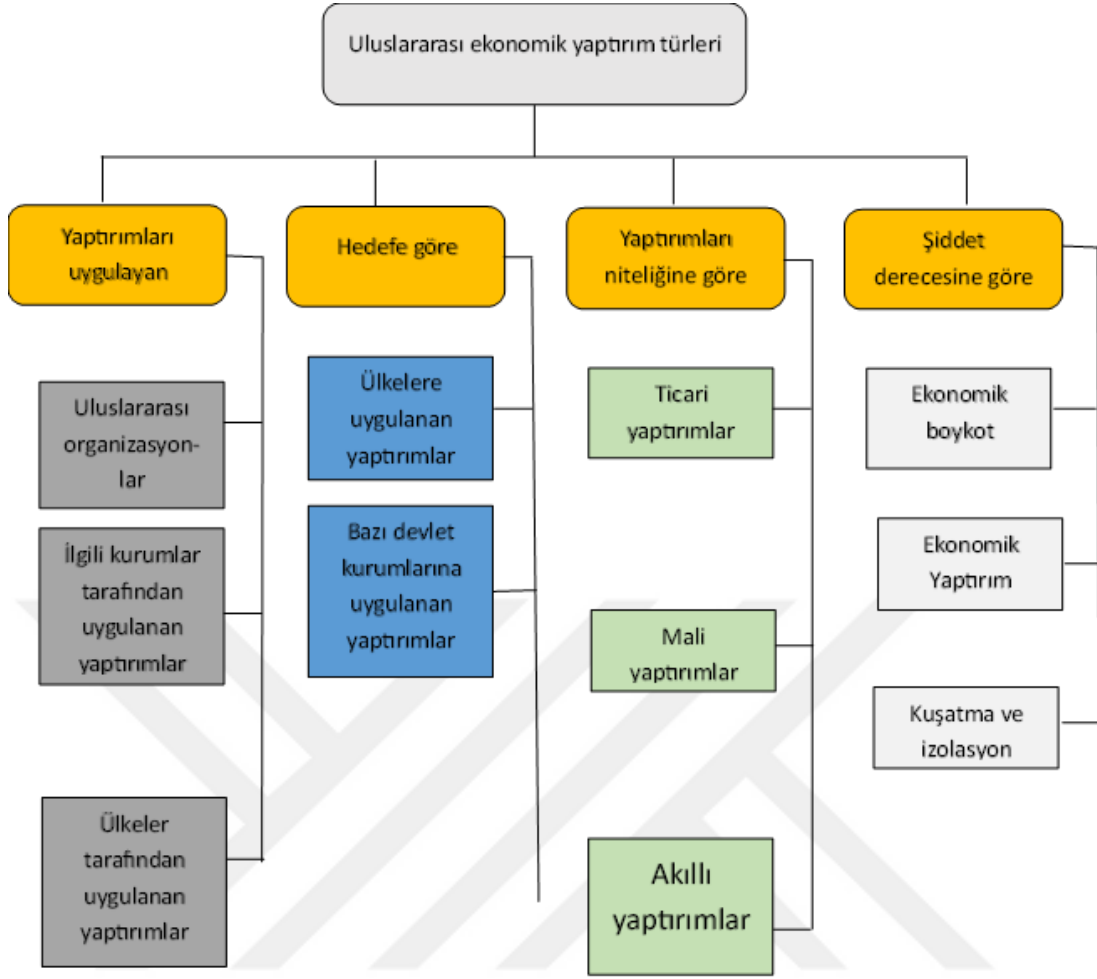
Ekonomik yaptırımların amacı	Ekonomik yaptırımların başarı	Ekonomik yaptırımların başarısızlığı	Toplam	Yüzde
Hedef ülkenin politikasındaki değişiklik	22	21	43	51%
Rejim ve demokrasideki değişiklikler	25	55	80	31%
Askeri operasyonları engellemek	4	15	19	21%
Askeri zayıflama	9	20	29	31%
Diğer önemli politika değişiklikleri	10	23	33	30%
Tüm vakalar	70	134	204	34%

1.3. Ekonomik Yaptırımların Türleri, Bunları Uygulamaya Yetkili Kuruluşlar ve Bunların Uygulanmasından Kaynaklanan Etkiler

1.3.1. Uluslararası Ekonomik Yaptırım Türleri

Uluslararası ekonomik yaptırımların çeşitli düzeylere göre birbirinden farklılık gösteren birçok türü bulunmaktadır ve ekonomik yaptırımlar için tek bir düzey veya model benimsemek mümkün olmayıp aynı zamanda birbiriyle örtüşen yaptırımlardır. Aşağıda ekonomik yaptırımları çeşitli modellere göre böleceğiz.

³⁷ Cary Clyde Huf Bauer, Jeffrey J Schott, Kimberly Ann Elliott ve Barbara Oegg, *economic sanctions reconsidered* ,vaşinto: Peterson Uluslararası Ekonomi Enstitüsü, 2007, s. 159

Şekil 1: Uluslararası ekonomik yaptırım türleri

A. Yaptırımları uygulayan kuruluşa göre: Burada cezayı veren tarafı da kapsayan ve üç bölüme ayrılan cezalardan bahsedebiliriz.

- Uluslararası kurum ve kuruluşların uyguladığı yaptırımlar: Ekonomik yaptırımları insan hakları ihlallerini ve uluslararası hukuk ilkelerinin her türlü ihlalini engellemek için kullanılacak temel araçlar arasında gören BM gibi uluslararası kuruluşların uyguladığı yaptırımlardır. Milletler Şartı'nın 41. maddesinde Güvenlik Konseyi'nin yaptırım uygulama ihtimaline ilişkin düzenleme yapılmaktadır. Buna göre uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak kabul edilen bir eylemde bulunan herhangi bir ülkeye ekonomik baskı yapılacaktır³⁸.

³⁸ Fayza Wakin, " Ekonomik yaptırımlara insani boyutun aktarılmasında uluslararası kuruluşların rolü", Hukuki ve Siyasi Araştırmalar ve Çalışmalar Bölümü Dergisi, 2013, <https://2u.pw/GUHLg18> , erişim 7/11/2023

- Yetkili kurumlar tarafından uygulanan cezalar: Dünya Ticaret Örgütü'nün uluslararası anlaşmazlıkları çözmek için uyguladığı ekonomik yaptırımlar gibi, Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'nın 23. maddesinde anlaşmazlığın taraflarından birinin şikayette bulunması halinde ekonomik yaptırımlar uygulanabilme ihtimaline ilişkin düzenleme yer almaktadır.³⁹
- Ülkeler tarafından uygulanan yaptırımlar: Bunlar, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline tepki olarak ABD ve İngiltere'nin Rus petrol ve gazını yasaklayarak uyguladığı ekonomik yaptırımlar gibi, tek bir ülke veya bir grup ülke tarafından uygulanan yaptırımlardır⁴⁰.

B. Hedeflenen tarafa göre uygulanan cezalar: Burada yaptırımların uygulandığı taraftan bahsedebiliriz.

- Ükelere uygulanan yaptırımlar: Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden veya uluslararası hukuk ilkelerini ihlal eden bir eylemde bulunan ülkelere uygulanan yaptırımlardır. Merhum Başkan Saddam Hüseyin'in 1990'da Kuveyt'i işgal ettiği dönemde Irak'a uygulanan ekonomik yaptırımlar bunlara örnek olarak verilebilir. ABD Başkanı Bush yönetimi Irak'taki varlıkları dondurmuş ve gıda, ilaç ve insani yardım dışında kapsamlı bir ticaret ambargosu uygulamıştır⁴¹.
- Bazı devlet kurumlarına uygulanan yaptırımlar: Bunlar hedef alınan bazı devlet kurumlarına uygulanan yaptırımlardır. Çünkü bu kurumlar, 2020 yılında ABD'nin altı elektronik şirketine ve Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar gibi, yaptırımları uygulayan devletin çıkarlarını tehdit eden yasa dışı eylemlerde bulunmaktadır. Federal Güvenlik Servisi ABD, bu kurumların büyük bir elektronik ihlalden birçok ABD federal kurumunu etkilediğini iddia etmiştir⁴².
- Devlet başkanına veya egemen seçkinlerin üyelerine ve ona yakın olanlara uygulanan yaptırımlar: Bunlar, otoriteye yakın belirli kişilere veya otorite

³⁹ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma, s 22

⁴⁰ Rusya ve Ukrayna: Moskova'ya uygulanan yaptırımlar neler?, bbc, 2023, <https://2u.pw/grvFFWB>, erişim 19/11/2023

⁴¹ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma, 68

⁴² ABD'nin Rusya'ya yaptırımları. Savaş davulları elektronik olarak çaldığında, trt arabi, 2021, , <https://n9.cl/2qlwt> erişim 19/11/2023.

başkanının kendisine uygulanan cezalardır. Örneğin, 2020 Amerikan seçimlerine bazı Rus isimlerin müdahalesi zemininde, ABD'nin Rus istihbarat teşkilatındaki memurlar da dahil olmak üzere 32 Rus vatandaşına uyguladığı yaptırımlar bunlar arasında sayılabilir⁴³.

C. Yaptırımlar içeriğine veya mahiyetine göre verilir: İçeriğine göre veya hedef alınan devletin kaynaklarının herhangi bir kısmına göre sınıflandırılan cezalardır ve üçe ayrılır:

- Ticari yaptırımlar: Bu yaptırımlar hedef ülkenin ihracat veya ithalatına uygulanabileceği gibi hem ihracat hem de ithalata uygulanabilir ve ihracat ve ithalatın bir kısmını veya tamamını kapsayabilir. Bunun bir örneği, Reagan yönetiminin 1987 yılında İran'a uyguladığı, İran petrolünün ithalatının yasaklanmasıyla sınırlı olan yaptırımlardır⁴⁴. Diğer bir örnek, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında Güvenlik Konseyi'nin Irak ve Kuveyt'e uyguladığı yaptırımlardır. 661 sayılı kararla tüm ülkelerin bu iki ülke menşeli mal ve ürünleri ithal etmesinin engellenmesini de içeren kapsamlı bir ekonomik boykot öngörülmüştür. Bu karar, iki ülkeye (Irak - Kuveyt) de ihracatı yasaklayan bir karardır⁴⁵.
- Mali yaptırımlar: Bu yaptırımlar öncelikle otoriteye yakın kişileri hedef alır ve iki türden oluşur: Birincisi banka bakiyelerinin dondurulmasıdır. Örneğin, ABD'nin 2006 yılında İran'a uyguladığı ve nükleer programla bağlantılı kişilerin banka hesaplarının dondurulması gibi yaptırımlar bu kapsamdadır. 2008 yılında ise İranlı isimlere uygulanan yaptırımlar, İran Devrim Muhafızları komutanı Yahya Rahim Safavi ve Savunma Bakanlığı yetkilisi Mohsen Fakhzadeh Mahabadi'yi etkilediği için Amerikan bankalarındaki kişisel hesaplarını ele geçirmeyi amaçlamıştır⁴⁶.
- Akıllı yaptırımlar: Bunlar mali yaptırımlardan daha geniş ve kapsamlı yaptırımlardır. Çünkü mali yaptırımlar sadece bakiyeler ve fonlarla sınırlıdır. Akıllı yaptırımlar ise silah ambargosu, hedef ülkeye seyahat

⁴³ ABD'nin Rusya'ya yaptırımları. Savaş davulları elektronik olarak çaldığında, trt arabi, 2021, <https://n9.cl/2qlwt> erişim 19/11/2023

⁴⁴ Hicazin, *Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore)*, s 110

⁴⁵ Abdülkadir Şakuri, Uluslararası ekonomik yaptırımların insanın kalkınma hakkı üzerindeki yansımaları (örnek olarak Irak örneği), *Sağ Sesi* dergisi, ss 2016, 140

⁴⁶ Hicazin, *Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore)*, s 110

yasağı ve hedef ülkeden seyahat yasağı gibi diğer yaptırımların yanı sıra mali yaptırımları da içermektedir. Her türlü iletişim ve ulaşımın yasaklanması da bunlara dahildir. Son dönemde klasik ve konvansiyonel ekonomik yaptırımlara göre siviller üzerinde daha az olumsuz etki yaratması nedeniyle akıllı yaptırımlara ciddi bir güven duyulduğu görülmektedir⁴⁷.

D. Ciddiyet ve güç derecesine bağlı olarak:

- Ekonomik boykot: Hedeflenenin eylem ve eylemlerinden memnuniyetsizliğin ve reddedilmenin ifadesi olarak, belirli kişi, şirket veya ülkelere karşı, şiddet içermeyen bir şekilde hedefi izole etmeyi amaçlayan, net bir plana göre düzenli eylem gerçekleştirilmesi anlamına gelir. İlgili tarafı davranışını değiştirmeye teşvik etmek amaçlanmaktadır. Boykotun, Hindistan'daki Ulusal Komite tarafından verilen ve Mısır'a yönelik üçlü saldırganlığa İsrail ile birlikte katılmaları nedeniyle Fransız ve İngiliz mallarına yönelik boykotu da içeren karar gibi resmi düzeyde olması mümkündür.⁴⁸ Aynı zamanda kamuoyu düzeyinde de olabilmektedir⁴⁹. Filistin halkıyla dayanışma içinde olan Arap ülkelerindeki sosyal medya öncülerinin, İsrail'e destek beyanı ve Al Operasyonu sırasında İsrail ordusu askerlerine ücretsiz yemek sağlanması nedeniyle McDonald's restoran zinciri gibi bazı ürünleri boykot etmek amacıyla ilan ettikleri boykot buna örnek olarak verilebilir⁵⁰.
- Ekonomik ambargo: Ekonomik boykotun daha geniş ve daha şiddetli bir şeklidir ve ekonomik boykotun gelişmiş bir örneğidir. Ekonomik ambargo, herhangi bir ülkenin veya uluslararası bir kuruluşun resmi kararı dışında uygulanmaz ve hedef ülke içindeki bazı kurum ve faaliyetlerin kapsamlı veya kısmi olarak yasaklanması şeklinde olabilmektedir. Kapsamlı olarak ekonomik ambargonun gıda ve ilaç girişini azaltması, kıtlık ve hastalıklara

⁴⁷ Koussa, "Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların insani gelişme sürecine etkileri, ss 287- 289

⁴⁸ Dalia Ahmed Fouad Mahmud, "Yasallık ve insani mülahazalar arasındaki ekonomik yaptırımlara ilişkin hukuk sistemi", Minya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss 2018, 334

⁴⁹ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma, s 8

⁵⁰ Meryem Aqeel, "İşgali destekleyen şirketler ve boykotun onlar üzerindeki etkileri hakkında bilgi edinin", Özgürlük Kapısı, 23/10/2023, <https://n9.cl/yfazh> , erişim 20/11/2023

yol açması nedeniyle insanlar açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu biliniyor⁵¹.

- Kuşatma ve tecrit: Ekonomik ambargonun daha geniş ve daha şiddetli bir şeklidir çünkü hedef alınan devletin faaliyetlerinin tamamen felce uğramasına neden olur ve kara, deniz ve hava ablukasını içerir. Hedef ülkeyi dış dünyadan tamamen izole etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca abluka sadece ticari ve ekonomik faaliyetlerle sınırlı olmayıp, diplomatik ve siyasi ilişkilerin kesilmesine kadar uzanabilmektedir. Mesela Suudi Arabistan, Bahreyn, Emirlikler ve Mısır'ın 2017'de Katar'a uyguladığı abluka, adı geçen ülkelerin Katarlı diplomatları ülkelerinden çıkarması ve Doha ile tüm limanları, hava, deniz ve kara sahalarını kapatması bunun bir örneğidir⁵².
- Ekonomik zorlama: Bu tür yaptırımlar, yaptırım uygulanan devleti küçük düşürmeyi ve onu normal şartlarda yapmak istemediği eylemleri yapmaya zorlamayı, hatta tamamen reddetmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu tür yaptırımlara maruz kalan ülke, cezayı uygulayan tarafın taleplerini yerine getirmekten kaçamadığı için ekonomik yaptırımların en ağır düzeylerinden biri olarak kabul ediliyor. Bunun bir örneği, Amerika'nın Çin yönetimindeki Sincan bölgesinden tüm ithalatı yasaklamasıdır. Çin Ticaret Bakanlığı'nın resmi sözcüsü, Amerika tarafından uygulanan bu yasağın Çin için ve Çin'deki tüketicilerin ve şirketlerin çıkarları için büyük tehlike oluşturan bir ekonomik sarayla eşdeğer olduğunu söylemiştir⁵³. Ekonomik baskıya maruz kalan kuruluşun ekonomisinin temel dayanağı olarak ve gerekli malzeme ihtiyaçlarının karşılanmasında belirli bir malzemeye veya ürüne (petrol, gaz...) bağımlı olması durumunda bu durumun uygulanması kolaydır ve bu durum onu zorlayıcı hale getirir. Varlığını etkileyen bu tehdidin varlığına boyun eğmek anlamına gelir⁵⁴.

⁵¹ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma, s 9

⁵² "Katar kuşatması nasıl başladı ve nereye varacak?", El Cezire, <https://2h.ae/qAFg>, erişim 22/11/2023,

⁵³ Çinli yetkili: Sincan ürünlerine uygulanan ekonomik ambargo, ekonomik sarayın tipik bir örneğidir, Arap Haberleri, <https://2h.ae/hPdV>, erişim 19/11/2023

⁵⁴ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma, s 9

1.3.2. Uluslararası Ekonomik Yaptırımları Uygulamaya Yetkili Organlar

Ekonomik yaptırım uygulamak için ihlal eden hedefin belirlendiği, davranışın değerlendirildiği ve uygulama mekanizmasının uygulandığı belirli bir mekanizma bulunmaktadır. Aslında ekonomik yaptırım uygulama yetkisinin kimde olduğunun belirlenmesinde birçok içtihat vardır. Birinci görüş, uluslararası kuruluşların dünya ülkelerinin tamamını veya çoğunu temsil ettiği yönündedir. İkinci görüş, uluslararası ekonomik yaptırımların uygulanmasının, ister uluslararası bir kuruluşa bağlı ister bağımsız olsun, hukuken nitelikli ve yetkili bir organ tarafından, bu organın hedef ülkeye uluslararası ekonomik yaptırımları uygulama konusunda zorunlu yetkiye sahip olması şartıyla yapılması gerektiğine inanmaktadır. Üçüncü ve son görüş ise devletin, bireysel kapasitesi itibarıyla, uluslararası ekonomik yaptırımları imzalayacak ve uygulayacak ana otorite olduğu yönündedir⁵⁵. Ancak gerçekte, uluslararası ekonomik yaptırımlar uluslararası kuruluşlar, yetkili kuruluşlar ve ülkeler aracılığıyla uygulandığından, yukarıda bahsedilen üç içtihat görüşü de doğrudur. Tezin bu bölümünde, uluslararası ekonomik yaptırımların üç örnek tarafından uygulanmasına ilişkin mekanizmadan bahsedilecektir.

1.3.2.1. Uluslararası Organizasyonlar

Uluslararası örgütler şu şekilde bilinir: birkaç ülke arasında, aralarındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik araçlar oluşturarak ortak ve uluslararası çıkarları korumak amacıyla yapılan bir anlaşma sonucu ortaya çıkan, bazıları ekonomi, siyaset vb. gibi konularda uzmanlaşmış uluslararası kuruluş. Tartışmamızın odak noktası olan BMler Örgütü gibi bazılarının birden fazla faaliyeti ve uzmanlığı vardır.

BM: 1945 yılında kurulan ve merkezi New York City'de faaliyete başlayan bir organizasyondur. Şu anda 193 üye devletten oluşmakta ve Şartında belirtildiği gibi uluslararası barış ve güvenliği korumayı amaçlamaktadır. Bu amaçla Komisyon, barışı tehdit eden nedenleri önlemek, saldırı eylemlerini ve diğer barış ihlallerini adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak bastırmak, ihlale yol açabilecek uluslararası

⁵⁵ Mücahidi, Birleşmiş Milletler Şartı'nda uluslararası ekonomik yaptırımların hukuki rejimi, ss 82-83

anlaşmazlıkları çözmek için etkili ve gerekli önlemleri alır.⁵⁶ BM'nin uluslararası sistemdeki önemi göz önüne alındığında, BM Şartı, Güvenlik Konseyi'ne ve Genel Kurul'a, ekonomik yaptırımlar da dahil olmak üzere birçok mekanizma ve prosedür yoluyla uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına müdahale etme yetkisi vermiştir.

Güvenlik Konseyi: Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VI. Bölümünde, uluslararası sürtüşmeye yol açabilecek ve uluslararası ilişkilere tehdit oluşturabilecek her türlü anlaşmazlığın Güvenlik Konseyi tarafından incelenmesi gerektiği belirtildiği üzere, ekonomik önlem veya yaptırım uygulama konusunda ilk yetkili merci olarak kabul edilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla tarafları aralarındaki farklılıkları gidermeye çağırmalı ve çatışan taraflara çatışmanın çözümü için tavsiyelerde bulunmalıdırlar. BM Şartı'nın Yedinci Bölümü'nün 41. maddesi ayrıca Güvenlik Konseyi'nin, kararlarını uygulamak için askeri güce ihtiyaç duymayan hangi önlemlerin alınması gerektiğine karar vermesi, kısmen veya tamamen demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf ve kablosuz iletişimin ve ekonomik ilişkilerin durdurulması da dahil olmak üzere bu önlemlerin türünü belirlemesi gerektiğini belirtmektedir⁵⁷. Bu yetkiler, çatışmaların niteliğini değerlendirme, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumları belirleme ve bu tehditlere karşı yaptırımlar ve ekonomik kararlar alma yetkilerini içerir. Kararlara ve tavsiyelere uymayanları veya ihlal edenleri caydırabilecek cezalar veren ve Uluslararası Yaptırımları Uygulama Komitesi veya Güvenlik Konseyi'nin kurduğu herhangi bir komite veya şube aracılığıyla uluslararası ceza ve yaptırımların uygulanmasından sorumlu birincil otoritedir. BM Şartı, Güvenlik Konseyi'ne görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü şubeleri kurma yetkisi verirken, Güvenlik Konseyi 1977'de Güney Afrika'da, 1988'de Afganistan'da, 1990'da Irak'ta kurulan komite de dahil olmak üzere birçok komite kurmuştur. Kongo 2004, İran ve Kuzey Kore 2006, Orta Afrika Cumhuriyeti 2013, Yemen 2014 diğer örneklerdir. Bu komitelerin geçici olduğunu ve kendilerine verilen görevin tamamlanmasıyla veya oluşturuldukları hedefe ulaşılmasıyla sona erdiğini belirtmek gerekmektedir⁵⁸. Güvenlik Konseyi'nin ekonomik yaptırım uygulayabilmesi için sağlanması gereken koşullar ve uyulması gereken prosedürler vardır ve bunlar şu şekilde sıralanabilir:

⁵⁶ Malik Saeed, Uluslararası organizasyonlar, Siyasi Ansiklopedi, <https://cutt.us/fKgwV>, erişim 10/12/2023

⁵⁷ BM Şartı, <https://www.ungeneva.org/ar/about/league-of-nations/overview>.

⁵⁸ Mücahidi, *BM Şartı'nda uluslararası ekonomik yaptırımların hukuki rejimi*, ss 96- 97

A. BM Şartı'na Göre Ekonomik Yaptırım Uygulama Koşulları:

- Uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturabilecek bir eylemin gerçekleşmesi.
- Eylemlerin varlığı, uluslararası kamu hukukunu ihlal eden saldırganlık olarak kabul edilir.
- Uluslararası barış ve güvenliğe gerçek bir tehdit oluşturan bir eylem.

B. Güvenlik Konseyi'nin ekonomik yaptırımlar uygularken aldığı önlemler

- Suçun ve suçlunun tespiti: Yani ihlalin niteliğinin belirlenmesi, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturup oluşturmadığının açıklığa kavuşturulması ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden fiili işleyen suçlunun tespit edilmesi.
- Önerilen yaptırımların şekline ek olarak Kurum Tüzüğü'nün (39-41) maddelerine dayalı tavsiye, prosedür ve önerileri üye devletlere sunmak.
- Cezanın üye devletler tarafından imzalanması: Güvenlik Konseyi, yük taşımada eşitlik ilkesini uygulayarak, üye devletleri Komisyon tüzüğü'nün (25-48 ve 103) maddeleri uyarınca ekonomik yaptırımları imzalamaya zorunlu kılmaktadır. Güvenlik Konseyi tek başına bir ülkeyi veya bir grup ülkeyi cezayı uygulamakla görevlendirebileceği gibi, bazı küçük ve zayıf ülkeleri de cezayı uygulamaktan muaf tutabilmektedir.
- Yaptırım tehdidinin hedef devlete bildirilmesi: Üye devletler arasında yaptırım uygulanması konusunda mutabakata varılması halinde, Güvenlik Konseyinin devleti tehdit etmesi ve yaptırımların uygulanması konusunda onu bilgilendirmesi gerekir, çünkü tehdidin yeterli olacağı ve yaptırımların caydırılmasına yol açabileceği muhtemeldir. İhlal eden taraf ve konunun yaptırım uygulanarak takibini gerektirmemektedir.
- Ekonomik yaptırım mekanizmasının kullanılması ve uygulamaya başlanması: İhlal eden devlet veya uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturan taraf, Güvenlik Konseyi'nin yaptığı tehditten caydırılmazsa, Güvenlik Konseyi üzerinde anlaşılacak ekonomik cezayı uygulayabilir.
- Yaptırım komitelerinin oluşturulması: Güvenlik Konseyi, ekonomik yaptırımları uygulamaya başladıktan sonra, yaptırımların performansını ve etkinliğini izlemek üzere (yaptırım komiteleri) adı verilen bir komite kurmalıdır. Yoğunlaştırılması veya azaltılması gerekiyor mu ve

yaptırımların etkileri ve performansına ilişkin gerekli raporların izlenmesi gerekiyor mu gibi sorular üzerinde durulmalıdır⁵⁹.

- Ekonomik yaptırımların istenilen hedefe ulaşmadığının anlaşılması halinde Güvenlik Konseyi, Şartın 42. maddesi uyarınca askeri güç kullanabilecektir.
- Ceza kapsamına girmeyen ve ihlal eden tarafa uygulanan cezalar sonucunda zarara uğrayanlara tazminat ödenmesi: Şartın 50. maddesinde, Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir devlete karşı aldığı zorlayıcı tedbirler sonucunda üye olsun veya olmasın bir devletin zarar görmesi durumunda, yaptırım kapsamına girmeyen etkilenen devletin, sorunun çözümü için Güvenlik Konseyi'ne danışması gerekmektedir⁶⁰.

Genel Kurul: BM Güvenlik Servisi, uluslararası barışı ve güvenliği korumaya yetkili olan tek kurum olmadığı gibi, uluslararası ekonomik yaptırımlar uygulamaya yetkili olan da tek kurum değildir. Genel Kurul, 5 daimi üyesi bulunan ve veto yetkileri sahip ülkeler olarak adlandırılan (Amerika -Rusya -Çin) Güvenlik Konseyi ülkelerinin aksine, üye devletlerin kararların egemenliğinde eşit olması nedeniyle BM'nin ikinci ve en demokratik organı olarak kabul edilmektedir. Örgütün tüm üyelerinden oluşması nedeniyle uluslararası görüşleri bir araya getiren küresel bir parlamento ve uluslararası iradenin ifade edildiği bir platform görevi görmektedir⁶¹. BM Şartı'nın Dördüncü Bölümünün 11. Maddesi, Genel Kurul'a, Güvenlik Konseyi'nin üye olsun veya olmasın herhangi bir devletin talebi üzerine uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik tartışma ve tavsiyelerde bulunma yetkisi vermektedir⁶². Daha sonra Güvenlik Konseyi'nin veto hakkının defalarca kullanılması nedeniyle karar alamadığı ve anlaşmazlıkları çözemediği ortaya çıkmıştır. O dönemde dikkatler uluslararası krizlerin çözümüne yönelik alternatif arayışlarına yönelmiş ve üyeler arasındaki eşitlik nedeniyle en uygun çözüm Genel Kurul olarak görülmüştür. ABD'nin 1950 yılında Genel Kurul tarafından onaylanan ve "Barış İçin Birleşmek" olarak bilinen bir projeyi sunduğu yerdir. Bu karar, Genel Kurul'un, daha önce yaşanan bir anlaşmazlığı çözememesi durumunda Güvenlik Konseyi'ni değiştirme hakkına sahip olduğunu şart koşmaktadır.⁶³

⁵⁹ Reda Qarduh, *İnsan hakları açısından ekonomik yaptırımlar tehlikede*, Cezayir: Hawama Baskı yay, 2014, ss 41-43

⁶⁰ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma), s 19

⁶¹ Abdul Al, uluslararası ekonomik yaptırımlar, s 86

⁶² BM, <https://www.ungeneva.org/ar/about/league-of-nations/overview>

⁶³ Ganya Satoutah, " Birleşmiş Milletler sisteminde uluslararası ekonomik yaptırımlar ", ss 175- 176

Güvenlik Konseyi'nin baş edemediği birçok durumun çözümünde Genel Kurulun rolü ortaya çıkmıştır. Bunun bir örneği, Genel Kurul'un Portekiz'den Afrika'daki kendi kendini yönetmeyen bölge ve halklara bağımsızlık vermesini istemesi ancak Portekiz'in Genel Kurul'un çağrılarına yanıt vermemesidir. İkincisi, 12/14/1960 yılında (1807) sayılı Kararı çıkarmak için inisiyatif almıştır. Bu karar, üyelerin Portekiz hükümetine Afrika ulusal hareketlerine karşı baskı politikasının devamını kolaylaştıracak her türlü yardımı sağlamayı bırakmasını ve Portekiz hükümetinin silah ve askeri teçhizat satışını durdurmak için gerekli tüm önlemleri almayı gerektiriyordu. Genel Kurul daha sonra kısıtlamalarını genişletti ve Portekiz ile tüm ticari işlemleri sona erdiren sert önlemler aldı.⁶⁴ Ayrıca Genel Kurul'un bazı ülkeleri, Güney Afrika Devleti'ni uluslararası kararlara uymaya teşvik etmek için ekonomik baskı uygulamaya katılmaya zorladığı Güney Afrika'da, bu kararların başarısına yol açtı ve Güvenlik Konseyi'nin bir karara varmaya zorlanmasına neden oldu. Genel Kurul kararlarının yanı sıra disiplin kararları da çıkarmak ve tüm ülkeleri cezai tedbirleri uygulamakla yükümlü kılmak; Güney Rodezya olayında, ekonomik yaptırımların uygulanmasına ilişkin teklifte ilk rol yine Genel Kurul'a aitti.⁶⁵ Genel Kurul, ekonomik yaptırımların Güvenlik Konseyi'ne göre daha az ölçüde kaldırılmasında ikinci kaynak olarak kabul edilmektedir. Genel Kurul'un, şu iki şart gerçekleşmedikçe, yetkisini kullanma, karar ve tavsiye verme hakkı yoktur:

- A. Güvenlik Konseyi'ne getirilen herhangi bir anlaşmazlığı, Konsey karara bağlayana, ona havale edene veya görmezden gelene kadar ele almamak, Şart'ın 12. maddesinde öngörülen de budur.
- B. Genel Kurulun, Şartın 11. Maddesi uyarınca, değerlendirilmeden önce veya sonra eylem gerektirdiğini düşündüğü tüm konuları Güvenlik Konseyi'ne göndermesi⁶⁶.

Tablo 3: BM tarafından uygulanan en önemli yaptırımları gösteren tablo⁶⁷

Sıra	Hedef ülke	Hedef	Yıl
------	------------	-------	-----

⁶⁴ Salim Abbas Abdul Gaffar, Birleşmiş Milletler'de uluslararası yaptırımların geleceği, Mısır: Arap Rönesansı yay, 2008, s 98

⁶⁵ Fouad Mahmud, "Yasallık ve insani mülhazalar arasındaki ekonomik yaptırımlara ilişkin hukuk sistemi",s 357

⁶⁶ Zahira bin Ta' Allah, " Uluslararası ilişkilerde siyasi araç olarak ekonomik yaptırımlar (Irak bir model)", Fıkr Hukuki ve Siyasi Araştırmalar Dergisi Djilali Bounaama University'de, 2019, s 157

⁶⁷

1	Kuzey Kore	Kore savaşı	1950
2	Portekiz	Kolonilerde siyaset	1963
3	Güney Rodezya	Ülke içindeki isyanlara son vermek	1966
4	Güney Afrika	İrk ayrımcılığı politikasına son verilmesi	1977
5	Irak ve Kuveyt	Kuveyt'in toprak egemenliğini ve barışını korumak	1990
6	Eski Yugoslavya	Bosna-Hersek'teki çatışmayı ve müdahaleyi durdurmak	1992
7	Somali	Barışı inşa etmek ve iç savaşı durdurmak	1992
8	Libya	Sanığın teslim edilmesi ve terörle mücadele	1992
9	Liberya	Ülkede barışı inşa etmek	1992
10	Haiti	Meşru otoriteyi korumak	1993
11	Angola	Ateşkes ve Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması	1993

1.3.2.2. Yetkili Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar

Yetkili kurum ve kuruluşlar şu şekilde tanımlanır: Gönüllü ve tahmini katkılarla finanse edilen bağımsız uluslararası aktörler ve kuruluşlar BM, çalışmalarını, hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için kuruluşla işbirliği yapan BM sisteminin bu ayrı kuruluşlarıyla koordine eder⁶⁸. İlgili uluslararası kuruluşların işlevleri çeşitli olup, bunların en önemlileri Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'dır. Kuruluş amacına göre rolleri; uluslararası ekonomik ilişkileri düzenlemek, destek, yardım, kredi ve istişareler sağlamak ve bunlara bağlı ülkelerin üretken kaynaklarının geliştirilmesi sürecini teşvik etmek, ayrıca uluslararası ticareti geliştirmek ve parasal istikrarı sürdürmek ve gelir seviyelerini yükseltmek olabilmektedir. İlgili kurumdaki bir üye devlet finansman talebinde bulunduğu, bu kurum, finansmana ihtiyaç duyup duymadığını belirlemek için ekonominin yanı sıra proje ve başarısının unsurları hakkında kapsamlı bir çalışma yürütür. Yetkili kurum tarafından devletin ekonomik büyümeyi sağlayabilmesi için koşullar belirlenir. Devletin şartlardan birini ihlal etmesi durumunda kurum, kredi şartlarına uymayan hedef devlete yaptırım uygulama yoluna başvurur. Yetkili ekonomik kurumlara yönelik yaptırım türleri arasında şunlar yer alır:

A. Üyeliğin askıya alınması.

⁶⁸ BM Organizasyonu, <https://2h.ae/tfaG>

- B. Üyelik avantajlarından birinden mahrum kalma.
- C. Bir ülkenin kalıcı olarak üyelikten çıkarılması.
- D. Hedef ülkeye yapılan banka ödemelerinin durdurulması.
- E. Yeni kredi vermeyi reddetme⁶⁹.

Bazı yetkili kuruluşların yetkileri diğer yetkili kuruluşlara göre daha geniştir, örneğin Dünya Ticaret Örgütü'nün öncelikli hedefi, uluslararası ticari ilişkiler sonucunda ortaya çıkan uluslararası anlaşmazlıkları çözmektir. Anayasası, uluslararası ticaret anlaşmazlıklarını çözmek için yaptırım kullanma hakkını tanımaktadır. Anlaşmanın 33. maddesinde anlaşmazlıkların çözümü ve yaptırımların uygulanmasına ilişkin bir mekanizma öngörülmüştür:

- A. GATT Konseyine şikayette bulunmak,
- B. Anlaşmazlığı incelemek, rapor hazırlamak ve önerilerde bulunmak üzere bir uzlaşma komitesi oluşturmak,
- C. Çatışan devletlere, ihlal eden devlete öngörülen ayrıcalıkların verilmesini durdurarak zorlayıcı tedbirler uygulama yetkisinin verilmesi,
- D. İlgili komitelerin tavsiyeleri belirli bir süre içinde uygulamaması durumunda, kuruluşun konseyi ihlalde bulunan ülkeye karşı (ihlalin amaçlandığı sektörde tavizlerin durdurulması, etkilenen taraftan tazminat talep edilmesi) gibi zorlayıcı tedbirlere başvurmakta⁷⁰.

Dolayısıyla yetkili kurumların ekonomik yaptırımlarının temel amaçlarının, BM veya devletlerin uluslararası ekonomik yaptırım hedeflerinden farklı olduğu açıktır. Ama öte yandan yetkili kurumlar BM'in tavsiyelerine yanıt vermekte ve Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararların hükümlerine göre çalışmaktadır. Örneğin bazı durumlarda Güvenlik Konseyi yönlendirmektedir. Yaptırım kararı hükümlerinden birinin ilgili bazı uzman kuruluşlara, karar hükümlerine uymalarının istenmesi yoluyla, ekonomik yaptırımlara tabi bir kuruluş yetkili bir kuruluş tarafından yardım yapılması söz konusu olabilir. Hedeflenen kuruluş, kendisine uygulanan ekonomik yaptırımların aşılmasında yardımcı olur. Kurumlar, güvenlik aygıtının kararlarına uymaya çalışır ve ekonomik yaptırımlarla tutarlı adımlar atar. Örneğin kurum üye devletine karşı kararlar almak, yardım sağlanmasını durdurmak, kredi ve mali desteği temsil eden projeler için gerekli

⁶⁹ Khalaf Bou Bakr, Çağdaş Uluslararası Hukukta Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar, 10- 19

⁷⁰ Cadid, *Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları (Suriye özelinde karşılaştırmalı bir çalışma)*, ss 20- 21

finansal desteği durdurmak bunlar arasındadır. Hedef devlet için ekonomik önem, hedef devleti üye olarak sahip olduğu faydalardan mahrum bırakır.⁷¹ İlgili bazı uluslararası kuruluşlar, üyelikle ilgili Birleşmiş Milletler yaptırımlarının uygulanması olasılığını sağlamak için anayasalarında değişiklik yapılması olasılığını da tartışmışlardır. Konu, üyeliğin otomatik olarak ihraç edilmesi veya askıya alınmasıyla ilgilidir. 1964 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü, anayasasını şu şekilde değiştirmiştir: Genel Konferansına üyeliği askıya alma veya yaptırımlarla karşı karşıya kalan bir üyeyi ihraç etme yetkisi verilmiştir⁷².

1.3.2.3. Ülkeler

Ülkelerin uyguladığı ekonomik yaptırımlara tek taraflı yaptırımlar veya bireysel yaptırımlar adı verilmektedir. Şöyle tanımlanır:

Bir ülkenin başka bir ülkeyi politikasını değiştirmeye zorlamak veya ihlal eden ülkenin iç veya dış politikasında sergilediği davranışlardan memnuniyetsizliğini ifade etmek amacıyla aldığı ekonomik yaptırımlar ve bir ülkenin başka bir ülkeyle uluslararası ticarete, onu ihlal eden ülkenin üstlendiği bir politikayı değiştirmeye ikna etmek için kullandığı yaptırımlar⁷³.

Bu yaptırımların, küresel veya bölgesel bir uluslararası örgüt çerçevesi dışında, tek taraflı olarak ülkeler tarafından uygulandığı ve sıklıkla aktif dış politika izleyen büyük ülkeler tarafından uygulandığı bilinmektedir. Bir ülkenin başka bir ülkeye siyasi, ekonomik, askeri veya sosyal amaçlara veya bunların hepsine birden ulaşmak için uyguladığı ekonomik yaptırımlar, hedef ülkenin taleplerini yerine getirmediği takdirde çaresiz kalması veya kendini savunamayacak duruma gelmesi olarak tanımlanabilir. Yaptırımları uygulayan ülke bakımından bu tür yaptırımlar genellikle büyük ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Bu tür uluslararası ekonomik yaptırımlar bazen insani ve uluslararası kuralları ihlal etmektedir, çünkü uygulayan devlet bunu özel amaçlar için kullanabilir ve uluslararası toplum önünde, ihlal eden devletin kendisini etkileyen tehlikeli eylemlerde bulunması nedeniyle yaptırımları uyguladığına dair argümanlar sunabilir.⁷⁴ Ayrıca ülkelerin uyguladığı ekonomik yaptırımlar, daha önce de

⁷¹ Süleyman Memduh, " *Meşruiyet ve zorlama arasındaki uluslararası yaptırımlar (tek taraflı)* ", Beyrut: Uluslararası Siyasi Uzmanlar ve Analistler Birliği Basını, 1/6/2023, <https://2u.pw/WL8vwZj>, s152

⁷² Koussa, "Uluslararası ekonomik yaptırımlar, s 78

⁷³ Khawla Mohieddin Youssef, Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların uygulanmasının insan haklarına yansımaları, Beyrut: El-Halebi Hukuki Yay, 2013, s 22

⁷⁴ Memduh, " *Meşruiyet ve zorlama arasındaki uluslararası yaptırımlar (tek taraflı)* ", s 165

belirttiğimiz gibi bireysel veya tek taraflı yaptırımlarla sınırlı olmayıp, uluslararası kuruluşların uyguladığı uluslararası ekonomik yaptırımlarla da bağlantılıdır. Örneğin, BM tarafından uygulanan uluslararası ekonomik yaptırımlar söz konusu olduğunda, bu uluslararası ekonomik yaptırımların fiili uygulaması öncelikle devletlere yöneliktir çünkü onlar, otoritenin ve Güvenlik Konseyinin kararlarına saygı gösterilmesini garanti eder ve bunları, BM Şartı'nda öngörülen ve üye devletler tarafından kabul edilen yükümlülükler izler. Uluslararası ekonomik yaptırımlar kararı Birleşmiş Milletler tarafından kabul edildikten sonra, Genel Sekreter kararı tüm ülkelere bildirir ve onlardan kendisine ayrıntılı bir rapor sunmalarını ister. Bu ülkelerin üzerinde mutabakata varılan yaptırım kararlarını uygulamak için alacakları iç önlemler ve prosedürler hakkındadır⁷⁵.

Ülkelere yönelik bireysel ekonomik yaptırımlara dönersek, bunları en çok ABD'nin kullandığını görüyoruz. ABD dış politikasında bir araç olarak büyük ölçüde buna güvenmektedir, çünkü ekonomik yaptırımları birçok nedenden dolayı kullanmaktadır. Bunlardan en önemlisi nükleer silahların yayılmasının önlenmesi, uluslararası terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele, insan hakları ihlalleri, siber saldırılar, yolsuzluk, kara para aklama, bölgesel ve uluslararası istikrardır. ABD'nin ekonomik yaptırımların politikasından ve uygulanmasından sorumlu özel bir organı vardır (Ekonomik Yaptırımlar Programı)⁷⁶. ABD, ister birey, ister ülke, ister kuruluş olsun, rakiplerine ekonomik yaptırımlar uygulama konusunda lider olarak kabul edilmektedir. Hem ABD Başkanı hem de Kongre ekonomik yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. 1977 tarihli Uluslararası Acil Durum Ekonomik Güçler Yasası, devlet başkanının ekonomik yaptırımları nispeten kolaylıkla uygulamasına olanak tanımaktadır⁷⁷. ABD'ni ekonomik yaptırımların kullanımını kolaylaştıracak şekilde farklılaştıran çeşitli faktörler vardır:

- A. ABD'nin küresel üretimdeki payı: 2020 istatistiklerine göre ABD gayri safi hasıla açısından %24,7 ile dünyada birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca küresel mal ve hizmet üretiminin beşte biri Amerika'da gerçekleşmektedir ve bu da Amerika'yı başta gıda ve teknoloji olmak üzere mal ve hizmet ihracatı için bir pazar haline getirmektedir. Bu da ABD'nin istediği hedefi önemli mal ve

⁷⁵ Koussa, "Uluslararası ekonomik yaptırımlar, s 78

⁷⁶ Muhammed Lamah Eşref, " Amerikan dış politikasında ekonomik yaptırımlar", Afrika Beşeri ve Sosyal Bilimler İleri Araştırmalar Dergisi, 29/7/2023, s 436

⁷⁷ 7 noktada. Ekonomik yaptırımlar nelerdir ve bunlar neden Amerika'nın hasımları ve düşmanlarıyla mücadelede tercih ettiği silah haline geldi?, Araçça bost, 16/4/2021, erişim 12/12/2023, <https://2u.pw/BPSMRzu>

ihtiyaçlardan mahrum bırakarak ona ekonomik yaptırımlar uygulamasını kolaylaştırmaktadır.

- B. Doların küresel rezervler ve küresel ticaret üzerindeki kontrolü: Dolar dünyadaki merkez bankaları için ana para birimidir ve nakit rezervleri için ona bağımlıdırlar. Küresel ticaretin büyük kısmı ABD dolarına bağlıdır. Ayrıca dolar, dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülkenin para birimi olması nedeniyle birçok kişi tarafından ekonomik krizler sırasında güvenli liman olarak görülmektedir. Doların bu önemli rolü, ABD'nin paradan mahrum kalmasını kolaylaştırmaktadır. Doların hedef ülkesine ulaşması ve uluslararası pazarlara erişim olanağını kaybetmesi, ayrıca maliye kurumlarının ekonomik yaptırımlarla cezalandırılan hedeften dolar cinsinden mal satın alması sonucunda yaptırımlara maruz kalmaktan korkacakları için ihracatını dağıtmakta zorluk çekmiştir Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptırımları⁷⁸.

Aşağıda ABD'nin bazı ülkelere tek tek uyguladığı ekonomik yaptırımların bir tablosu yer almaktadır. Aşağıdaki tablonun ABD'nin tüm ekonomik yaptırımlarını içermediğini belirtmeliyiz. Ama en önemli yaptırımları ve ABD'nin defalarca hedefi olan ülkeleri seçmiş bulunmaktayız.

Tablo 4: ABD'nin uyguladığı en önemli yaptırımları gösteren tablo

Sıra	Hedef	Nedeni	Yıl
1	İran	Askeri yeteneklerini geliştirmek ve Amerikan karşıtı politikalar izlemek	1995-1996
2	İran	Terörle mücadele ve nükleer reaktörlerle mücadele	2008-2012
3	Venezuela	Venezuela hükümetinin madeni para ve dijital madeni paralar çıkarması	2018
4	Rusya	Rusya'dan Ukrayna'daki ayrılıkçılara destek	2016
5	Rusya	Rusya'nın Ukrayna'daki yayılmacı politikası	2022
6	Çin	Çin'in demokrasi hareketlerine karşı tutumu	1989
7	Kuzey Kore	Füze teknolojisi transferleri nedeniyle	1996-1997

⁷⁸ Shadi Muhammad, "Ekonomik Yaptırımlar: Amerikan Yaptırımları ve Dünya Düzeni Üzerindeki Etkileri", Mısır Düşünce ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 8/5/2021, erişim, <https://ecss.com.eg/>

8	Kuzey Kore	Kuzey Kore'nin nükleer silah programına katkıda bulunan kuruluş ve kişilere yönelik yaptırımlar	2016-2017 ⁷⁹
9	Suriye	Kimyasal silahların geliştirilmesi	1986
10	Suriye	Terörizmi desteklemek	2002-2003
11	Suriye	Irak'ta istikrarsızlaşma, kamuda yolsuzluk ve Kuzey Kore ile Suriye arasındaki nükleer işbirliği	2008 ⁸⁰
12	Sudan	Terörle mücadele	1993

1.3.3. Ekonomik Yaptırımların Uygulanmasından Kaynaklanan Etkiler

Genel olarak ekonomik yaptırımların temel amacı uluslararası hukuk ilkelerini ihlal eden bir ülkeyi cezalandırmaktır ancak ekonomik yaptırımlar sadece cezaya hedef olan ülkelerin hükümetlerini etkilemez, aynı zamanda hedef alınan ülkelerin halkları üzerinde de etkiler yaratır. Ceza amaçlıdır ve komşu ülkeler üzerinde etkileri vardır.

A. Yaptırımların hedef aldığı ülkeler için sonuçlar: Ekonomik yaptırımların hedef aldığı ülke insanlarını bir ülke üzerinde etkileyen, şu şekilde özetleyebileceğimiz bir takım etkiler bulunmaktadır:

- Sağlığa olumsuz etkiler: İlaç ve tıbbi ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle nüfusun sağlık durumu bozulmakta, gerekli ilaç ve sağlık araçlarının temininin engellenmesi sonucu hastalıkların yayılmasına, salgın hastalıklara ve yetersiz beslenmeye yol açabilmektedir. Ekonomik yaptırımlara askeri savaş eşlik ederse sağlık üzerindeki olumsuz etkiler artar, çünkü askeri savaş sağlık merkezleri ve hastanelerin altyapısını etkileyip tahrip edebilir. Bu da cerrahi operasyonlar gibi sağlık prosedürlerinin yerine getirilmesini engelleyebilir. Buna örnek ekonomik yaptırımların uygulanması sırasında Irak'tır⁸¹.
- Yerel para biriminin bozulması ve nüfusun yaşam standardının düşmesi: Bir ülkeye ekonomik yaptırım uygulanması sırasında ilk etapta milli gelir etkilenecek ve bu durum doğal olarak ulusal para biriminin değerini olumsuz etkileyecek ve dolayısıyla nüfusun yaşam standardının bozulmasına yol

⁷⁹ Memduh, " Meşruiyet ve zorlama arasındaki uluslararası yaptırımlar (tek taraflı), ss 20- 32

⁸⁰ Cadid, Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve kalkınma sürecine yansımaları, 11- 15

⁸¹ Fouad Mahmud, "Yasallık ve insani mülhazalar arasındaki ekonomik yaptırımlara ilişkin hukuk sistemi ss 358- 359.

açacaktır; Örneğin Libya'ya yaptırımlar uygulandığında işçilerin ücret ve maaşlarının gerçek değeri yüzde 35 azalmış ve bu da halkın yaşam standardını olumsuz etkilemiştir. Örneğin, uzun süredir görev yapan bir üniversite profesörü ayda 600 Kuveyt dinarı alıyordu; bu, seksenlerin ortalarında 800 ABD dolarına eşitti, ancak doksanların ortalarında yalnızca 200 dolara eşitti.

- Enflasyon ve yüksek işsizlik endeksi: Yaptırımların uygulanması sırasında enflasyon oranları önemli ölçüde artmakta ve yüksek enflasyon oranı ekonomik yaptırımların türüne bağlanmaktadır. Enflasyon oranını etkileyen en yaygın ekonomik yaptırım türleri mali yaptırımlardır. Bunun bir örneği Amerika'nın Zimbabwe'ye uyguladığı ekonomik yaptırımlardır. Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Afrika Kalkınma Bankası'na Zimbabwe hükümetine mali kredi vermeme zorunluluğu getirmişler ve bu da Zimbabwe'nin dünyanın en büyük ülkelerinden biri olmasına yol açmıştır. Enflasyonla boğuşan ülkeler; İşsizlik ise, çok uluslu şirketlerin ekonomik yaptırımlardan etkilenme korkusuyla kaçışlarından ve hükümetlerin hükümet harcamalarını azaltmak amacıyla fazla işçiyi işten çıkarma ve sayılarını azaltma girişimlerinden kaynaklanıyor⁸².
- Eğitim sürecine olumsuz etkiler: Bir ülkeye ekonomik yaptırım uygulandığında, bu ülkenin eğitim kurumu da dahil olmak üzere ülke içindeki tüm tesis ve kurumlara yapılan harcama yüzdesini azaltması doğaldır. Eğitim sürecinin gerilediği ve okulların okul malzemelerini ve yeni eğitim materyallerini satın alamadıkları ortaya çıkmıştır⁸³.
- Tarım ve hayvancılıkta olumsuz etkiler: Tarım sektörü ve hayvancılık sektörü büyük ölçüde olumsuz etkilenebilmektedir. Bunun bir örneği, Libya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlardır. Bu yaptırımlar, tarım ürünleri üretiminde eksikliklere ek olarak pestisitlerin ve özel ekipmanların tarıma gecikmeli gelmesi nedeniyle tarımsal ürünlerin üretiminde açığa ve ciddi

⁸² Radvan Mustafa Ahmed, Ekonomik yaptırımların ekonomik ve sosyal etkileri, Mansoura Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 8/2018, ss 796-797

⁸³ Tim Niblock, Ortadoğu'da yaptırımlar ve dışlanmışlar (Irak - Libya - Sudan), Beyrut: Arap Birliği Araştırmaları Merkezi Yay, 2001, s 208

hayvan kıtlığına yol açmıştır (Hayvanlar için tıbbi malzeme ve özel ilaçlar)⁸⁴.

B. Olumsuz etkilerin diğer ülkelere yayılması:

- Komşu ülkeler üzerindeki olumsuz etkiler: Ekonomik yaptırımların olumsuz yan etkileri komşu ülkelere de yayılıyor ve Şili Dışişleri Bakanı'nın ekonomik yaptırımların kapsamına girmeyen komşu ülkelere genişletilmesinin sınırlandırılması gerektiğini belirttiği için bu birçok uluslararası kuruluş ve uluslararası toplumdaki aktif kişiler tarafından kabul ediliyor yaptırımlar sayesinde. Komşu ülkeler, özellikle bu ülkenin hedef ülke ile ticari ve ekonomik ilişkisi varsa, ekonomik yaptırımlardan büyük ölçüde etkileniyor⁸⁵.
- Hedef ülke ile ticari ilişki kuran ve yatırım yapan ülkeler üzerinde olumsuz etkiler: Ekonomik yaptırımlar bile komşu ülkeleri değil, hedef ülke ile ticaret ve yatırım ortaklığı kuran ülkeleri olumsuz etkiler ve ülkeye ihracat ve ithalatın durması nedeniyle hedef ülkenin diğer ülkelerle olan tüm ticaret anlaşmalarını etkiler. Örneğin Irak'a ekonomik yaptırımlar uygulandığında bu durum birçok Belçika şirketinin göçüne ve durmasına yol açtı ve bu da 7 milyar Belçika Frangı'nın donmasına neden oldu⁸⁶.

⁸⁴ Hicazin, Amerikan dış politikasının araçlarından biri olarak ekonomik yaptırımlar - karşılaştırmalı bir çalışma (İran ve Kuzey Kore), s 56

⁸⁵ Koussa, "Uluslararası ekonomik yaptırımlar ve bunların insani gelişme sürecine etkiler, ss 250-251

⁸⁶ Cemal Muhiddin, " BM ekonomik yaptırımları", (doktora tezi, Saad Dahlab Üniversitesi'nde, 2006), ss 196- 197

2. ABD'NİN 1990'DAN SURIYE DEVRİMİNİN PATLAK VERMESİNE KADAR SURIYE'YE YÖNELİK POLİTİKASI

ABD'nin Suriye'ye yönelik politikasının ve Amerika'nın Suriye krizi sırasında Suriye'de izlediği stratejinin anlaşılmasını ve incelenmesini netleştirmek için iki taraf ile ABD arasındaki ikili ilişkilerin gözden geçirilmesi ve bunlara değinilmesi gerekmektedir. Suriye devriminin patlak vermesinden önce Suriye vizyonu, Amerika-Suriye ilişkilerinin bu dönemi, her iki tarafın da katıldığı veya bu olaylara doğrudan etkide bulunduğu birçok uluslararası ve bölgesel etkinlikle karakterize edildi. Bunlardan en önemlileri 1991 yılında Suriye'nin stratejik müttefiki sayılan Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle aynı yıl gerçekleşen Körfez Savaşı, 2003'te Amerika'nın Irak'a müdahalesi ve 2005'te Refik Hariri'ye düzenlenen suikasttır. Daha sonra ABD'nin kriz döneminde Suriye'ye yönelik izlediği strateji incelenecektir.

2.1. Amerika'nın Suriye Devletine ve Amerika-Suriye İlişkilerine Bakışı

Tezin bu kısmı üç bölüme ayrılacaktır. İlk bölümde Amerika'nın Suriye vizyonu ele alınacak, ikinci ve üçüncü bölümlerde 1990'dan 2010'a kadar Suriye-Amerikan ilişkilerinin doğası anlatılacaktır.

2.1.1. Amerika'nın Suriye Devletine Yönelik Vizyonu

Suriye, Amerika'nın Orta Doğu'ya yönelik dış politikasında önemli bir konuma sahiptir ve bu önem, Orta Doğu'nun kalbindeki stratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Hafız Esad'ın kurduğu rejimin kabiliyetine ek olarak bu rejim Amerikalı dış politika yapıcılarının Orta Doğu ile ilişkilerinde güçlü bir zorluk sunmuştur. Bu Suriye-Amerikan düşmanlığının nedeni öncelikle ABD'nin diktatörlükle yönetilen Suriye'yi, Lübnan Hizbullahı'nı ve Filistinli gruplar ve Kürdistan İşçi Partisi gibi haydut bir devlet ve terörün destekçisi olarak görmesidir. Daha önce Suriye'nin, 1998 yılında İskoçya'nın Lockerbie kasabası üzerinde bir Pan Am uçağının bombalanması olayına karıştığı iddia edilmişti. Suriye'nin Amerika'ya yönelik vizyonu ise ABD'nin Orta Doğu'da izlediği Suriye rejiminin Filistin sınırlarının ötesine yayılmayı amaçlayan yayılmacı bir devlet olarak gördüğü İsrail'i destekleme politikasında yansıtılmaktadır. Ayrıca Suriye rejimi, komşu ülkelerinin kendi çıkarlarına

düşman bir rol oynamasından ve İsrail'e kolayca takip edilip boyun eğdirilmesinden korkmuştur. Ayrıca Suriye'ye komşu olan bazı ülkeler de ABD ile mütteftir. Örneğin Türkiye NATO'da ABD ile mütteftik bir ülkedir ve Ürdün ABD'yi destekleyen Haşimi ailesinin yönetimi altındadır. Amerika Devletleri⁸⁷ de Suriye devlet rejimini, ABD'nin hayata geçirmeye çalıştığı Büyük Ortadoğu projesinin önündeki engellerden biri olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin Suriye politikası Büyük Ortadoğu projesinin uygulanmasına uygun olan unsurlara göre ele alınmaktadır.⁸⁸ Örneğin, 1990'ların başında ABD, Suriye ile olan politikalarını havuç ve sopa politikasına ya da (yapıcı angajman politikası) olarak bilinen politikaya dayandırmıyordu. İçinde bulunduğumuz yüzyılın başındaysa caydırıcılık politikasına dayanmaktaydı⁸⁹.

2.1.2. Amerika-Suriye İlişkileri: 1990-2000

1990 yılı, eski ABD Dışışleri Bakanı George Baker ile eski Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın yoğun görüşmeleriyle başladı. Bu toplantıların amacı Hafız Esad'ı İsrail ile Filistin arasındaki uluslararası barış sürecine girmeye ikna etmektir. Bu görüşmeler Hafız Esad'ın 30.10.1991 tarihinde İspanya'nın başkenti Madrid'de düzenlenen Filistin ile İsrail arasındaki barış sürecine ilişkin uluslararası konferansa katılmasıyla sona erdi. Ancak Amerika-Suriye ilişkileri olumlu sayılamazdı çünkü Amerika'nın Suriye ile ilişkilerinde ilgilendiği tek konu barış süreci değildi. Çünkü Amerika, Suriye'yi devlet sponsoru ve terör destekçisi olmakla suçladı.⁹⁰ 1991 yılı, çeşitli uluslararası ve bölgesel olaylar nedeniyle Amerika-Suriye yakınlaşmasına tanık oldu:

- A. Suriye'nin bölgesel güvenlik dosyalarına katılımı: Suriye, Kuveyt'in Irak işgalinden kurtarılmasına katıldı.
- B. Suriye'nin, Kuveyt uğruna Arap iş birliğini inşa etmek ve Arap güvenlik iş birliğini tesis etmek amacıyla Suriye, Mısır ve Körfez ülkelerinin de dahil olduğu bir konferansa girmesi.

⁸⁶ Laint Leverett, Çeviren: İmad Fawzi Shuaibi, Suriye'yi miras almak Beşşar'ı ateşle sınamak, Beyrut: Arap Bilimler yay, 2005, s 31

⁸⁷ Rayq Salim Braizat, Büyük Orta Doğu Projesi ve Amerikan dış politikası (hedefler - araçlar - engeller), Amman: Yayıncılık ve Dağıtım Akademisyenleri yay, 2013, s 171

⁸⁸ Fares Mahmud Türki, Amerika'nın Suriye politikası 1991-2005, Musul, Bölgesel Araştırmalar Merkezi, 2008, s3

⁸⁹Turki, Amerika'nın Suriye Politikası 1991-2005, s 6

C. Suriye'nin, bölgesel istikrar konusunda Amerika'ya iyi niyet göstergesi olarak Mısır'la olumlu ilişkilerinin yeniden canlanması.

Bu konular ABD'yi Suriye politikasını değiştirmeye teşvik etmiş ve ABD en önemlisi Filistin-İsrail meselesi olan Suriye'yi ilgilendiren konuları dikkate alma ve bunlara dikkat etme isteğini ifade etmiştir. Bu dönemde Amerika-Suriye yakınlaşmasını artıran şey Suriye'nin en güçlü müttefiki olarak kabul edilen Amerikan gücüne eşit olan ve Washington'un Ortadoğu politikasıyla rekabet eden Sovyetler Birliği'nin çöküşüydü. Esad ABD'nin himayesinde ve Birleşmiş Milletler'in gözetiminde barış sürecini hızlandırmayı kabul etti⁹¹. ABD ile Suriye'yi birbirine bağlayan temel faktör, ABD'nin koruyucusu olarak gördüğü ve güvenliğinden ve korunmasından sorumlu gördüğü İsrail'in güvenliğiydi. Madrid Konferansı'nın Suriye-İsrail çözümüne ulaşamaması nedeniyle Washington ile Şam arasındaki gerilimin artmasına neden oldu. Eski Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, 1992 yılında Halk Meclisi önünde yaptığı konuşmada, ABD'yi, İsrail'e teslim olmak için Arapları silahlardan mahrum etmeye çalışmakla suçlamıştı. Karşılığında Amerika İsrail'e para ve teknoloji sağlamaktaydı. Aynı dönemde Suriye, Amerika'nın güney Irak'ta uyguladığı hava ambargosunu kınadı ve bunu Irak'a yönelik bir saldırı ve Irak devletinin egemenliğinin ihlali olarak değerlendirdi. Bu gerilimlere rağmen Amerika, Suriye'ye yönelik esnek bir politika izlemeye devam etti. Ancak olumlu bir sonuç alınamadı ve görüşmeler başarısız oldu⁹². Suriye'nin stratejik müttefiki ve Orta Doğu'daki Amerikan politikasının rakibi Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra , Hafız Esad yönetiminin son on yılı boyunca Suriye politikasının temel hedefi Washington'u memnun etmek, Suriye ile Amerika arasında olumlu ilişkiler oluşturmak ve iki ülke arasındaki terörizm gibi farklılıkları çözmek amacıyla İsrail ile nihai ve kalıcı bir barışın tesis edilmesi yönündeydi⁹³.

Sonuç olarak, ABD ile Suriye arasındaki ikili ilişkilerin doğasının açık bir şekilde olumlu ya da açık bir şekilde olumsuz bir biçim almadığı sonucuna varıyoruz. Aksine, daha olumsuz bir eğilime yaklaşıyordu. Aralarındaki ilişkilerin temel bağlantısını diğer konulara ek olarak Arap-İsrail barışı meselesi oluşturuyordu.

⁹⁰ Kamal Deeb, Suriye Savaşı: Suriye'nin Çağdaş Tarihi 1970-2015, Beyrut: Dar Al-Nahar Yayınları, 2015, s 300

⁹¹ türkiy mahmud, Amerika'nın Suriye Politikası 1991-2005, s 6-9

⁹² Leverett, Suriye'nin Mirası, Beşar'ı Ateşle Sınamak, s 110

2.1.3. ABD-Suriye İlişkileri 2000-2010

Suriye'nin Arap-İsrail barış sürecine katılımı meselesi Amerika-Suriye ilişkilerinin temelini oluşturmaya devam etmiştir. Eski Cumhurbaşkanı Hafız Esad, 20 Nisan'da ABD Başkanı Bill Clinton ile Cenevre'de bir araya gelerek, en karmaşık ve en kötü aşamasında olan Arap-İsrail barışı konusunu görüştü ancak bu dönemde üç aktörde büyük bir değişim yaşandı: Amerika, Suriye ve İsrail. Bu olay yeni liderlerin iktidara gelişini temsil ediyordu. Amerika'da sağcı bir yönetim Beyaz Saray'a geldi ve Suriye'de Beşşar Esad, babası Hafız'ın ölümünün ardından iktidara geldi ve İsrail'e Ariel Şaron liderliğindeki katı bir hükümet geldi. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte bu Amerikan bakış açısına göre Suriye meselesi ve Suriye ile ilişkiler doğrudan sürtüşmeye dönüşmeye başladı⁹⁴. Bu dönemde ikili ilişkilerin doğasını doğrudan etkileyen önemli olaylar ortaya çıktı. Her olay aralarındaki ilişkilere yeni bir karakter kazandırdı. Ortaya çıkan en önemli olaylar şu şekilde sıralanabilir:

- A. 11 Eylül 2001 Olayları: Bu olaylar coğrafi olarak Suriye'den uzak olmasına rağmen iki taraf arasındaki ilişkilerin doğasını etkilemiştir. Çünkü Suriye, bu saldırıların temsil ettiği terör eylemini kınayan bir duruş sergiledi ve El Kaide hakkında çok önemli istihbarat bilgileri verdi. Eski ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, bu bilginin birçok Amerikalının hayatını kurtarmaya yardımcı olduğunu belirtti, Suriye'nin ifade ettiği pozisyona rağmen ilişkilerin niteliğini iyileştirmede. Tam tersine Washington Eylül 2001'de terörizme karşı küresel savaş ilan ettiğinde, Suriye'yi daha önce teröre destek vermekle, terörü silahlandırmak ve barındırmakla suçladığı için hedef ülke arasında ön plana çıkardı⁹⁵.
- B. Irak Savaşı 2003: Suriye'nin Irak'taki Amerikan operasyonunu kınaması nedeniyle ilişkiler kötüleşti. Suriye Irak'a birçok konuda yardım etti. Bunlar arasında Suriye'nin mücahitlerin Irak'a girmesi için Suriye-İrak sınırını açması ve onlara gece görüş cihazı gibi bazı silahlar sağlaması da yer almaktadır. Hatta bazı Amerikalı liderler, Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'ta hedeflerine ulaşamamasının Suriye'nin attığı adımlardan kaynaklandığını ifade etti. Bu Amerikalı liderler, ABD Başkanı George Bush'a, askeri operasyonlarını

⁹³ obada ah tamer, Amerika Birleşik Devletleri politikası ve uluslararası kriz yönetimi (İran - Irak - Suriye - Lübnan örneği), Doha: Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi, 2015, s 217

⁹⁴ türkiy mahmud, Amerika'nın Suriye politikası 1991-2005, s 12

Suriye'nin işgalini ve Esad rejiminin devrilmesini de içerecek şekilde genişletme çağrısında bulundu, Başkan George Bush ayrıca Suriye'yi kitle imha silahları ve kimyasal silahlar denemekle suçladı ve Suriye rejimini, Amerikan mahkemesinin aradığı Iraklı yetkililere barınma ve kalacak yer sağlanmaması konusunda uyardı.⁹⁶ İki taraf arasındaki zayıf ilişkiler ve Suriye'nin Irak Savaşı'na ilişkin tutumu sonucunda Bush yönetimi, 2004 yılında Suriye'yi terörü destekleyen haydut bir devlet olarak sınıflandırmıştı. Aynı yıl ABD Kongresi “Suriye'yi Sorumlu Tutmak” başlıklı bir yasayı kabul etti.

- C. 2005'te Refik Hariri'ye suikast: Bu olay, Suriye'nin Hariri'ye suikast planlamakla suçlanması nedeniyle ABD-Suriye ilişkilerini büyük ölçüde kötüleştirdi. Özellikle de Detlef Mehlis başkanlığında uluslararası bir soruşturma komitesinin kurulmasından sonra bu komite Suriye'nin Refik Hariri de dahil olmak üzere siyasi liderlere suikast düzenlediğini kanıtlayan deliller sundu. Bu arada Amerikan siyasi söylemi Suriye rejiminin meşruiyetini ortadan kaldırma ihtiyacına ilişkin birçok suçlamayla tırmandı. Bunlardan ilki terörizmi desteklemek ve militanların Amerikan güçleriyle savaşmak üzere Irak'a girmesine izin vermektir. Bu suçlamalar Suriye rejiminin bölgedeki Amerikan politikası doğrultusunda davranışını değiştirmek amacıyla tecrit edilmesine dönüştü. Ancak bir yandan Irak direnişinin giderek güçlenmesi, bir yandan Amerika'nın Irak'ı işgal etme hedeflerine ulaşamaması, bir yandan da Suriye rejiminin maruz kaldığı tecrit nedeniyle iki taraf en uygun çözümün şu olduğu sonucuna vardı: kendi aralarında işbirliği, 2006 yılı, Amerika-Suriye ilişkilerinde ve Arap mücahitlerin Suriye'den Irak'a girişinin önlenmesinde temsil edilen istihbarat işbirliğinde gözle görülür bir iyileşmeye tanık oldu. Suriye, mücahitlerin Irak'a sızmasını önlemek için Suriye-Irak sınırına daha fazla güç konuşlandırdı. Öte yandan Amerika'nın Hariri suikastını araştırmak üzere görevlendirdiği komite istifa ederek çalışmalarını durdurdu. Suriye, 2007'de Amerika'nın gözetiminde İsrail'le Annapolis barış konferansına katıldı⁹⁷.
- D. ABD Başkanı Barack Obama 2009'da iktidara geldi: Obama Beyaz Saray'a geldiğinden bu yana Obama'nın takip ettiği, meşgul olmak ve anlaşmak olan

⁹⁵ Braizat, *Büyük Orta Doğu Projesi ve Amerikan Dış Politikası (Hedefler - Araçlar - Engeller)*, ss 79-81.

⁹⁶ azmy bŞara, *surya: Acının özgürlüğe giden yolu*, Doha: Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi, 2013, ss 462-464

politika nedeniyle ABD-Suriye ilişkileri iyileşti. Bu gelişme, ABD Dışışleri Bakanlığı'nın Yakın Doğu İşlerinden Sorumlu Yardımcısı'nın (Jeffrey Feltman) ve ABD Ulusal Güvenlik Ofisi Orta Doğu Departmanı Direktörü (Daniel Shapiro) çok sayıda ziyaretiyle temsil edildi⁹⁸. Ancak 2011'de Suriye devriminin patlak vermesi nedeniyle dostluk ilişkileri uzun sürmedi. Amerika, Suriye rejiminin Suriye devrimini bastırmak için aldığı tedbirleri kınadı⁹⁹.

2000'den 2010'a kadar uzanan bu dönemde ABD, Suriye'ye çeşitli nedenlerle ve çeşitli şekillerde bir dizi ekonomik yaptırım uyguladı:

- A. 2003 yılında ABD Başkanı George Bush, Temsilciler Meclisi'nin Suriye Sorumluluk ve Lübnan Egemenlik Restorasyonu Yasası başlığı altında çıkardığı Kararı (1828) imzaladı. Bu yaptırımlar, Suriye'nin Irak'taki terör gruplarına verdiği destek ve Suriye'nin Lübnan'ı işgal etmesi nedeniyle uygulanan mali yaptırımlar şeklindeydi.
- B. 2006 yılında ABD Hazinesi, kara para aklama kurumu olarak Suriye Merkez Ticaret Bankası'na karşı özel tedbirler yayınladı. Bu tedbirler arasında Amerikan bankalarının ve yurtdışındaki bağlı bankalarının Suriye Merkez Bankası ile iş yapmasının engellenmesi de yer alıyordu.
- C. ABD Başkanı George Bush, Suriye hükümetindeki kişilere mali yaptırımlar uyguladı. Bu, onların mali varlıklarının dondurulmasını ve Amerikalıların onlarla mali açıdan iş yapmasının engellenmesini içeriyordu. Bu cezalar şu numaraları taşıyan kararlar kapsamına 13315 - 13224 - 13382 - 133338 - 13399 - 13441 13460 girmektedir¹⁰⁰.

17 Temmuz 2000 tarihinde Beşşar Esed'in, 22 Ocak 2001'de ise George W. Bush'un göreve gelmesi, Suriye-ABD ilişkilerinin yeniden gerilimli bir sürece girmesi anlamına gelecekti. Zira Beşşar Esed, 11 Eylül sonrası ABD'nin terörizme karşı başlattığı küresel savaşı dikkate almayacak ve Lübnan'daki güçlerini geri çekmemek gibi birçok konuda ısrarlı davranmaya ve ABD yönetiminin uyarılarına kulak asmamaya devam edecekti. Bunun yanı sıra şahin bir dış politika anlayışına sahip olan Cumhuriyetçi Parti'den başkan seçilen Bush ve ABD'deki Yeni Muhafazakârlar; baskı, izolasyon ve tehdit temeli üzerine şekillendirdikleri Suriye dış politikalarını bu şekilde sürdürmekte kararlıydılar. Zira Suriye'yi ancak baskı ve tehdit

⁹⁷ Altamer, *Amerika Birleşik Devletleri Politikası ve Uluslararası Kriz Yönetimi Model Olarak İnan-İrak-Suriye-Lübnan*, s 231

⁹⁸ azmy bŞara, *surya: Acının özgürlüğe giden yolu*, s 468

⁹⁹ Rabie Nasr - Zaki MaŞhi - Halid Ebu İsmail, *Suriye krizi: kökenleri, sosyal ve ekonomik etkileri*, (Şam: Suriye Kültür ve Bilgi Derneği Suriye Politika Araştırma Merkezi, 2013), S. 82

yoluyla yönlendirebileceklerine dair güçlü bir inançları bulunuyordu. Aynı grubun İsrail’de Arap karşıtı ve işgalci eğilimleriyle bilinen Likud Partisi’yle olan yakın ilişkileri de, yalnızca Suriye’yle değil, aynı zamanda diğer bölge ülkeleriyle de ABD’nin arasının açılmasına neden oldu¹⁰¹.

2.2. Arap Baharı Ülkelerinde (Libya- Mısır - Suriye) Amerikan Politikası

Orta Doğu bölgesi uluslararası sistemde önemli bir jeostratejik konuma sahiptir ve bu durum onu birçok uluslararası aktörün ilgi odağı haline getirmiştir. Bu bölgeyi uluslararası aktörler açısından en önemli dış politika dosyalarından biri haline getirip çıkarlarını yakınlaştıracaktır. Ancak Arap Baharı devrimlerinin patlak vermesiyle birlikte bölge yönetim sistemlerinde değişikliklere tanık oldu ve bu durum aktif devletlerin çıkarlarının tehlikeye maruz kalmasına neden oldu. Ülkeler konuyu ele almak için hızla Orta Doğu meselelerine müdahale etti. Bu devrimlere ilişkin tutumunu netleştiren en öne çıkan ülkelerden biri de ABD'dir. Stratejisi çıkarlarına bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösteriyordu. Bu bağlamda halkın protestolarına sahne olan ülkelerdeki yönetim sistemlerine bakışı, bölgenin tanık olduğu pek çok gelişme ve sorunda doğrudan ve dolaylı rol oynadı. Tezin bu bölümünde Amerika'nın üç ülkedeki konumu ve stratejisi ele alınacaktır.

2.2.1. ABD'nin Libya Devrimine İlişkin Tutumu

2010 sonlarında Arap Baharı devrimlerinin patlak vermesiyle birlikte Libya, 17.02.2011 tarihinde Başkan Muammer Kaddafi'nin temsil ettiği Libya rejimine karşı protestolara sahne oldu. Yolsuzluk, barınma ve istihdam sorunları ve eşitsizlikle ilgili nedenlerden dolayı Libya'nın birçok şehrinde rejimin devrilmesini talep eden gösteriler yaşandı. Bunun sonucu olarak güvenlik güçleri 200'den fazla göstericiyi öldürdü ve 900'den fazla göstericiyi yaraladı. Bu da özellikle Libya ordusundaki bazı askeri birliklerin devrimcilerin saflarına katılmasından sonra Libya'daki durumun gelişmesine,

¹⁰¹ Rehan güner, bitmeyen kavga suriya ABD ilişkilerinin dün, bugün, 2016, <https://linksshortcut.com/tCdyn> , erişim 15/8/2024

kötüleşmesine ve barışçıl bir devrimden silahlı devrime dönüşmesine yol açtı.¹⁰² ABD, Libya devrimine desteğini hızla ifade etti 1970 sayılı Kararın çıkarılması için BM Güvenlik Konseyi'nde lobi faaliyeti yürüttü. Buna Libya'daki durumun Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne havale edilmesi, insani yardım kuruluşlarının desteklenmesi, Libya'ya girişlerinin kolaylaştırılması, seyahatin yasaklanması ve Libya'nın Batı ülkelerindeki varlıklarının dondurulması ve ateşkes de dahildi.¹⁰³ Daha sonra Libya'ya doğrudan müdahale etme kararı aldı. Ancak Güvenlik Konseyi'ne NATO aracılığıyla doğrudan müdahale çağrısında bulunarak tek başına girmeyi tercih etmedi. Kısa süre sonra, 15 Şubat 2011'de Libya hava sahasında uçuşa yasak bölge oluşturan 1973 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı yayımlandı. Güvenlik Konseyi'nin açıkladığı hedefe göre sivilileri korumak ve her türlü insani felaketi önlemek amaçlanıyordu. Karardan iki gün sonra NATO uçakları Kaddafi'nin mevzilerini bombalamaya başladı. ABD'nin operasyondaki hedefi Libya rejimini değiştirmektir. Bunun kanıtı ABD'nin 4/10/2011 tarihinde Kaddafi yönetimi tarafından Afrika Birliği tarafından önerilen ateşkes planını reddederek askeri operasyonu NATO ile sürdürme kararı almasıdır. Askeri operasyonlar Muammer Kaddafi'nin 20.10.2011 tarihinde öldürülmesine kadar devam etti. Ardından 27 Ekim 2011'de Güvenlik Konseyi, 1973 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararını yürürlükten kaldıran 2016 sayılı Kararı yayınladı¹⁰⁴.

Amerika'nın Libya devrimine ilişkin tutumu, Muammer Kaddafi rejimiyle uzun süredir devam eden çatışma ve anlaşmazlıkların sonucudur. İkili ilişkiler, her iki tarafın savaştan geçmişi ve çatışan ekonomik, siyasi ve güvenlik çıkarları nedeniyle güvensizlikle karakterize edildiğinden Başkan Muammer Kaddafi'nin Libya'da iktidara gelmesinden bu yana Amerika-Libya ilişkileri kötüleşti. Libya politikasındaki, su sınırlarının arttırılmasıyla temsil edilen, uluslararası yasalarla ve Amerikan çıkarlarıyla çelişen yeni eğilimler ve Amerika'nın ayrıcalıklarını koruma ve Libya'yı kendi yörüngesinde döndürmeye devam etme ve ekonomik avantajlarından yararlanmaya çalışma arzusu nedeniyle kaynaklar, iki taraf arasındaki ilişkiler, Libya'nın uluslararası

¹⁰¹ Lais Ahmed Ali, Amerika Birleşik Devletleri'nin 17 Şubat 2011'de Libya'daki devrime ilişkin tutumu - tarihsel bir çalışma, Siyaset ve Uluslararası Dergisi, Al-Mustansiriya Arap ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi, Irak, (Nisan 2022), Ss 51, 356

¹⁰² Ömer Yasin hdyrat, "Uluslararası ve bölgesel güçlerin Arap Baharı devrimlerine ilişkin pozisyonları ve Ortadoğu bölgesel düzenine etkileri (2010- 2015) ", Arap Sanat Üniversiteleri Birliği Dergisi (2017), cilt 14, sayı 1, s 138

¹⁰³ Talha Koussa ve Abdullah Tozgan, "ABD'nin Arap devrimlerine yönelik stratejisi: pragmatizm mi yoksa kafa karışıklığı mı?", Türk Vizyon Dergisi İbn Haldun Üniversitesi'nde, Türkiye, (Bahar - 2021), Sayı 2, S 64

normları ihlal eden ve ABD'ye düşman olan eylemlerinin bir sonucu olarak daha da kötüleşti:

- A. Trablus'taki ABD Büyükelçiliği, 1979'da Libya hükümetinin desteklediği göstericiler tarafından saldırıya uğradı.
- B. Libya istihbaratı ülke dışında muhaliflere yönelik suikastlar gerçekleştirdi.
- C. Uluslararası terörizmi desteklemesi nedeniyle Libya topraklarındaki terörist grupları kontrol altına almak amaçlandı.
- D. Viyana ve Roma havalimanlarında Amerikan vatandaşlarını öldüren bombalamaları gerçekleştirmek için Filistinli bir örgütü desteklemediği iddia edildi.
- E. Libya'nın Almanya'da Amerikan askeri personelinin uğrak yeri olan bir eğlence kulübünün bombalanması olayına karışması bir diğer nedendi.
- F. Libya'nın Lockerbie bombalamasındaki rolü de etkili oldu.
- G. Libya uçakları, Libya'nın karasuları arasında saydığı Akdeniz üzerinde Amerikan uçaklarını birkaç kez durdurdu¹⁰⁵.

Ayrıca ABD 2010 yılında yayınladığı Arap siyasi reform projesi aracılığıyla Arap otoriter rejimleri ve diktatörlüğü ikiye böldü, Birincisi belirli programlarla reforme edilebilecek yarı diktatörlüktür, ikincisi tam diktatörlüktür ve bunlar reform umudu olmayan ülkelerdir ve en iyi çözüm diktatörlük rejimini devirmektir, Libya bu ülkeler arasında yer aldı¹⁰⁶.

2.2.2. ABD'nin Mısır Devrimi Konusundaki Tutumu

Mısır devrimi 25 Ocak 2011 Salı günü başladı. Polis teşkilatının temsil ettiği İçişleri Bakanlığı'nın ihlallerinin yanı sıra, Mısır halkının yaşadığı kötü yaşam, siyasi ve ekonomik koşulları protesto etmek amacıyla gösteriler meydanlara yayıldı ve hızla ülkenin büyük bir kısmına yayıldı. Bu da güvenlik güçlerinin eliyle bazı ölümlere yol açtı. Olaylar dramatik bir şekilde hızlandı ve durum, özellikle göstericilerin cezaevlerini basması ve mahkumların kaçmasının ardından büyük bir güvenlik kaosuna yol açtı. Bu

¹⁰⁴ Ali, "Amerika Birleşik Devletleri'nin 17 Şubat 2011'de Libya'daki devrime ilişkin tutumu - tarihsel bir , Ss 349-354'çalışma

¹⁰⁵ Hamid Zaatashi, "Arap Baharı ülkelerine yapılan dış müdahaleler ve bu müdahalelerin bu ülkelerdeki siyasi dönüşümlerin seyrine etkisi: Mısır-Libya-Tunus örneği" , Dünya Siyaseti Dergisi, Mohamed Bougherra Üniversitesi, Cezayir, 2021, cİlt 5, sayı3, sayfa 375

koşullar sonucunda Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek olağanüstü hal ilan etti ve hükümette değişiklikler yaptı. Ancak Deve Muharebesi olarak anılan olay sonrasında Hüsnü Mübarek taraftarları arasında yaşanan kaostan ardından gösteriler arttı ve rejimin devrilmesini talep etti. Bu, Başkan Hüsnü Mübarek'in 11 Şubat 2011'de iktidardan ayrılmasına yol açtı¹⁰⁷.

Amerika'nın Mısır devrimi konusundaki tutumu Amerikan yönetimindeki yetkililerin açıklamalarıyla temsil ediliyor. Protestoların başında Hillary Clinton, Mısır rejiminin istikrarlı olduğunu ve Hüsnü Mübarek'in ABD'nin önemli bir müttefiki olduğunu ifade etti. Ancak Mısır'da protestoların artmasıyla birlikte Beyaz Saray sözcüsü Mısır hükümetinin dikkat etmesi ve halkın taleplerine kulak vermesi demokrasi haklarına saygı duyması ve durumu iyileştirmek için siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik reformları yapması gerektiğini söyledi. Mısır halkının hayatı, ABD'nin tutumundaki en büyük gelişme, John Kerry'nin Hüsnü Mübarek'le yaptığı ve ona Mısır'da değişim saatinin geldiğini söylediği telefon görüşmesine ek olarak John Kerry'nin Mısır Devlet Başkanı'ndan kendisini veya oğlunu yeni bir başkanlık dönemi için aday göstermemesini istemesiyle yaşandı. Ayrıca ABD Senatörü John McCain, Başkan Hüsnü Mübarek'i istifaya çağırды ve kendisine bu konunun Mısır'ın, halkının ve ordusunun iyiliği için olduğunu söyledi¹⁰⁸.

Eski Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek ABD'nin en önemli müttefiklerinden biri olarak kabul ediliyor. Amerika'nın Başkan Hüsnü Mübarek'i terk etmesinin ve doğrudan müdahale edememesinin temel nedeni ABD'nin sürekli olarak demokrasileri desteklemeye çalışmasıdır. Arap ülkeleri ve ABD Başkanı George Bush yönetimi Mısır'da demokrasiyi destekleyen programları devreye sokmaya çalıştı. Ancak başarılı olamadı ve Başkan Barack Obama tarafından temsil edilen yeni Amerikan yönetimi Mısır'da demokrasiyi desteklemeye devam etmek zorunda kaldı. Mısır'da devrimin patlak vermesinden sonra yeni Amerikan yönetimi kendisini iki seçenekle karşı karşıya buldu. Ya müttefiki Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'i terk edecek ve özgürlük ve demokrasi talep eden devrimcileri destekleyecekti ya da müttefikini destekleyip isyancıları terk edecekti. ABD ikinci yolu seçerek Mübarek'i terk etmeye karar verdi çünkü ona yardım etmeye ve devrimcilere karşı durmaya çalışırsa bu, devrimcilerin

¹⁰⁶ Hasan El Şami, 25 Ocak 2011 devrimi neden?, Yayın tarihi: 24.1.2023, al hewar al mutmaden, , <https://m.ahewar.org/s.asp?aid=781213&r=0> erişim 4/1/2024

¹⁰⁷ Bay Amin Şibli, Mısır-Amerikan ilişkileri 1950-2011, S 32-33

talep ettiği demokrasiyi destekleme iddiasını geçersiz kılacaktı. Özellikle Başkan Hüsnü Mübarek'le girişimlerde bulunduğu ancak başarısız olduğu gibi örnekler bulunmaktadır¹⁰⁹.

2.2.3. ABD'nin Suriye Devrimine İlişkin Tutumu

Tunus'ta Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin'in kaçmasıyla sonuçlanan devrimlerin başarısının ardından Mısır'da devrilen Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in rejiminin çöküşü yaşandı. Suriyeliler arasında umut yayıldı. Suriye'de devrim yaşanırken bazı Suriye vilayetlerinin duvarlarına yazılar yazılmaya başlandı. Bu Suriye rejimini kınamaktan ve Suriye halkının özgürlüğünü talep etmekten ibaretti. Şubat ayının sonunda güvenlik güçleri, Suriye'nin birçok vilayetinde slogan taşıdığından şüphelenilen kişilere karşı bir tutuklama kampanyası başlattı. Bunların arasında Dera Valiliği'nden 5 çocuk da vardı. Suriye rejiminin hapisanelerinde ağır işkencelere maruz kaldılar. Bu durum Dera halkı arasında büyük bir hoşnutsuzluğa yol açtı ve 15.03.2011 tarihinde özgürlük, reform ve siyasi tutukluların serbest bırakılması talebiyle bir gösteri düzenlendi. Bölge ileri gelenleri çocukların serbest bırakılması için arabuluculuk yapmaya çalıştı. Ancak bölgenin ileri gelenleri, Suriye rejiminin ordusundaki bir subay tarafından hakarete uğradı ve aşağılandı. Bu durum Suriye'de Dera çocuklarının serbest bırakılmasını talep eden gösterilerin artmasına yol açtı.¹¹⁰ Suriye rejimi protestolara göstericilerin keyfi olarak tutuklanması ve hapisanelerde işkence edilmesi de dahil olmak üzere şiddet içeren yöntemlerle hızla karşılık verdi. Çok sayıda ölüm ve yaralanmaya yol açan gösterileri dağıtmak için ateş açılmasının yanı sıra¹¹¹ Suriye'de protestoların başlamasıyla birlikte ABD, Suriye rejiminden doğrudan reformlar yapmasını ve şiddetin durdurulmasını talep etmeye başladı. Ancak Suriye rejimi şiddet araçlarını kullanmaya devam ettikçe Amerika ona hafif bir baskı uyguladı. Bu bazı Suriye rejim yetkililerine bazı ekonomik yaptırımların uygulanmasını içeriyordu.

¹⁰⁸ baydaa ahmet, *Tarihsel-politik bir çalışma olan Başkan Hüsnü Mübarek döneminde Mısır-Amerikan ilişkileri*, Siyaset ve Uluslararası Dergisi, Al-Mustansiriya Arap ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi, Irak, (9-4-2018), Sayı 62, s. 25,

¹⁰⁹ Bşara, Suriye acının özgürlüğe giden yoludur, ss. 587-589

¹¹⁰ Kamal Deeb, Suriye Savaşı: Suriye'nin Çağdaş Tarihi 1970- 2015, Beyrut: Dar Al-Nahar, 2015, s.482

Durum geliştikçe ABD, Esad rejiminin meşruiyetten yoksun olduğu kanaatine vardı.¹¹² Amerika'nın Suriye devrimine ilişkin tutumu dört aşamaya ayrılabilir:

- A. Reform çağrısı ve şiddeti kınama: Bu süre rejimin barbarlığı ve hızla şiddet kullanması nedeniyle sadece iki ay sürdü.
- B. Yaptırım uygulanması ve istifaya çağrılması: Bu aşama yaklaşık 4 ay sürdü. Olay Suriye rejiminin gösterileri bastırmak için orduyu kullanması sonucu meydana geldi. Bu ABD'nin Suriye rejiminden isimlere ekonomik yaptırımlar uygulaması ve onu iktidardan çekilmeye çağırması ile karakterize edildi.
- C. Suriye muhalefetine diplomatik baskı ve açıklık: Bu aşama, 2011'in sonlarında başlayan önceki aşamadan daha yoğundur. Bu, daha büyük diplomatik baskı, muhalefetle yakınlaşma ve ekonomik yaptırımların genişletilmesiyle karakterize edildi.¹¹³
- D. Silahlı muhalefeti desteklemek: Bu aşama 2013'ün sonundan 2016'nın sonuna kadar başladı. Suriye muhalefetinin eğitimi ve Özgür Ordu gruplarına askeri, lojistik ve maddi destek sağlanmasıyla oluşuyordu. Askeri desteği koordine etmek için çeşitli ülkeleri içeren ve ABD başkanlığında bir operasyon odası oluşturmanın yanı sıra MOC Operasyon Odası olarak adlandırılan bu birimin güney cephesini desteklemek için Ürdün'de, kuzey cephesini desteklemek için ise Türkiye'de iki karargâhı vardı¹¹⁴.

ABD'nin Suriye konusundaki tutumu ABD'ndeki iktidardaki yönetimden farklıydı. Örneğin Obama döneminde Amerikan yönetiminin genel olarak Orta Doğu'ya özel olarak da Suriye'ye odaklanması radikal bir çözüm arayışı değil sadece kriz ve çatışmanın yönetilmesiyle sınırlıydı. Özellikle IşİD'in ortaya çıkmasından sonra ABD'nin pozisyonunu etkileyen temel belirleyici İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve terörle mücadele olmuştur. Başkan Trump'ın iktidara gelmesiyle birlikte öncelikli olarak ABD'nin "Önce ABD" sloganı altında ABD'nin tek kutup olarak prestijini yeniden tesis etmeye ve Orta Doğu'daki çıkarlarını korumaya çalıştığı iç politikasına odaklandı. Doğu

¹¹¹ Omar Yassin hudairat, "Uluslararası ve Bölgesel Güçlerin Arap Baharı Devrimlerine İlişkin Konumları ve Ortadoğu Bölgesel Düzenine Etkileri (2010- 2015)", ss 587- 589"

¹¹² Bşara, (Suriye acının özgürlüğe giden yoludur), sayfa 470

¹¹³ MOK, 9/3/2017, Bilgi sitesi, <https://2u.pw/Hikn7VFX> , Son güncelleme tarihi: 3/1/2024

ve İran'ın Orta Doğu'daki rolünü sınırlamak ve herhangi bir askeri çatışmaya girmekten kaçınmaya çalıştı.

Benimsediği bu politikayla Suriye muhalefetini silahlandırma programını IŞİD'le mücadelede ciddiyet eksikliği nedeniyle durdurdu ve Beşar Esad'ın geçici olarak ayrılıp, IŞİD'le mücadelede onunla birlikte çalışması talebinden de geri adım attı. Bu Amerikan Başkanı'nın Rusya ile Amerika arasındaki uçurumu kapatma ve her iki tarafın terörle mücadele çabalarını destekleme arzusunun yanı sıra. Amerika'daki yeni yönetim konusunda Rusya'ya güvence verme girişimidir. Ancak ABD hâlâ Suriye'de Beşar Esad'ın varlığıyla siyasi bir çözümün sağlanamayacağına inanmaktadır¹¹⁵.

Genel olarak Amerikan yönetimi Suriye dosyasıyla ilgilenme veya doğrudan Suriye'ye girme konusunda ciddiyetsizliği nedeniyle özellikle Suriye rejiminin gerçekleştirdiği katliamlar ve uluslararası yasaklı silahların kullanılması sonrasında büyük eleştirilere maruz kaldı. Ancak ABD'nin bu temkinli yaklaşımı Rusya gibi Suriye rejimini destekleyen uluslararası güçlerin varlığından kaynaklanmaktadır. Amerika her türlü doğrudan askeri çatışmadan uzak durmaya çalışmaktadır¹¹⁶.

Suriye'de uzun süredir devam eden çatışma ve Amerikan rejiminin defalarca değişmesi, bölgesel ve uluslararası siyasi değişimler ve Amerika'nın başka dosyalar ile meşgul olması, Suriye'de Rusya ve İran gibi güçlü rakiplerin varlığına ek olarak, Amerika onlarla herhangi bir doğrudan askeri çatışmaya girmekten kaçınmaya çalışmaktadır. Bu nedenle Amerika'nın Suriye'deki politikası farklılaştı. Suriye rejimine ekonomik yaptırımlar uygulamaya ve sürekli diplomatik baskı uygulamaya çalışmaya yöneldi. Esad rejiminin meşruiyetten yoksun olduğuna ve siyasi bir çözümün bulunmadığına inanmaktaydı.

2.3. Suriye'ye Ekonomik Yaptırımlar 2011-2021

Suriye devriminin patlak vermesi ve Suriye'nin çoğu bölgesine yayılmasıyla birlikte Suriye rejimi, güvenlik güçlerine ve orduya güvenerek gösterileri şiddet içeren yöntemlerle bastırarak bu devrime karşı çıktı. Uluslararası toplum, gösterileri bastırmak

¹¹⁴ Dīaa Nouh, Trump'ın Suriye'ye yönelik Amerikan dış politikası, Arap Demokratik Merkezi, Berlin, (2017), s 5

¹¹⁵ Mark Katz, ABD'nin Suriye'ye yönelik politikası: Kötü bir durumdan yararlanın, Wilson Merkezi, Waşington, (ocak/2013), s 1- 2

için şiddet kullanma konusunda Suriye rejimini destekleyenler arasında bölünmüş durumdaydı. Bazılarına göre gösteriler bir iç mesele olarak görülüyor ve Suriye devletinin bekasını tehdit ediyordu. Diğer grup ise Suriye rejiminin gösterilere insan ve vatandaş haklarını ihlal eden yöntemlerle karşı çıktığını düşünerek farklı görüşteydi. Bu ülkeler açıklamalarla rejimin bu eylemleri gerçekleştirmesini engellemeye çalıştı. Ancak rejim inatçıydı ve şiddet içeren baskıcı yöntemler kullanmaya devam etti. Suriye rejiminin karşısında duran bu ülkeler arasında Suriye rejiminin eylemlerini kınayan açıklamalarla yetinmeyen, bunun yerine araçlarını Suriye rejimine ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlayacak şekilde belirli hedefler için genişleten ABD de yer alıyordu. Oysa bu yaptırımlar çok sayıda ve çeşitli biçimlerdeydi ve ABD'nin emriyle, ABD Hazine Bakanlığı tarafından verilen ayrı kararlarla uygulanıyordu. Tezin bu bölümü üç bölüme ayrılacak ve bu bölümde Suriye'ye uygulanan ekonomik yaptırımların amaçlarından ve bu dönemde uygulanan en önemli yaptırımlardan bahsedeceğiz.

2.3.1. ABD'nin Suriye'ye Ekonomik Yaptırımlarının Amaçları

- A. Suriye rejimini değiştirmek: Bu hedef Suriye devriminin ilk aşamalarındaydı ve daha sonra ortadan kayboldu. Yaptırımların ana hedefi olarak kalmadı. O dönemdeki yaptırımlar iktidar otoritesini etkileyen ve Suriye ekonomisinde aktif rol oynayan çok sayıda kişi ve kurumun yanı sıra Suriye rejiminin ekonomik kaynaklarını hedef alıyordu¹¹⁷.
- B. Suriye rejimine bölgesel ve uluslararası izolasyon dayatılması: Bu ekonomik yaptırımlar sayesinde Suriye rejimine bölgesel ve uluslararası izolasyon uygulanması ve ülkelerin onunla ekonomik, ticari veya askeri ilişkiler kurmasının engellenmesi mümkündü. Ancak başta Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır, Tunus ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerinden olmak üzere Suriye rejimiyle ciddi yakınlaşma vakaları yaşanmaktaydı.
- C. Esad rejiminin destek kaynaklarının kurutulması ve yeniden inşasının engellenmesi: Suriye rejimine uygulanan ekonomik yaptırımlar kapsamında mali

¹¹⁶ Reem Türkman ve Zaki Mahşi, *Yaptırımların Suriye'deki güç dinamiklerine etkisi*, LSE Blogs, Yayınlanma tarihi: 25.03.2021, <https://2u.pw/Jp3puYf>, erişim: 15.02.2024

kaynaklarını artıramayacaktı. Dolayısıyla maliyetin yüksek olması nedeniyle herhangi bir yeniden inşa girişiminde bulunamayacaklardı.

- C. Esad rejimine siyasi çözümün empoze edilmesi: Washington, Suriye rejimine ekonomik yaptırımlar uygulayarak askeri çözüme başvurmak yerine siyasi çözüm bulmaya çalışmayı hedeflemektedir. Siyasi çözüm Beşar Esad'ı iktidardan uzaklaştırmak veya Suriye rejimini siyasi çözümü içeren Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararını uygulamaya zorlamak olabilir. Ancak bu çözümün niteliği bilinmemektedir.
- D. Esad rejiminin yapısında iç çatlaklar bulunmaya çalışılması: Suriye rejimine ekonomik yaptırımların sürdürülmesi, mesela Suriyeli iş adamı Rami Mahluf'un tüm mal varlığına el konulmasıyla sonuçlanan anlaşmazlık gibi Suriye rejiminin yapısında özellikle önemli ekonomik eklemlerde çatlaklar oluşmasına yol açabilirdi. Ayrıca, Suveyde Valiliği'nde olduğu gibi kötüleşen yaşam koşulları nedeniyle Suriye'de halk protestoları geri dönebilirdi¹¹⁸.
- E. Suriye'deki sivilin korunması: ABD Hazine Bakanlığı'nın Suriye'ye ekonomik yaptırımlar içeren karar metinleri aracılığıyla yaptırımların uygulanmasındaki öncelikli amacın Suriye'de sivillere yönelik katliamlar gerçekleştiren Suriye rejimini cezalandırmak olduğu açıktır. Dolayısıyla bu yaptırımlar Suriye rejimi üzerinde sivillere karşı gerçekleştirdiği ihlalleri durdurması yönünde baskı oluşturacaktır.

2.3.2. Amerika'nın Suriye'ye Uyguladığı İkincil Ekonomik Yaptırımlar

Bu yaptırımlar çok sayıda ve çeşitli biçimlerde olup ABD Başkanı'nın emriyle ABD Hazine Bakanlığı tarafından verilen ayrı kararların bir parçası olarak uygulanmıştır ve bunları şu şekilde sıralayabilmektedir:

2.3.2.1. Karar No. (13572)

Bu karar 29.04.2011 tarihinde “*Suriye'deki insan hakları ihlalleriyle bağlantılı olarak belirli kişilerin mülkiyetinin yasaklanması*” başlığıyla yayımlandı. Bu karar,

¹¹⁷ Suriye rejimine ekonomik yaptırımların uygulanabilirliği, İdlib: El Hattab Araştırma Merkezi, 2021, s. 8.

Suriye'yi hedef alan daha önceki olağanüstü halin kapsamının yoğunlaştırılması ve genişletilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu Amerika Birleşik Devletleri'nin Suriye'ye uyguladığı daha önceki yaptırım kararlarına dayalı olarak ek önlemlerin alınması anlamına gelmektedir:

- A. Karar No. /13338/ 4/11/2004 tarihinde yayımlandı.
- B. Karar No. /13399/ 25/4/2006 tarihinde yayımlandı.
- C. Karar No. /13460/ 13/2/2008 tarihinde yayımlandı.

Bu karar aynı zamanda ABD Hazine Bakanlığı'na mali, maddi veya manevi destek ve Suriye rejimine fayda sağlayan teknolojik yardım veya mal ve hizmetler sağlayan kişilerin yanı sıra ihlallere karışan veya ABD ekonomik yaptırımları kapsamındaki bir kurum veya kuruluşta önemli bir yetkili olan herhangi bir kişi veya kuruluşun adını da dahil etmesine izin verdi. Bu hususta Dışişleri Bakanı ile istişarede bulunmaktadır.

Bu kararın verilme nedeni, kararın belirtildiği metnine dayanmaktadır: Suriye hükümetinin, polis, güvenlik güçleri ve Suriye hükümetine bağlı diğer kuruluşlar tarafından Suriye halkına yönelik baskı ve şiddet kullanımı işkence ve barışçıl göstericilere yönelik keyfi tutuklamalar da dahil olmak üzere insan hakları ihlalleri nedeniyle¹¹⁹. bu yaptırımlar, Suriye devletinin Amerikan finans sisteminden faydalanmasını kısıtlamayı amaçlıyordu. 2010 yılında ticaret döviz kuru 900 milyon dolara ulaştı. Ancak Suriye'ye uygulanan ekonomik yaptırımların ardından ticaret hacmi 2012'de 60 milyon dolara ulaştı¹²⁰. Bu ekonomik yaptırımlar birçok biçime büründü. Bunlardan şu şekilde bahsedilebilir:

- A. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'a yakın bazı isimlerin mallarına el konulması: Bu, Ali Memluk, Suriye Genel İstihbarat Direktörü ve Atef Najeeb, Dera Valiliği Siyasi Güvenlik Şubesi Başkanı Genel İstihbarat Dairesi'ndeki bazı yetkililerin yanı sıra Suriye Devlet Başkanı'nın kardeşi Mahir Esad'ın mallarına el konulmasını da içeriyordu.

¹¹⁸ karar No. 13572, ABD Hazine Bakanlığı, <https://home.treasury.gov/>

¹¹⁹ Emine Halid İlyas, *Ekonomik yaptırımların Suriye ve Irak ekonomilerine etkisi ve giderek büyüyen terör olgusu*, (Berlin: Aşırıılıkçılık ve Silahlı Gruplar Sorunları Dergisi, 2023) 189

- B. Suriye rejimine her türlü mali veya kredi yardımı sağlanmasının veya her türlü teknolojik desteğin sağlanmasının yasaklanması¹²¹.

2.3.2.2. Karar No. (13573)

Bu karar “*Suriye Hükümetindeki Üst Düzey Yetkililerin Mallarının Alıkonulması*” başlığı altında 18.05.2011 tarihinde verilmiştir. Bu karar, ABD'de bulunan ve Suriye hükümetindeki bazı yetkililere ait olan mülkleri yasaklamaktadır. Bu kurumlarla işlem yapılmasını yasaklamak veya satmamak satın almamak veya devretmemek de dahil olmak üzere cezalar uygulandı. Bunlar:

- A. Beşar Esad: Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Başkanı,
- B. Farouk Al-Sharaa: Suriye Arap Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı,
- C. Adel Safar: Başbakan,
- D. Muhammed İbrahim El-Şaar: İçişleri Bakanı,
- E. Ali Habib Muhammed: Savunma Bakanı,
- F. Abdel Fattah Qudsia: Askeri İstihbarat Başkanı,
- G. Muhammad Deeb Zaytoun: Siyasi Güvenlik Direktörü.

Bu karar aynı zamanda ABD Hazine Bakanlığı'na, ABD Hazine Bakanı'nın ABD Dışişleri Bakanı ile istişarede bulunarak belirlediği herhangi bir kişiye belirli koşullar altında ek yaptırım uygulama yetkisi de verdi:

- A. Suriye hükümetinde üst düzey bir yetkili olmak,
- B. Doğrudan veya dolaylı olarak Suriye hükümetine bağlı bir kurum olmak,
- C. Mülkiyeti ve çıkarları yasaklanan ve bu kararın yaptırımları kapsamına giren kişilere maddi, mali veya teknolojik yardım sağlayan kurum olmak,
- D. Bu kararın cezalarına dahil olan kişilerden birine bağlı olması ve onun adına çalışması gerekmektedir.¹²²

¹²⁰ Suriye rejimini finanse edecek ve uluslararası yaptırımları aşacak işadamlarından oluşan bir ağ, ma aladale sitesinde yayınlandı, <https://2u.pw/6M66R65>, s 10

¹²¹ karar No. 13573, ABD Hazine Bakanlığı, <https://home.treasury.gov/>

2.3.2.3. Karar No. (13582)

Bu karar ‘‘Suriye devlet malının bloke edilmesi ve Suriye ile ilgili bazı işlemlerin yasaklanması’’ başlığı altında 17.08.2011 tarihinde verilmiştir. Söz konusu karar metnine göre bu kararın uygulanmasının nedeni, Suriye hükümetinin Suriye’de sivillere yönelik şiddetini artırmaya devam etmesidir. Bu cezalar şöyleydi:

- A. ABD’de bulunan ve Suriye hükümetine veya şubelerinden veya bağlı kuruluşlarından birine ait olan veya daha sonra ABD’ye girecek olan saklı ve yasaklanmış kabul edilir ve satılamaz, devredilemez, herhangi bir şekilde bedeli ödenmiş, ihraç edilmiş veya ele alınmış tüm mülk ve menfaatlere el koymak.
- B. Nerede bulunursa bulunsun, herhangi bir Amerikalının Suriye’ye yeni yatırım yapmasının yasaklamak.
- C. İhracatı yasaklamak ve doğrudan veya dolaylı olarak ABD veya herhangi bir ABD’li kişi tarafından Suriye’ye herhangi bir hizmet sağlanmasını yasaklamak.
- D. Suriye menşeli petrol veya petrol ürünlerini ABD’ye ithal etmeyi yasaklamak.
- E. Suriye menşeli petrol ve petrol tesislerine ilişkin, bu işlem her ne şekilde olursa olsun (satış, satın alma, transfer, takas, komisyonculuk, finansman, kolaylaştırma, garanti) herhangi bir Amerikalı kişi tarafından herhangi bir işlem yapılmasını yasaklamaktır.

Bu karar aynı zamanda ABD Hazine Bakanlığı’na, Dışişleri Bakanı ile istişarede bulunarak, doğrudan veya dolaylı olarak maddi veya teknolojik yardım sağlayan veya bu kararda yasaklanan mülklere sponsor olan herhangi bir kişinin mülklerini bloke etme yetkisi verdi¹²³.

2.3.2.4. Karar No. (13606)

Bu karar ‘‘Suriye ve İran hükümetleri tarafından insan hakları ihlalleri ve bilgi teknolojisi ihlalleriyle suçlanan bazı kişilerin Amerika Birleşik Devletleri’ne mülkiyetinin yasaklanması ve girişlerinin askıya alınması’’ başlığı altında 22.04.2012

¹²² karar No. 13582, ABD Hazine Bakanlığı, <https://home.treasury.gov/>

tarihinde verilmiştir. Bu karar, aşağıdaki faaliyetleri yürüten kişi ve kuruluşlara yaptırım uygulanmasını ifade etmektedir:

- A. Bilgi teknolojisini veya ağlarını bozan veya teknolojiyi ciddi insan hakları ihlallerinin işlenmesini kolaylaştırmak için kullanan kişi.
- B. Potansiyel olarak ağ kesintisini kolaylaştırmak için kullanılabilir veya suistimallere yol açan ciddi insan eylemlerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilecek teknolojik ürün ve hizmetlerin İran ve Suriye'ye satılması veya kiralanması.
- C. Yukarıda sayılan faaliyetlere yönelik veya mal ve menfaatleri engellenen kişilere maddi veya teknolojik yardım sağlanması.

Bu yaptırımlar, insan hakları ihlalleriyle suçlanan bir dizi kurum ve kişiyi içeriyordu:

- A. Ali Memluk,
- B. Suriye'de Genel İstihbarat,
- C. Suriyetel Şirketi,
- D. İran Devrim Muhafızları Kolordusu,
- E. İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı,
- F. İran'daki kanun kurtarma güçleri,
- G. Datak İletişim Şirketi.

Bu karar aynı zamanda, Hazine Bakanı'nın Dışişleri Bakanı'na danışarak veya tavsiyesi üzerine belirlediği herhangi bir kişinin mülkünün bloke edilmesine de izin verdi¹²⁴.

2.3.2.5. Karar No. (13608)

Bu karar “Suriye ve İran ile ilgili dış yaptırımlardan kaçanların belirli işlemlerin yasaklanması ve ABD'ne girişinin askıya alınması” başlığı altında 01.05.2012 tarihinde verilmiştir. Bu karar, daha önceki kararlarda ABD yaptırımlarına tabi olan yasaklı

¹²³ karar No. 13606, ABD Hazine Bakanlığı, <https://home.treasury.gov/>

kişilere mal veya hizmet sağlayan ve işlem ve işlemleri kolaylaştıran herkese yaptırım uygulanmasını içeriyordu¹²⁵.

2.3.3. Sezar Yasası

2.3.3.1. Sezar Yasasına Giriş

Bu yasa, Sezar Sivilleri Koruma Yasası olarak biliniyordu. ABD Temsilciler Meclisi tarafından 2016 ve 2017 yıllarında iki kez onaylandı. Ancak 2019 yılına kadar Senato'ya ulaşamadı. Onaylanarak Milli Savunma Bakanlığı bütçesine eklendi ve 2020 yılında uygulamaya başlandı. Bu yasa, ABD Temsilciler Meclisi'nde 377 temsilcinin onayıyla oylandı. 47 milletvekili karşı çıktı, Senato'da 86 üye onayladı ve 8 kişi daha karşı çıktı. 2013 yılında Suriye rejiminden ayrılan bir askerın takma adı nedeniyle buna Sezar Yasası adı verildi. Suriye rejimi hapisanelerinde tutuklu bulunan sivillere yönelik katliamları ve ihlalleri belgeleyen 55.000'den fazla fotoğrafı sızdırdı. Suriye rejim hapisanelerinde işkence altında ölen bazı cesetlerin fotoğrafları görüntüledi.¹²⁶

Sezar Yasası (Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası 2019), Suriye hükümetindeki bazı bakanların yanı sıra Suriye rejiminin başı Beşar Esad'a, onun rejimine, müttefiklerine ve bir grup Suriye subayına yönelik bir dizi yaptırımdır. Bu yasa aynı zamanda askeri cephanelik ve enerji üretimi için çalışan bazı şirketleri de hedef alıyordu. Bu yasa, Rusya ve İran gibi Suriye rejimini destekleyen ülkelere yaptırım uygulanması tehdidini taşıyordu. Suriye hükümetinin yürüttüğü yeniden inşa projelerini desteklemek isteyenler gibi farklı ülkelerden Suriye rejimini destekleyen yabancılara yaptırımlar uyguluyordu. Bu kanun, insani yardım sağlamak amacıyla çalışan sivil toplum kuruluşlarını kapsamamaktadır¹²⁷. Sezar Yasası, ABD Başkanının, Suriye hükümetine yardım ettiği kanıtlanan herhangi bir hükümeti veya özel kuruluşu cezalandırmasına ve enerji, petrol ve havacılık sektörlerine yatırım yapan veya Suriye hükümetine borç veren tüm uluslararası şirketleri cezalandırmasına olanak tanımaktadır.¹²⁸ Sezar Yasası ABD

¹²⁴ karar No. 13608, ABD Hazine Bakanlığı, <https://home.treasury.gov/>

¹²⁵ Firas Haj Yahya, Suriye'deki sivilleri korumaya yönelik Amerikan Sezar Yasası: Umuda açılan bir kapı mı, yoksa acının uzatılması mı?, 08/1/2020, DARAJ, <https://daraj.media/36287/>, erişim 20.02.2024,

¹²⁶ Rana Apter, ABD Kongresi tarafından onaylanan Sezar Yasası nedir?, Şarku'l Avsat gazetesi, Yayın tarihi 17.09.2019, <https://2u.pw/ntbb5>, Son güncelleme: 12/20/2024

¹²⁷ Jozyf Daher, Örtülü Cezalar: Uluslararası yaptırımlara uyumda abartı ve bunların Suriye işlerinde çalışan insani yardım kuruluşlarının çalışmalarına etkisi, IMPACT, 01/09/2020, <https://impactres.org/ar/invisible-sanctions/>, Son güncelleme tarihi 20.02.2024

Hazine Bakanlığı'nın, ABD Vatandaşlık Yasası'nın 311. maddesi uyarınca Suriye Merkez Bankası'nın şüpheli bir kara para aklama örgütü oluşturup oluşturmadığını belirlemesini gerektirmektedir. ABD Hazine Bakanlığı, Suriye Merkez Bankası'nın bu standardı karşıladığını ve kara para aklama faaliyetinde bulunduğunu değerlendirirse, ABD Hazine Bakanlığı, Suriye Merkez Bankası'nın ABD finansal sistemine erişimini kısıtlayan düzenlemeler yayımlayacaktır. Sezar Yasası Aralık 2024'te sona erecek ve askıya alınacaktır¹²⁹.

2.3.3.2. Sezar Yasası Yaptırımlarının Kaldırılmasına İlişkin Koşullar

Sezar Yasasının büyüklüğüne ve birçok kurum ve kişiyi hedef alan çeşitli şekillerde devasa ekonomik yaptırımları içerecek şekilde genişlemesine rağmen diplomatik çözümü iptal etmiyor çünkü ABD Başkanı'na birkaç durumda uygulamanın durdurulmasına ve yaptırımların kısmen ya da tamamen kaldırılmasına olanak tanıyor ki bunları şöyle sıralayabiliriz:

- A. Suriye ve Rus hava kuvvetlerinin sivil halka yönelik hava bombardımanlarının durdurulması
- B. Suriye rejiminin, Rusya'nın, İran'ın veya Suriye rejimine bağlı paralı asker ve milis gruplarının kuşatması altındaki bazı Suriye bölgelerindeki ablukanın kaldırılması ve insani yardıma erişimin kolaylaştırılması ve onlara seyahat özgürlüğü ve gerekli tıbbi bakım sağlanması
- C. Suriye hükümetinin, cezaevlerinde zorla tutulan tüm siyasi tutukluları serbest bırakması ve Suriye hükümetinin, ilgili uluslararası insan hakları kuruluşlarının soruşturma yapması için tüm olanakları sağlaması
- D. Suriye hükümetinin, Rusya Federasyonu hükümetinin, İran hükümetinin veya milis ve paralı askerlerden birinin tıbbi tesislere, okullara, yerleşim alanlarına ve pazar yerlerine yönelik gerçekleştirdiği bombalama operasyonlarını kalıcı olarak durdurması.
- E. Suriye hükümetinin 3 Eylül 1992'de Cenevre'de imzalanan Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ndeki yükümlülüklerini yerine getirme taahhüdü Suriye

¹²⁸ Amerika ve Avrupa'nın Suriye'ye yaptırımları, karter Merkezi, 2020, <https://2u.pw/8JyYia2> , erişim 01/02/2024

hükümetinin, 1 Temmuz 1968'de Washington, Londra ve Moskova'da imzalanan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'ndaki yükümlülüklerine bağlılığı sürdürmesi.

- F. *“Sağlıklı bir hükümet, 10 Nisan 1972’de Washington, Londra ve Moskova’da imzalanan Biyolojik ve Zehirli Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Stoklanmasının Yasaklanması ve Bunların İmhasına İlişkin Sözleşme’nin imzacısı olma yolunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir.”*
- G. Suriye hükümetinin çatışma nedeniyle yerinden edilen Suriyelilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmesine izin vermesi
- H. Suriye hükümetinin, Suriye'deki savaş suçlarının faillerinin yasal olarak hesap verebilirliğini sağlamak ve Suriye rejimi tarafından işlenen savaş suçlarının mağdurları için adaleti sağlamak amacıyla ciddi ve doğrulanabilir adımlar atması¹³⁰

Değişikliğine yol açması muhtemel görünmemektedir. Nitekim siyasi çözümün muğlak olduğu günümüzde James Jeffrey başta olmak üzere ABD’li yetkililer Suriye’de rejim değişikliğini hedeflemedikleri, rejimin tutumunda dramatik bir değişimin yaptırımların kaldırılması için yeterli olduğu yönünde açıklamalar yapmıştır. Öte yandan yasanın uygulanması sonrası ortaya çıkacak “ekonomi psikolojisi”, yolsuzluk ve kötü yönetimle birleştiğinde rejim kontrolü altında yaşayan halkı öfkeye sevk ederken ve iç siyasi çekişmeleri daha da körükleyebilecektir¹³¹.

2.3.3.3. Sezar Yasası'nın Uygulanmasının Aşamaları

Sezar Yasası yaptırımları tamamen ve doğrudan Suriye rejimine ve onun vekillerine yönelik değildi. Daha ziyade birkaç aşamalı ve paketler halinde uygulanıyordu. Her paket, belirli bir tarihte ve belirli kişi ve kurumları hedef alıyordu.

İlk paket: Sezar Yasası'nın 17.06.2020 Çarşamba günü yürürlüğe girmesiyle uygulamaya konulmuştur. Bir dizi ekonomisti, askeri personeli ve Suriye rejiminin liderine yakın kişileri hedef aldı:

¹²⁹ Sezar Yasası, ABD Hazine Bakanlığı web sitesi, <https://home.treasury.gov/>

¹³¹ Murat aslan ve ola karakurt, ABD nin esed rejimini yönelik sezar ve muhtmel sonuçları, haziran 2020, SETA, <https://www.setav.org/assets/uploads/2020/06/P286.pdf>, erişim 15/8/2024

Tablo 5: İlk pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimlerini göstermektedir¹³².

NO	Kişiler	Askeri kurumlar ve milisler
1	Beşar Esad	Fatimiyun Tugayı milisleri
2	Esmâ Esad	Suriye Rejim Ordusunun Dördüncü Bölüğü
3	Maher Esad	
4	Manal Esad	
5	Büşra Esad	
6	Tuğgeneral Gassan Bilal	
7	Tuğgeneral Sabre Al-Dana	
8	Muhammed Sabre Hamşo	
9	Ahmed Sabre Hamşo	
10	Ömer Hamşo	.
11	Ali Hamşo	.
12	Sumaya Hamşo	
13	Rania Al-Dabbas	

Sezar Yasası'nın ilk paketinde adı geçen isimlerden Washington'un iki şeyin peşinde olduğu anlaşılıyor. Birincisi ekonomik boyutla ilgili yaptırımlar rejimi tüketmeyi ve ekonomik olarak kuşatmayı amaçlıyor çünkü içinde Beşar Esad'a mali hizmet sağlayan birçok iş adamı ve ekonomistin isimleri yer alıyor. İkinci mesele askeri yönle ilgilidir. Sezar Yasası'nın ilk paketi, İran'a bağlılığıyla bilinen Mahir Esad'ın başkanlık ettiği Dördüncü Tümeni içermektedir. İran Devrim Muhafızları'na bağlı Fatimiyun milislerinin de dahil edilmesi Washington'un Suriye'deki en önemli İran silahlarını cezalandırarak İran'ın Suriye'deki rolünü sınırlama girişimine işaret etmektedir¹³³.

¹³¹ Ammar El Halabi, *Sezar Yasası cezalarının ilk paketinde yer alan en öne çıkan kişiler bunlar*, 17/06/2020, alarabi aljadid, <https://n9.cl/jycqn.ersim.28/02/2024>

¹³² İmad Karkas, *Sezar'ın yaptırımlarının ilk paketi Suriye rejiminin ve İran'ın tükenmesidir*, 19/05/2020, alarabi aljadid, <https://n9.cl/z8kfs.ersim.28/02/2024>,

İkinci Paket: Bu paket 29.07.2020 Perşembe günü uygulandı. ABD Dışışleri Bakanlığı, bu yaptırım paketine Suriye rejiminin 2011 ve 2019 yıllarında gerçekleştirdiği en büyük iki katliamın kurbanlarını anmak amacıyla “Hama ve Maarat el-Numan yaptırımları” adını verdiğini belirten bir açıklama yayınladı.

Tablo 6: İkinci pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimleri yer almaktadır¹³⁴.

NO	Kişiler	Yatırım şirketleri
1	Hafız Esad	Suriye Ordusu Birinci Tümeni
2	Zuhair Tevfik El Esad	
3	Karam Zuhair Tevfik El Esad	
4	Vasym Enver Kattan	

Üçüncü Paket: ABD Dışışleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, 21 Ağustos 2020 Perşembe günü uygulamaya konulmuştur. Bu paket, Suriye hükümetinde büyük etkisi olan, Suriye'de siyasi çözümü engellemeye çalışan ve Beşar Esad lehine yolsuzluk anlaşmaları yapan bir grup önemli ismi hedef alıyordu. Bunlar:

- Luna Al-şibl: Beşar Esad'ın medya danışmanı
- Yaser El-İbrahim: Beşar Esad'ın birinci yardımcısı
- Muhammed Ammar Al-Saati: Baas Partisi'nin kıdemli bir üyesidir ve Suriye'nin önde gelen ekonomistlerinden biri ve Beşar Esad'a mali hizmet sağlayan en önemli kişilerden biri olarak kabul edilmektedir.

Ateşkesi engellemek için çalışan bir grup askerin yanı sıra bunlar:

- Fadi Saqr: Milli Savunma Kuvvetleri Komutanı,
- Tuğgeneral Ghayath Dallah: Düzenli Ordunun 4. Tümeni 42. Tugay Komutanı,
- Samer İsmail: Haydar Alayı Komutanı¹³⁵.

¹³³ ABD yönetimi Hafız Beşar Esad'ı Hama ve Sezar Yasası kapsamında Maarat el-Numan yaptırım paketine dahil ediyor, 29/07/2020, CNN arabi, <https://n9.cl/r3ieh>, erişim 28/04/2024

¹³⁴ Hiba Muhammed, Esad rejiminin 6 büyük destekçisine yönelik üçüncü ABD yaptırım paketi, 20/08/2020, alkuds alarabi, erişim 29/04/2024, <https://n9.cl/rt26j>

Dördüncü Paket: 30.09.2020 tarihinde ortaya çıktı. ABD Dışışleri Bakanı, yaptırımların Suriye'deki çatışmayı istismar eden ve Suriye halkının acılarını uzatmaya çalışan çeşitli yolsuz kişilere ve kurumlara uygulandığını belirttiğinden bu paket esas olarak ekonomik sektörü hedef alıyordu.

Tablo 7: Dördüncü pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimleri yer almaktadır¹³⁶

NO	Kişiler	Yatırım kurumları
1	Kadir Daher	Emma Şirketi
2	Nisrin İbrahim	Emma Teal İletişim
3	Rana İbrahim	Emma Söyle Yeri
4	Hazem Garfoul (Merkez Bankası Başkanı)	Koruma, Koruma ve Hizmetler için Castle Şirketi
5	Yeniden Doğuş (Özel Kuvvetler Komutanı)	Gila Medya Hizmetleri Şirketi
6	Hossam Louqa (Daraa Güvenlik Komitesi Başkanı)	Ella Turizm Şirketi
7	Kadir Daher	Al-Yasmine Taahhüt Şirketi
8	Nisrin İbrahim	Altın Yıldız Ticaret Şirketi
9		Suriye Madenleri ve Yatırım Şirketi
10		Suriye Otel İşletmeciliği Şirketi
11		Al Ali ve Al Hamza Şirketi

Beşinci Paket: 10/11/2020 tarihinde uygulamaya konulan Sezar Yasası yaptırımlarının son paketidir. Esas olarak Suriye'deki petrol sektörünü ve bu sektörün sorumlularını hedef aldı. Bazı ekonomik rakamların yanı sıra, ABD Dışışleri Bakanı Mike Pompeo bu paketi uygulamaya koyduktan sonra şu yorumu yapmıştır. “Esad'ın acımasız ve gereksiz savaşının sona ermesinin zamanı geldi. Esad rejimi ve onu destekleyenler bugün basit bir seçimle karşı karşıya: Suriye ihtilafına BM Güvenlik

¹³⁵ Sezar yaptırımlarının dördüncü paketi Esmâ Esad'ın ekonomik etkisini hedef alıyor, 30/09/2020, Rozna web sitesi, erişim 28/04/2024, <https://2h.ae/zKTZ>

Konseyi'nin 2254 sayılı kararıyla tutarlı bir siyasi çözüme yönelik geri dönüşü olmayan adımlar atmak ya da yeni yaptırım düzenlemeleriyle karşı karşıya kalmak”¹³⁷.

Tablo 8: Beşinci pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimlerini göstermektedir¹³⁸.

NO	Kişiler	Yatırım şirketleri
1	Hüsam Katji	Petrol Bakanlığı
2	Nebil Tohme	Toma Group otomobil parçaları ithal edecek
3	Nasır El-Ali	Petrol Rafineri Şirketi
4	Gassan Cevdet İsmail	Küçük proje yönetimi
5	Emir Tayser Khaiti	Khaiti Holding Şirketi
6	Saqr Asaad Al-Rustom	Beyrut'ta Salazar Nakliye Şirketi
7	Kemal İmad Ed-Din El-Medeni	Milli Savunma Kuvvetleri
8	Tarık İmad Ed-Din El Medeni	Rusafa petrol rafinerisi
9	Hüsam Katji	Sahil Rafinerisi Şirketi
10	Nebil Tohme	Arvada Petrol Şirketi

¹³⁷ “ABD Dışişleri Bakanı Michael R. Pompeo'nun, Sezar Yasası kapsamında yaptırım listelerine eklemeler hakkında yaptığı açıklama”, U.S. embassy in tunisa, , <https://2u.pw/Xp310WSx>, erişim 15/8/2024

¹³⁸ Sezar'ın beşinci paketindeki cezalandırıcılar hakkında bilgi için bkz. 10/kasım/2020, Suriye iş ve ekonomi web sitesi, erişim 29/02/2024, <https://www.eqtsad.net/news/article/31996>

3. EKONOMİK YAPTIRIMLARIN SURIYE REJİMİNİN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu cezaların üzerinde etkilerinin olması doğaldır ve bu etki sonuçların boyutunu ölçmek için cezanın verilmiş amacına bakmak gerekir. Peki yaptırımları kim uyguladı? Bu sayede ekonomik yaptırımların etkilerine erişilebilmektedir. Ekonomik yaptırımların uygulanması istenilen amaca ulaşıldığı takdirde bu yaptırımların analiz edilebilecek ve ölçülebilecek etkileri olacaktır. Ancak tüm cezaların aynı etkiye sahip olması şart değildir. Etkiler çeşitli faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Araştırmanın bu bölümünde ekonomik yaptırımların etkileri üç ekseninde ölçülecektir:

- Güvenlik ve askeri etkiler
- Ekonomik ve sosyal etkiler.

3.1. Güvenlik ve Askeri Etkiler

Suriye rejimine ekonomik yaptırımlar uygulamanın temel gerekçesi, rejimin gösterileri dağıtmak için silah kullanmak, keyfi tutuklama kampanyaları, cezaevlerinde öldüresiye işkence, bombalamak için uçak kullanmak, sivillerin yaşadığı bölgelere yönelik askeri operasyonlar ve kimyasal silah kullanımı gibi insan hakları ihlallerine yol açan eylemler gerçekleştirmesidir. Dolayısıyla bu yaptırımlar öncelikle bu eylemleri durdurmayı amaçlamaktaydı ve bu noktadan hareketle tez, ekonomik yaptırımların, ekonomik yaptırımların uygulanması sırasında rejimin güvenliği ve askeri davranışı üzerindeki etkisini keşfetmeye ve anlamaya çalışmaktadır.

3.1.1. Askeri Operasyonlar ve Sivillerin Hedef Alınması

Barışçıl gösterilere yönelik şiddetin artmasının ardından, unsurların komutanlarının barışçıl gösterilere kurşunla karşılık verme talimatına uymaması nedeniyle Suriye ordusu saflarında bölünmeler yaşanmaya başladı. 3 Ağustos 2011'de sığınmacı Albay Riad Al-Asaad, Özgür Suriye Ordusu'nun kurulduğunu duyurdu. Rejim ordusu mensuplarının ve subaylarının rejim ordusundan ayrılmalarını istedi ve sivilleri ve barışçıl gösterileri rejim ordusunun saldırılarından korumak için devrime katılmak ve

Özgür Suriye Ordusu'na katılmak için çağrıda bulundu¹³⁹. Daha sonra olay Özgür Suriye Ordusu'nun Suriye rejiminin karargâhına yönelik güvenlik ve askeri operasyonlar düzenlemeye başlamasına ve ilk operasyonun 16/12/2011 tarihinde Şam Valiliği'ndeki Hava Kuvvetleri İstihbarat karargâhına yönelik olmasına kadar gelişti. Özgür Ordu'nun konuşlanma alanları genişlemiş, Suriye rejiminin barışçıl gösterileri çeşitli yöntemlerle bastıramaması ve isyancı şehir ve kasabalar üzerindeki kontrolünü kaybetmesi üzerine rejim, şehirleri kuşatmaya ve yakıp yıkmaya politikası izlemeye başlamıştır. Rejim halkın yiyecek ve tıbbi malzemelerini kesmiş ve top ve ağır makineli tüfekler kullanılarak yapılan şiddetli bombardımanın yanı sıra kıtlığa neden olmuştur. Konutları hastaneleri ve okulları hedef alarak büyük sivil katliamlarına yol açmıştır. Kuşatma devam ederken Suriye rejimi kasaba ve şehirleri kontrol altına almak için baskınlara başvurmuş ve ne zaman bir mahalleye saldırırsa orada korkunç bir katliama neden olmuştur, Suriye rejimi, Suriye'deki ekonomik yaptırımları umursamamıştır. Suriye'de gösterilerin artması ve ordusunda ayrılıkların yaşanması ve ardından Suriye ordusunun kurulmasıyla birlikte Suriye rejiminin şiddet kullanımını arttı. Mart 2012'de askeri helikopterlerden atılan patlayıcı varilleri kullandı ve Temmuz 2012'de askeri uçakları kullanarak bombalamalarını sivil toplantılara, okullara, hastanelere ve popüler pazarlara yoğunlaştırdı¹⁴⁰. Rejim sadece ateşli silah ve patlayıcı kullanmakla kalmadı, aynı zamanda uluslararası yasaklı kimyasal silahları da kullandı. İlk kimyasal silah saldırısı 23 Aralık 2012'de gerçekleşti. Düzenli ordu, Humus Valiliği'nin çeşitli bölgelerini bombalayarak 7 sivil öldürdü ve 50'den fazla kişiyi hezeyan, bilinç kaybı, göz ağrısı ve boğulma hissi nedeniyle yaraladı. 12 Ağustos 2013'te Şam'ın Guta bölgesini hedef alarak 1400 sivil öldürdü.¹⁴¹ Suriye rejimi, 14.10.2013 tarihinde Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'ne katıldı ve Güvenlik Konseyi'nin yayınladığı Suriye rejiminin kimyasal silahlardan vazgeçmesini ve kimyasal cephaneliği yok etmesini öngören Kararı (2118) kabul etti. Suriye rejimi, kimyasal silahları imha etmediği ve daha fazlasını üretmeye devam ettiği için verdiği sözlere uymadı ve elindeki kimyasal silahların boyutu hakkında tam bilgi vermedi.¹⁴² Aşağıda Suriye rejiminin kendisine

¹³⁸ Özgür Suriye Ordusu rejimin zulmüne karşı ilk kalkandı, frans 24, 13/10/2011, <https://2u.pw/lmKaXhKY> erişim 18/4/2024

¹³⁹ Suriye devrimi.. İlk kıvılcımı ne zaman başladı? En öne çıkan aşamalar ve sonuçlar nelerdir?, El Cezire, yayın tarihi 21.03.2023, <https://2u.pw/jiy0H9y>, erişim 18/4/2024

¹⁴⁰ Suriye'deki kimyasal saldırıların tarihi, BBC, 5/4/2017, <https://2u.pw/QqDIWb8u>, erişim 19/4/2024

¹⁴¹ Kimyasal Silahlar - Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'nin Suriye'de yürürlüğe girmesinin 10. yıl dönümü, Fransız diplomasisi, 14/10/2023, <https://2u.pw/7btmmOdF>, erişim 18/4/2024

karşı isyan eden bölgelere gerçekleştirdiği en önemli kimyasal saldırıları gösteren Tablo (9) yer almaktadır.

Tablo 9: Suriye rejiminin gerçekleştirdiği en önemli kimyasal saldırılar.¹⁴³

Tarih	Bombalama sayısı	Toplam kayıplar
Devrimin başlangıcından Kararın (2118) yayınlanmasından önceki 2013 yılına kadar	33	1272 ölüm ve 760 yaralanma
(2118) sayılı Kararın yayınlanmasından sonra 3/5/2015 tarihine kadar	125	130 kişi öldü
19.04.2015'ten 8.12.2015'e kadar	41	9 kişi öldü, 531 kişi de yaralandı
1/1/2016'dan 20/8/2016'ya kadar	3	1 kişi öldü, 38 kişi de yaralandı
1/2017'den 4/4/2017'ye kadar	10	78 kişi öldü, 245 kişi de yaralandı

Suriye'de savaş boyunca durmayan bombalama operasyonlarının yanı sıra, Suriye rejimi isyancı bölgeleri kontrol altına almak amacıyla yakıp yıkma politikası izlemeye devam etti. Aşağıda, Suriye ordusunun bazı Suriye vilayetlerinde gerçekleştirdiği en önemli askeri operasyonlar yer almaktadır.

- A. Humus Vilayeti'nin Baba Amr Mahallesi'ne baskın: Suriye ordusu, 3 Mart 2012 tarihinde topçu hazırlığı ve yoğun savaş uçağı bombardımanı ile 27 gün süren güçlü bir harekâtın ardından Baba Amr Mahallesi'nin kontrolünü ele geçirdi. Rejim ordusu, Baba Amr Mahallesi'nin kontrolünü ele geçirdikten sonra birçok toplu katliam gerçekleştirdi. Çoğu sivil olmak üzere 400'den fazla insanı öldürdü ve 100'den fazla sivili tutukladı¹⁴⁴.

¹⁴³ Suriye çatışmasında kimyasal silah kullanımı ve uluslararası tepkiler, Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi (Katar: 2017) s. 7

¹⁴⁴ Celal Bakur, Baba Amr... İşte Suriye'nin yerinden edilme felaketi başladı, alarabi aljadid, 1/3/2017 <https://2u.pw/amLD9Y4H>, erişim 20/4/2024

- B. Humus'ta Hula kenti katliamı: 25 Nisan 2012'de Suriye ordusu, Houla semtinde korkunç bir katliam gerçekleştirerek 49'u çocuk, 32'si kadın olmak üzere toplam 108 kişiyi bıçaklarla öldürdü¹⁴⁵.
- C. Halep şehrinin kuşatılması ve baskını: Suriye ordusu, 27 Temmuz 2016 tarihinde şiddetli çatışmaların ardından Rus havacılığı ile İran, Lübnan ve Irak milislerinin yardımıyla Halep vilayetini kuşattı. Suriye ordusu ve Rus uçakları, 13 Aralık 2016'ya kadar kentin mahallelerine yoğun bombardıman düzenledi ve birçok büyük katliam gerçekleştirdi. Ateşkes anlaşmasına varıldı ve Özgür Ordu savaşçıları Halep'ten çekildi¹⁴⁶.
- D. Han Şeyhun katliamı: 4 Nisan 2017'de Suriye rejim güçleri, Han Şeyhun şehrini kimyasal savaş başlıkları yüklü füzelerle bombalamış, bu saldırı sonucunda 91 sivil ölmüş ve 520 kişi yaralanmıştır¹⁴⁷.
- E. Doğu Guta'ya saldırıp halkını yerinden etmek: Doğu Guta'yı üç yıl boyunca kuşattıktan sonra, 18 Şubat 2018'de Suriye rejimi, İran ve Irak milisleri ile Rus hava kuvvetlerinin desteğiyle Doğu Guta'ya saldırmak için Suriye'deki en şiddetli kara ve hava harekâtını başlattı. Suriye rejimi, 46 gün içinde 7.000 uçak füzesi, 3.000 top mermisi, 4.000 fırlatma roketi, 3.000 patlayıcı varil, 2.000 karadan karaya füze, 250 napalm füzesi, 200 fosfor füzesi, 11 klor gazı saldırısı ve bir gaz saldırısı kullandı. Doğu Guta'nın bombalanması, 2.300 sivilin hayatına mal oldu ve saldırılar, Özgür Ordu gruplarının teslim olmasına ve Suriye'nin kuzeyine yönelik bir yerinden edilme anlaşması imzalanmasına kadar devam etti¹⁴⁸.
- F. Deraa vilayetine baskın: 19 Mayıs 2018'de rejim güçleri, Rus askeri polisi ve İranlı milislerin desteğiyle Deraa kentine saldırı başlattı. Daha sonra Rus güçleri Deraa Valiliği'ne konuşlandı ve çatışmaların durdurulması ve yerinden edilmesi konusunda mutabakata varıldı. Deraa halkı kuzey Suriye'ye yerleştirildi¹⁴⁹.

¹⁴⁴ Ahed Fadıl, Houla katliamı... 6 yıl boyunca bıçaklarla katledilen onlarca ölüm, El Arabiya Net, 25/85/2018, <https://2u.pw/zOgC2CAP>, erişim 21/4/2024

¹⁴⁵ Halep Muharebesi'nin başlangıcından dirilişine kadar, Al Jazeera Net, 14/6/2016, <https://aja.me/cqdnvi>, erişim 21/4/2024

¹⁴⁶ Han Şeyhun katliamı...Suriye'de siren gazı kullanılarak yapılan en büyük ikinci katliam, , Al Jazeera Net, 6/4/2024, <https://aja.ws/dl6t6b>, erişim 21/4/2024

¹⁴⁷ Eşref Süleyman, Doğu Guta sakinlerinin yerlerinden edilmesinden üç yıl sonra, Baladi News, 22/3/2021 <https://n9.cl/4m8kf>, erişim 25/8/2021,

¹⁴⁸ Daraa.. ilk çığıktan düşüşe kadar, Şam Haber Ağı, 4/1/2020, <https://2u.pw/Rc2cgk>, erişim 20/4/2024

G. Serakib Kentinin Basılması ve Halkın Yerinden Edilmesi: Rejim güçleri, Rus ve Suriye uçaklarının yoğun hazırlıklarının ardından 7 Şubat 2020'de İdlib vilayetine bağlı Serakib kentinin kontrolünü ele geçirdi. Bu durum, 170 binden fazla sivilin Suriye'nin kuzeyine göç etmesine yol açtı. Birleşmiş Milletler, İdlib vilayetinin Suriye devrimi tarihindeki en büyük yerinden edilme dalgasına tanık olduğunu belirtti¹⁵⁰.

3.1.2. Suriye Rejiminin Güvenlik Güçlerinin Güvenlik Gerçeği ve Davranışları

Suriye rejimine kararlar şeklinde uygulanan ekonomik yaptırımlar (13572-13573-13582-13606-13608), bu yaptırımların uygulanmasının nedeni, şiddet kullanımı, işkence, barışçıl gösterilere karşı keyfi tutuklamalar ve gösterileri ve oturma eylemlerini dağıtmak için gerçek mermilerin kullanılması gibi insan hakları ihlalleri içeren Suriye rejiminin kurumlarının faaliyetleridir.

Suriye rejimi tarafından kontrol edilen bölgelerdeki güvenlik durumu çok kötüdür ve bu bölgelerin yaşadığı başarısızlık, yolsuzluk, bölünmeler ve dış müdahaleleri yansıtır. Bir yandan Suriye rejimi kendisini merkezi ve birleşik bir güç olarak sunmaya çalışırken, diğer yandan güvenlik otoritesine olan zayıflık, parçalanma ve bağımlılık gibi sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar, İran, Rusya ve Hizbullah gibi kendisine müttefik olan yabancı milislerin akını ve Milli Savunma Güçleri, Halk Komiteleri, Suriye Rejim güçleri gibi büyük savaş ağalarının himayesinde silahlı yerel milislerin oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Bu gruplar arasında bölgelerdeki nüfuz, çıkar ve kaynaklar için rekabet ve çatışma yaşanmaktadır ve bu gruplar arasında Suriye vatandaşlarının hak ve onurlarının ihlali farklılık gösterir. Bölge sakinleri, insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk nedeniyle büyük acılar çekmektedir. Ayrıca, keyfi tutuklamalar ve suikastlar artmaktadır. Suriye rejimi, muhalefetten geri aldığı bölgeleri kontrol altına almak için yerel ve yabancı milisleri kullanmaktadır ve bu milisler kendi gündemlerini yürütmektedirler; ülkenin zenginliklerini yağmalamak, sivillere baskı uygulamak ve eziyet etmektedir. Suriye rejimi, yeni bir bölgeyi kontrol altına aldıktan sonra, gençler, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere

¹⁴⁹ Serakib'de çatışmalar: Suriye ordusu İdlib Valiliği'ndeki stratejik şehrin kontrolünü ele geçirdi, bbc, 7/2/2020 <https://2u.pw/NFBLQHPG>, erişim 23/4/2024

geniş çaplı rastgele tutuklama kampanyaları yürütmektedir.¹⁵¹ Örneğin Guta doğusu, Humus ve Dera gibi uzlaşma anlaşmaları yapılan bölgeleri kontrol altına aldıktan sonra, rejim güçleri geniş çaplı tutuklama kampanyaları düzenledi.

Guta doğusunda rejim güçleri 6 kadın ve 21 genci tutukladı ve Humus şehrinde rejim, Kuzey Suriye'deki akrabalarıyla iletişimde oldukları gibi sahte ve uydurma gerekçelerle çok sayıda aktivisti ve fraksiyon üyelerini tutukladı. Bölge sakinlerinin kişisel iddiaları nedeniyle bu kişileri büyük miktarlarda para ödemedi serbest bırakmadı. Ayrıca, devrimin başlangıcında Suriye ordusundan ayrılanların tamamı tutuklandı ve bazıları öldürüldü, diğerleri ise bilinmeyen bir kaderle hapisanelere konuldu. Dera eyaletinde rejim güçleri, 30'dan fazla genci tutukladı ve onları İŞİD'e üyelikle veya Kuzey Suriye'deki akrabalarıyla iletişim kurmakla suçladı. Rejim güçleri her tutuklama kampanyasında, tutuklananların evlerini soydu ve eşyalarını tahrip etti¹⁵². Bunun yanı sıra, büyük ölçüde kaos ve güvenlik eksikliği hakimdir ve suç oranı her geçen gün artmaktadır. Suriye rejimi, sivillerin yaşadığı bölgeleri varil bombalarıyla bombalayan Suriye ordusu, aynı zamanda tutuklamalarla insanları öldürüyor ve güvenlik kaosu yaratıyor. Daha önce kuşatma altına aldığı bölgelere girdikten sonra, rejim bu bölgelerde güvenliği sağlamadı. Aksine, güvenlik kurumları yolsuzluk, sorumsuzluk ve bağlılık eksikliği ile tanımlandı. Bu kurumlar, sakinlerin mülklerini çalmaya çalışmaktadır ve bazı güvenlik kurumları ve milisler, halkı gasp etmek ve kendilerini finanse etmek amacıyla ticaret merkezlerine silahlı baskınlar düzenlemektedir. Buna ek olarak, Suriye eyaletlerinde Rusya ve İran gibi dış güçlerin varlığı, kaosu ve güvenlik eksikliğinin daha da artmasına neden olmaktadır. Suriye güvenlik kurumları, Rus ve İran kuvvetleri arasında sadakat açısından bölünmüş durumdadır. Örneğin, İran, hava istihbaratı ve dördüncü bölüğü desteklemektedir ve bu gruplara mali ve lojistik destek sağlayarak diğer güvenlik kurumlarının rolünü sınırlamaktadır. Rusya ise özel kuvvetler ve beşinci kolorduyu desteklemektedir. Hizbullah, Lübnanlı ve Iraklı milisler gibi Şii milisler, Suriye eyaletlerinde geniş alanları kontrol etmektedir ve bu milisler, mülk sahiplerinin evlerine ve mülklerine el koymakta ve onları maddi olarak sömürmektedir.¹⁵³ Tecavüz vakaları da yaygındır. Birleşmiş Milletler araştırmacılarının 2011-2017 yılları arasındaki tecavüz vakalarıyla ilgili bir raporunda, rejim güçleri ve müttefik milislerin, muhalifleri cezalandırmak veya bilgi almak amacıyla

¹⁵¹ Bilal Burhan, *Suriye'deki güvenlik gerçeğini ve bunun Suriyeli mültecilerin geri dönüşüne etkisini anlattı*, Suriye Gelecek Hareketi Merkezi, 21/Kasım/2023, <https://sfuturem.org/?p=6203>, erişim 28/4/2024

¹⁵² Adnan Ahmed, Humus, Guta ve Dera'daki yerleşim bölgelerinde tutuklandı, al-arabi aljadid, 19/8/2018, <https://n9.cl/u193a>, erişim 23/4/2024

¹⁵³ Mevcut Suriye gerçeği, Wasat Ağı, 17/6/2022, <https://wassatsy.org/1408/>, erişim 24/4/2024

kadınlara, kız çocuklarına ve çocuklara tecavüz ve cinsel saldırı uyguladığı ortaya çıkmıştır. Bu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardır. Birleşmiş Milletler savaş suçları araştırmacıları, tecavüz vakalarının rejim ve müttefik milislerin 20 şubesinde meydana geldiğini ve tecavüz vakalarının tutuklanan kişilerin evlerinde yapılan aramalar sırasında da gerçekleştiğini belgelemiştir. Raporda, tecavüz vakalarının Dera, Humus, Hama, Şam ve Halep eyaletlerinde yoğun olarak görüldüğü belirtilmiştir. Rejim kontrolündeki bölgelerde cinayet ve suikastlar da hızla artmaktadır. Numbeo Suç Endeksi'ne göre, Suriye, 2019 yılında Asya'da suç kayıtlarının en yüksek olduğu ikinci sırada, Arap ülkeleri arasında birinci ve dünya genelinde dokuzuncu sırada yer almıştır. Suç endeksinde 120 üzerinden 68.9 puan kaydedilmiş ve güvenlik endeksi %31.91'e düşmüştür. Şam'daki cezai güvenlik istatistikleri, 2017 yılında 570 suç, 2018 yılında 4274 suç, 2019 yılında 7500 suç ve 2020 yılında 3300 suç olduğunu ortaya koymuştur. 2010 yılında ise sadece 30 suç kaydedilmiştir¹⁵⁴. Bazı araştırmalar, en tehlikeli cinayetlerin Suriye rejiminin güvenlik şubeleri ve askeri kurumları tarafından işlenen cinayetler olduğunu ve bunların işkence, saha infazları, organ ticareti ve fidye karşılığında tutuklama ticareti gibi suçlarla sonuçlandığını belirtmektedir. Diğer suçlar ise rejimin sistematik politikaları nedeniyle gerçekleşmektedir¹⁵⁵.

Suriye rejimi bölgelerindeki güvenlik kaosunun nedenleri, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır:

- A. Rejimin güvenlik ve misilleme politikalarına, keyfi tutuklama kampanyalarına ve zorunlu askerliğe tepki olarak çoğu operasyonun gerçekleştiği yerleşim bölgelerinde rejimin güvenlik ve askeri hizmetlerinin zayıflığı.
- B. Milisler ile askeri ve güvenlik teşkilatları nüfuz ve mali kazançlar için çatışmakta ve rekabet etmektedir. Bu da onları ayrı çalışmaya zorlamakta ve aralarındaki koordinasyonu zayıflatmaktadır.
- C. Rejimin sosyal çatışmaları kışkırtmak için bireylere, mülklere ve bizzat rejimin kurumlarına karşı çeşitli ihlaller yapmak için kullandığı kanunları uygulamadan sorumlu kurumların zayıflığı ve daha sonra bu anlaşmazlıkları çözmek için yerel ileri gelenlerin görevlendirilmesi onların içindeki fiili olmaktan çok resmi bir durumdur.

¹⁵⁴ *BM raporu: Suriye rejimi tecavüzü silah olarak kullanıyor*, al arabia, <http://ara.tv/8swyx> , 23/4/2024

¹⁵⁵ Fouad Azzam, *rejim bölgelerinde suç oranları artıyor ve yaşam koşulları toplumun değer sistemini vuruyor*, radyo alkul, 6/4/2021, <https://www.radioalkul.com/p387093/> , erişim 26/4/2024

- D. Milislerin artan rolü rejimin onların çalmalarına izin vermek veya rakiplerine karşı zorbalık yapmalarına izin vermek konularında onları sorumlu tutma konusundaki isteksizliği ve finansman ihtiyaçları.
- E. Silahların siviller ile askeri birliklerden ve milislerden savaşçılar arasında yayılması.¹⁵⁶

Suriye rejimi başkanının kötü güvenlik durumunu ele almak için aldığı önlemler ise tamamen biçimseldir, çünkü Suriye devriminin başlangıcından bu yana binlerce siyasi tutukluyu serbest bırakmamıştır. Suriye rejimi başkanı Beşar Esad'ın ve güvenlik birimlerinin katıldığı bir güvenlik toplantısında, Esad onlardan güvenlik birimlerini yeniden yapılandırmalarını, aralarındaki koordinasyonu artırmalarını, güvenliği sağlamak ve ulusal, bölgesel ve uluslararası tehditlerle ve risklerle yüzleşmek için katkıda bulunmalarını ve vatandaşlar için güvenli bir ortam yaratmalarını istedi. Suriye rejimi, güvenlik birimi başkanlarında sadakat temelinde kendisine uygun değişiklikler yapmıştır. Esad, Suriye rejimi başkanı olarak kalmasını ve devam etmesini sağlamak için sadakati her şeyin önüne koymuştur. Ancak buna rağmen, güvenlik birimlerinin baskıcı politikaları devam etmiş ve olumlu bir yöne doğru değişmemiştir, tam tersine, bu değişiklikler olumsuz olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 numaralı kararı uyarınca önerdiği siyasi çözüme rağmen, Batılı ve Arap ülkeleri ve başta ABD olmak üzere, Beşar Esad'dan bu kararı uygulamak için ciddi adımlar atmasını talep etmektedirler. Ancak Suriye rejimi bu taleplere sıfır yanıt vermektedir.¹⁵⁷ Yukarıdakilerden ve Suriye rejiminin kontrolündeki bölgelerdeki mevcut güvenlik durumu ve davranışları hakkında konuşulduğunda, ekonomik yaptırımların istenen hedefin aksine olumsuz bir etkisi olduğu görülmektedir. Suriye rejiminin güvenlik kontrolü daha da kötüleşmiş ve davranışlar olumlu bir yöne doğru değişmemiştir, aksine, milislerin yayılması, yabancı güçlerin girişi ve Suriye rejimine bağlı güvenlik kurumlarının yabancı güçlere tabi olması nedeniyle olumsuz yönde artmıştır.

3.2. Ekonomik ve Sosyal Etkiler

Suriye'ye uygulanan ekonomik yaptırımların amacı, Suriye rejiminin davranışlarında olumlu bir değişiklik oluşmasına katkıda bulunmaktır. Gerekli değişiklik, Suriye rejiminin asayiş ve emniyeti sağlayabileceğinin ve Suriye rejiminin

¹⁴⁸ Suriye rejimi bölgelerindeki güvenlik huzursuzluğunun belirtileri: nedenleri ve sonuçları, Jusoor Araştırma Merkezi, 6/1/2023, <https://n9.cl/rugtez>

¹⁵⁷ Dhia Odeh, kapalı sistem içinde yeniden yapılıyor.. Beşar Esad ne istiyor?, alhura, 30/1/2024, <https://n9.cl/joplao> , erişim 28/4/2024

vatandaşların sosyal ve ekonomik yaşama uygun bir sosyal ve ekonomik yaşama kavuşma yönündeki taleplerini yerine getirmek için olumlu adımlar attığının kanıtlanmasıdır. Ayrıca ekonomik yaptırımlar, Suriye'de devam eden çatışmaya son verilmesini ve Suriye rejiminin insan hakları ihlallerine yol açan eylemlerini durdurmayı amaçlıyor. Doğal olarak ekonomik yaptırımların Suriye rejiminin ekonomisi üzerinde çok ciddi bir etkisi oldu ancak Suriye rejimi bu yaptırımları umursamadı, şiddet eylemlerini sürdürdü ve Suriyelilerin ekonomik ve sosyal gerçekliğini umursamadı.

3.2.1. Ekonomik Yaptırımların Suriye Rejiminin Ekonomik ve Sosyal Gerçekliğine Etkileri

Suriye'ye ekonomik yaptırımların uygulanmaya başlanması, Suriye rejiminin ekonomisini ve Suriyelilerin ekonomik ve sosyal yaşamını doğrudan etkiledi. Ekonomik yaptırımların uygulanmaya başlanmasının ardından Suriye rejiminin ve Suriyelilerin ekonomik ve sosyal gerçekliğini gösteren en önemli göstergeler aşağıda yer almaktadır:

- A. Gayri safi yurtiçi hasıla: 2010 yılında Suriye'de gayri safi yurtiçi hasıla 55 milyon dolara ulaşmıştı ancak Suriye devriminin patlak vermesinden sonra bu rakam önemli ölçüde düşmeye başladı. Gayri safi yurtiçi hasıladan kişi başına düşen pay ise 2011 yılında 3 bin dolar iken, 2019'da 900 dolara, 2020'de ise 500 dolara düştü. Bu oran sürekli düşmektedir. Gayri safi yurt içi hasıladaki düşüş iki nedenden kaynaklanıyor: Birincisi Suriye rejimine uygulanan ekonomik yaptırımlar, ikincisi ise fabrikaların çoğunun hizmet dışı kalması, petrol üretiminin %90 oranında azalması ve petrol üretimindeki düşüş. Bununla birlikte 2020'de turizmin de sifira ineceği düşünülmüştür.
- B. Yoksulluk oranı: Koşulların doğası gereği Suriye'de yoksulluk oranı, Suriye devriminin başlamasından önce bile nispeten yüksekti. Dünya Bankası istatistiklerine göre Suriye nüfusunun üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktayken, 2019 yılında yoksulluk sınırının altında yaşayan Suriyelilerin oranı %80'in üzerine çıkmıştır.
- C. İşsizlik: 2010 yılında işsizlik oranı %8'e ulaştı ancak 2019'da işsizlik oranı %60'ın üzerine çıktı.

- D. Suriye lirasının değerinde düşüş: 2011 öncesinde Suriye lirasının değeri her 1 dolara 50 Suriye lirası iken, Suriye devriminin başlamasıyla birlikte düşüşe geçerek 2020 yılında her 1 dolara 3 bin 500 Suriye lirasına ulaştı.
- E. Dış ticaret: İhracatın payı 2010'da 9 milyar dolardan 2019'da 700 milyon doların altına düştü, İthalat 2011'de 17 milyar dolardan 2018'de 7 milyar doların altına düştü.
- F. Nakit rezervler: Resmi istatistikler, Suriye'deki nakit rezervlerinin 2010 yılında 21 milyar dolar olduğunu ve 2019'da sifıra ulaşana kadar önemli ölçüde azaldığını gösteriyor. Bu büyük çöküşün nedeni, devletin askeri operasyonları finanse etmek için bu rezerve bağımlılığıdır.
- G. Mal ve hizmet fiyatları: Suriye lirasının değerinin düşmesi ve bireylerin reel gelirinin azalması nedeniyle fiyatlar ciddi oranda arttı, bu da satın alma gücünün düşmesine neden oldu. Ortalama olarak tüm temel tüketim mallarının fiyatları 2011 ile 2019 yılları arasında 20 kattan fazla arttı.¹⁵⁸

Suriye rejimi, ABD ekonomik yaptırımlarının ana hedefidir ve bu nedenle etkileri daha güçlü ve büyük olacaktır. Ancak, Suriye'ye Suriye devriminin başlangıcından bu yana uygulanan ABD ekonomik yaptırımları öncelikle ABD'nin Suriye ile olan ticaretini engellemeyi ve Suriye rejimine yakın kişileri ve resmi kurumları, özellikle Merkez Bankası'nı hedef almıştır. Ancak, Sezar Yasası daha kapsamlı ve genişti, bu nedenle etkileri daha güçlü ve büyük oldu. Bu yüzden rejimin Sezar Yasası'na tepkisi büyük ve net oldu; Suriye rejimi, uluslararası izolasyonu durdurmak ve Sezar Yasası'nın uygulanmasını durdurmak için her fırsatı değerlendirmeye çalıştı. Örneğin, Koronavirüs (COVID-19) salgınının yayılmasıyla birlikte, Suriye rejimi dünya çapında sempati kazanmaya ve Birleşmiş Milletler ve ABD'ye uluslararası ekonomik yaptırımların durdurulması için mektuplar göndermeye çalıştı. Bu bağlamda, Suriye rejimi kendisini Suriyeliler önünde temize çıkarmaya ve tüm davranışlarının Suriye'nin kötü ekonomik durumu ile ilgisi olmadığını ve genel olarak ekonomik yaptırımların ve özel olarak Sezar Yasası'nın Suriye'ye yönelik uluslararası ve dış bir komplo sonucu olduğunu göstermeye çalışıyor. Bu komployla mücadele etmeye çalışıyor. Suriye rejimi destekçilerine yönelik bir anlatıya dayanarak, Suriye'ye yönelik askeri savaşın başarısız olduğunu ve bu yüzden başka bir tür savaş

¹⁵⁸ Haled Al-Tirkawi, *Sezar Yasası'nın uygulanmasının Suriye'nin ekonomik ve yaşam sahnesine etkisi*, Jusoor Araştırma Merkezi, <https://n9.cl/ciczu>, 6/11/2021.

olan ekonomik savaşa geçildiğini iddia ediyor. Sürekli olarak, Suriye rejimi, ekonomik yaptırımların Suriye halkının çektiği acıyı artırdığını ve fiyatların daha da yükselmesine neden olacağını göstermeye çalışıyor. Örneğin, 2020 yılında Maliye Bakanı, ekonomik yaptırımlar nedeniyle yakıt fiyatlarının artırılacağını açıkladı, bu da uluslararası ekonomik izolasyonu durdurmak için dünya çapında sempati kazanmaya yönelik bir girişimdi.¹⁵⁹ Ekonomik yaptırımların Suriye ekonomisi üzerinde yarattığı etkilerin büyüklüğüne rağmen, Suriye rejimi, siyasi bir çözüme girerek Suriye üzerindeki uluslararası izolasyonu ve Suriye halkının çektiği acıyı sona erdirebilir. Ancak Beşar Esad, siyasi bir çözüme girmeyi reddediyor çünkü onun için siyasi çözümün olumsuz sonuçları, ekonomik yaptırımların olumsuz sonuçlarından daha büyüktür. Siyasi bir çözüme girmesi, Beşar Esad için "rejiminin sonunun başlangıcı" olarak kabul edilmektedir. Suriye başkanı olarak, maddi kazançlar ve istediği koruma sağlanmaktadır ve siyasi bir çözüme girmenin, onu makamından ayrılmaya zorlayacağını ve bu nedenle, Esad'ın sürekli olarak tehdit altında kalma olasılığının olduğunu, ister Suriye içinde ister dışında, ister suikast ister yargılama tehdidi olsun, düşünmektedir. Bu nedenle, ekonomik yaptırımları, siyasi bir çözüm olmaksızın ya da siyasi çözüm içinde Suriye başkanı olarak kalma şartıyla sona erdirmeye çalışmaktadır. Sürekli olarak, ekonomik yaptırımların sadece Suriyelilerin çektiği acıyı artırdığını göstermeye çalışarak, uluslararası toplumu ekonomik yaptırımları sona erdirmeye zorlamayı amaçlamaktadır.¹⁶⁰

3.2.2. Suriye Rejiminin Ekonomik ve Sosyal Davranışları

Suriye'de kötüleşen yaşam koşulları ve Amerikan ekonomik yaptırımlarının bir sonucu olarak Suriye rejiminin ve Suriye toplumunun kötüleşen ekonomik ve sosyal gerçekliği ile birlikte, Suriye rejimi, ekonomik yaptırımların etkilerinden kaçınmak, ekonomik durumunu iyileştirmek ve bağlı olduğu kurumların masraflarını karşılamak amacıyla bir takım davranış ve prosedürlere başvurmuştur. Bu davranışlar şunlardır:

- A. Yeni, değersiz bir kağıt para basmak: Suriye'ye ekonomik yaptırımların uygulanmaya başlamasıyla birlikte Suriye rejiminin mali durumu ciddi şekilde

¹⁵⁹ haled Al-Tirkawi, Sezar Yasası ve bunun Suriye ve bölgedeki siyasi ve ekonomik sahneye etkisi, Jusoor Araştırma Merkezi, 17/5/2020, <https://n9.cl/hwch8>

¹⁶⁰ Sadiq Abdel Rahman, Ekonomik yaptırımlar uygulanacak mı?, alghmhorya, 17/8/2021, <https://n9.cl/cyxeh>, erişim 1/5/2024

zayıflamaya başladı ve ekonomik durum kötüleşti. Bu nedenle 2012 yılında Suriye rejimi para arzını artırmak, para birimini artırmak, çalışanlara maaş vermek amacıyla artan nakit ihtiyacı nedeniyle (50 - 100 - 200 - 500 - 1000) cinsinden yeni bir para birimi basmaya başladı. Bu maaşları ve kamu harcamalarını karşılamaktadır. Rejim özellikle de paranın çoğunu askeri cephaneliğe harcadıktan sonra, 2017'de yeni bir para birimi (2000'li Suriye lirası) basmıştır. 2019'da Suriye rejimi daha önce var olmayan yeni bir para birimi olan (5000) yeni bir para birimi daha basmıştır. Üzerinde dolar, euro, altın gibi sabit ve istikrarlı uluslararası değeri olan bir malzeme olmadan ve kapağı olmadan para basmak, mal ve hizmet fiyatlarında artışa ve para biriminin yabancı para birimleri karşısındaki değerinde düşüşe yol açacaktır.¹⁶¹

- B. Yasa dışı ticarete bağımlılık: Genelde uluslararası ekonomik yaptırımlar, özelde ise Amerikan ekonomik yaptırımları Suriye rejiminin mali kaynaklarının kurutulmasında büyük rol oynadı. Suriye'nin yaşadığı büyük ekonomik gerileme ve Beşar Esad'ın döviz ihtiyacı karşısında Suriye rejimi, kendisine yakın bir grup insanı da içeren bir uyuşturucu endüstrisi ve ticaret ağı kurmaya karar verdi. Bu, birikmiş açığı kapatmak ve gerekli masrafları karşılamak içindir. Ayrıca Beşar Esad, uyuşturucu ticaretini döviz elde etmenin önemli bir kaynağı olarak görüyor ve Suriye rejimi, yasadışı ticaretin getiri ve kârlarının, meşru ticaret kârlarından çok daha yüksek olduğuna inanıyor. Düşük kaliteli bir Captagon hapını bir dolara satıyor, kaliteli bir Captagon hapının fiyatı ise 14 dolara karşılık geliyor. Alman Der Spiegel dergisinin raporuna göre, Suriye rejiminin uyuşturucu ticaretinden elde ettiği gelirlerin 2021 yılındaki toplam değeri 507 milyar dolara ulaştı. Suriye rejiminin uyuşturucu ticaretine bağımlılığı o kadar büyük ki, kısa sürede Suriye dünyanın en büyük uyuşturucu ihraç eden ülkesi haline geldi¹⁶².
- C. İşini sürdürmek için bir grup işadamına güvenmek: Suriye rejimi, bir kısmı Amerikan ekonomik yaptırımlarına tabi olmayan ve paralarını yurtdışına taşıyıp sahte iç ve dış şirketler kurmak için kullanabilen kendisine bağlı bir grup iş adamı aracılığıyla ekonomik yaptırımları atlatmayı başardı. Bu şirketler, Suriye rejiminin döviz, petrol ve silahla beslenmesinde ve ekonomik çöküşün

¹⁶¹ Wlat Mardini, *Süte su katan biri gibi: Rejim Suriye'de neden 5 bin liralık banknot çıkardı?*, iran wer, 2/2/2021, <https://n9.cl/r38rq7>, erişim 6/5/2024

¹⁶² Tim Al-Hajj, *Uyuşturucu: Esad Rejiminin Büyük Ticareti*, Sada alahberi Sitesi, 6/10/2022, <https://n9.cl/pzf38>, erişim 7/5/2024

önlenmesinde büyük rol oynadı. İngiliz “The Guardian” gazetesinin 2013 yılında yayınladığı bir raporda, Suriye rejimine bağlı bir grup iş adamının, petrolün Suriye bölgelerine taşınmasına izin vermek için Deyrizor'daki El Nusra Cephesi ile anlaşmalar yaptığı kanıtlandı.¹⁶³

- D. Dükkan sahiplerine vergi ve telif ücreti uygulanması: Bu alanda Suriye rejimi, mağaza sahibi tarafından yapılan ihlallerin büyük vergilerle sonuçlanmadığını bilerek mağaza sahiplerine vergi ve para cezası uygulamayı benimsemiş ve mağaza sahibine verilen uzlaştırma alanlarında da ya para ödeme ya da suçlamasız ve yargılamasız olarak nereye varacağı konusunda hapis cezası içeren bu politika izlenmiştir. Güvenlik şubesi üyelerinin mağaza sahiplerinden talep ettiği tutarlar 15 bin ABD dolarını buluyor ya da güvenlik şubeleri çıkarları olan kişileri tutuklayıp sadece büyük paralar karşılığında serbest bırakıyor¹⁶⁴.
- E. İşadamlarının fonlarına ihtiyati olarak el konulması: Suriye rejimi, Maliye Bakanlığı'nın kararları aracılığıyla büyük iş adamlarına ve Suriye ekonomisinde etkili olanlara ihtiyati olarak el koyma politikası izledi. Bu politika, daha önceki vergilerin ve ödemeyi reddettikleri aidatların varlığı bahanesiyle bir dizi iş adamının fonlarına ihtiyati olarak el koyulmasında temsil edildi. Maliye Bakanlığı, Ayman Jaber, Muhammad Hamšo, Tarif al-Ahras ve Rami Mahlouf'un fonlarına ihtiyati olarak el konulması gibi çok sayıda iş adamının fon ve şirketlerinin rezerve edilmesine ilişkin 538 karar yayınladı. Suriye rejimi bu tedbirlerle siyasi, ekonomik, sosyal ve medya hedeflerine ulaşmayı hedefliyor. Bunlar ekonomik kayıpların bir kısmının karşılanması ve çalışanlarının maaşlarının ödenmesi gibi gerekli masrafların karşılanması gibi hedeflerdir. Ayrıca rejim içeride siyasi meşruiyetini güçlendirmeye çalışıyor ve ekonomik krizlerin bir kısmının nedeninin, savaşı kişisel çıkar elde etmek için istismar eden Suriye'deki ekonomik elitlerin uygulama ve davranışlarından kaynaklandığını kanıtlamaya çalışıyor. Beşar Esad bu tedbirlerle ekonomik sorunlardan uzaklaşmaya çalışıyor ve ihlalcinin kimliği ne olursa olsun, rejime yakın olsa bile herkesi hukukun otoritesine tabi kılmayı amaçlıyor¹⁶⁵.

¹⁶³ İş Adamları Ağ, ss 7-9,

¹⁶⁴ Diaa Odeh, Öde ve Defol, Suriye rejimi kontrolü altındaki bölgelerdeki tüccarları takip ediyor, Al-Hurra, 20/2/2024, <https://n9.cl/b76j2>, erişim 9/5/2024

¹⁶⁵ Wajih Haddad, rejim iflas ettiğinde Rami Mahlouf'un fonlarına el konuldu, Al-Modon gazetesi, 24/12/2019, <https://n9.cl/rkbus>, erişim 6/5/2024

- F. Yeni ekonomik yasaların yürürlüğe girmesi: Sezar Yasası'nın 2020 yılında uygulanmaya başlamasıyla birlikte Suriye rejimi hükümeti, Suriye-Irak Ortak Komitesi adı verilen bir komite toplantısında ekonomik takas fikrini ortaya attı. Suriye rejimi hükümetinden bir yetkili takas sisteminin Suriye'deki fabrikaları harekete geçirerek üretimlerini artıracaklarını böylece Suriye'de bulunan malların Suriye'de bulunmayan petrol gibi diğer malzemelerin elde edilmesi karşılığında satılacağını belirtti. Öte yandan Iraklı bir hükümet yetkilisi, Suriye ve Irak rejimlerinin kendilerine uygulanan ekonomik yaptırımlara çözüm bulmaya çalışacaklarını, Irak'ın ihtiyaç duyduğu, Suriye'de üretilen malzemeler karşılığında Suriye'ye petrol göndereceğini ifade etti¹⁶⁶.
- G. Kredi yoluyla dış desteğe güvenmek: Bu, Suriye rejiminin askeri desteğin yanı sıra esas olarak İran'dan gelen dış desteğe bağlı olması nedeniyle Suriye'nin borcunun artması anlamına geliyor. Haziran 2020'de İran Dışişleri Bakanı, Suriye'nin İran'da hâlâ büyük bir kredi limitine sahip olduğunu açıkladı. Raporlara göre İran, 2013 ile 2020 yılları arasında Suriye'ye yılda yaklaşık 1,7 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilen büyük miktarlarda petrol sevk etti. İran ayrıca Suriye para birimini desteklemek amacıyla 2013-2015 yılları arasında Suriye Merkez Bankası'na 2 milyar ABD doları tutarında destek sağladı. Bu önceki rakamlara dayanarak, İran'ın söz konusu dönemde Suriye'ye sağladığı askeri olmayan desteğin yaklaşık 15,6 milyar ABD doları olduğu tahmin ediliyor; bu da 2020 yılında Suriye genel bütçesinin 8,5 katına denk geliyor.
- H. Suriye hükümeti karşılaştığı halk baskılarından kurtulmak ve ekonomik yaptırımları kınamak için propaganda kampanyalarına güvenmektedir. Suriye rejimi, ülkedeki ekonomik çöküşün tek sebebinin Suriye'ye uygulanan ekonomik yaptırımlar olduğuna sadık yandaşlarını ikna etmeye çalışıyor. Beşar Esad, Suriye'nin emperyalizm ve İsrail ile mücadelede oynadığı önemli rol nedeniyle ekonomik yaptırımların Suriye'ye yönelik büyük bir komplonun parçası olduğunu açıkladı. Dolayısıyla ona göre bu yaptırımlar karşısında tüm Suriyelilerin rejimin yanında durması gerekiyor. Suriye rejiminin, özellikle propaganda kampanyasını din adamları ve sanatçılar gibi Suriye toplumundaki etkili kişilere dayandırdıktan sonra Suriyelilerin yaşanan gerçekliğe olan öfkesini

¹⁶⁶ Kendisine uygulanan uluslararası yaptırımları aşmak için: Suriye rejimi takas ekonomisini benimsiyor, Suriye Monitörü web sitesi, 2/6/2023, <https://n9.cl/z4j2c> , erişim 3/5/2024

ekonomik yaptırımlara yönelik öfkeye dönüştürmeyi başararak bu politikada başarılı olduğu belirtiliyor¹⁶⁷.

- I. Maaş zammı: Suriye rejimi her dönem işçi ve çalışanların maaşlarını artırıyor, Ancak bu mesele sorunu hiçbir şekilde çözümüyor, çünkü işçi maaşlarındaki her artışın ardından doların fiyatında bir artış ve Suriye lirasının değerinde bir düşüş geliyor. Enflasyon oranındaki artışın yanı sıra maaş artış oranlarının da iki kattan fazla artması fiyatların daha da artmasına neden oluyor¹⁶⁸.
- J. Vatandaşlardan döviz çekilmesi ve döviz kurunun değiştirilmesi: Suriye rejimi, Suriye Merkez Bankası'nın tüm lisanslı döviz şirketlerinin yurt dışından Suriye vatandaşlarına gelen tüm yabancı transferleri Suriye lirası cinsinden değiştirmesini zorunlu kılan kararıyla Suriye vatandaşlarından döviz çekilmesine dayanıyordu. Değişim Suriye Merkez Bankası'nın belirlediği fiyat üzerinden gerçekleştirilir. Merkez Bankası bülteni ile karaborsa arasındaki döviz kuru çok değişkenlik gösteriyor. Örneğin 2013 yılında Suriye Merkez Bankası doların fiyatını her 1 doların 99 Suriye lirasına karşılık geleceği şekilde belirledi. Karaborsadaki dolar ise 143 Suriye lirasına ulaşıyor¹⁶⁹. Suriye rejimi ayrıca dolar ticaretini suç sayan çeşitli kararlar da yayınladı. 18 Ocak 2020'de Beşar Esad, Suriye lirası dışındaki para birimleriyle işlem yapanlara yönelik cezaların yoğunlaştırılmasını öngören Kararname (3)'ü yayınladı. Kararnameye göre, Suriye lirası dışında bir para birimiyle işlem yapan herkes, 7 yıl ağır çalışma cezasıyla cezalandırılıyor ve işlem yaptığı değerın üçte ikisi kadar para cezası ödüyor. Dolaşıma uygun olmayan büyük miktarda sahte dolar bulunduğu bahanesiyle vatandaşların karaborsadan dolar almasını engelleyen kararlar çıkarılmasının yanı sıra, Suriye rejiminin kurumları da Suriye lirasını desteklemek amacıyla dolarla işlem yapma yasağını teşvik etmeye çalışıyor. 5/7/2021 tarihinde Şam Ticaret Odası tüccarlara doları satın almayı bırakmaları

¹⁶⁷ Zaki Mahshi, Rejimi Cezalandırmak ve Suriyelileri Korumak: Suriye'ye Uygulanan Yaptırımların İkilemi, Al eslah alaraby web sitesi, 17/9/2019, <https://n9.cl/s1d491> , erişim 3/5/2024

¹⁶⁸ Fouad Azzam, Rejim bölgelerinde suç oranları artıyor ve yaşam koşulları toplumun değer sistemini vuruyor, Radyo Al-Kul, 6/4/2021, <https://www.radioalkul.com/p387093/>, erişim 6/5/2024

¹⁶⁹Alaa Walid, Suriye Merkez Bankası vatandaşların havalelerindeki dövizlere el koyuyor, Anadolu Ağı, 22/5/2013, <https://n9.cl/u7zzj>, erişim 6/5/2024

çağrısında bulunan bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye göre herkes sadece Suriye lirasıyla işlem yapmalıdır¹⁷⁰.

¹⁷⁰ *Kolaylaştırmalar ve yaptırımlar: Suriye rejimi dolarla ikili olarak ilgileniyor*, Enab Baladi web sitesi, 11/5/2021, <https://n9.cl/4pvfmy>, erişim 7/5/2024

SONUÇ

Bu çalışma, uluslararası ekonomik yaptırımların tanımı, türleri, amaçları, etkileri ve oluşum tarihi hakkında tartışma ve değerlendirmeler içeren bölümlerle başlamıştır. Ayrıca, uluslararası ekonomik yaptırımları uygulama yetkisine sahip olan taraflar ve bu tarafların yaptırımları uygulama mekanizmaları da ele alınmıştır. Sonrasında, çalışma ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli ekonomik yaptırımlarına ve Arap Baharı devrimlerine ve bazı ülkelerdeki Amerikan politikasına odaklanmıştır. Özellikle, Suriye'ye 2011-2021 yılları arasında uygulanan Amerikan ekonomik yaptırımlarına odaklanılmış ve bu yaptırımların Suriye rejiminin davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir.

ABD'nin Suriye'ye yönelik yaptırımları iki bölüme ayrılmıştır: İlk bölüm, 2011-2012 yılları arasındaki dönemde uygulanan ikincil yaptırımlardır ve bu yaptırımlar, Amerikan şirketlerinin Suriye rejimi ile iş yapmasını engellemeyi ve Beşar Esad gibi rejim liderlerine bazı yaptırımlar uygulamayı kapsamıştır. İkinci bölüm ise Sezar Yasası kapsamındaki genişletilmiş yaptırımlardır ve bu yaptırımlar, Beşar Esad ve ona yakın birçok kişinin yanı sıra Suriye'deki birçok yatırım şirketi ve rejime veya Esad taraftarlarına ait bazı askeri kurumları hedeflemiştir. Ayrıca, bu yaptırımlar Suriye'de Esad yanlısı milis grupları da kapsamıştır ve Suriye rejimine destek veren herhangi bir ülke veya kurumu da hedef almıştır. Bu nedenle, Beşar Esad artık ekonomik yaptırımların bir taşıyıcısı haline gelmiş ve dış veya iç destek alması durumunda bu destekleyici taraflar da ekonomik yaptırımlara maruz kalmıştır.

Ekonomik yaptırımlar, Suriye ekonomisi üzerinde büyük bir etki yapmıştır ve bu durum, Suriyelilerin ekonomik ve sosyal yaşamlarına yansımıştır. Çoğu fabrika ve özellikle petrol tesisleri kapanmıştır; bununla birlikte, Suriye ekonomisinin gerilemesinde sadece ekonomik yaptırımlar değil, aynı zamanda Rus ve Suriye hava bombardımanı sonucunda birçok fabrikanın altyapısının tahrip edilmesi gibi diğer faktörler de etkili olmuştur. Bazı petrol zengini bölgelerin Suriye hükümetinin kontrolünden çıkması ve Suriye rejimindeki kurumsal yolsuzluğun yaygınlaşması ulusal gelirin büyük ölçüde düşmesine neden olan diğer faktörler arasındadır. Suriye'nin döviz rezervi sıfırlanmış, Suriye lirasının değeri düşmüş, tüm mal ve hizmet fiyatları artmış, enflasyon, işsizlik, yoksulluk oranları yükselmiştir. Bununla birlikte, Suriye rejimi, Suriyelilerin yaşadığı ekonomik gerçekliği umursamamış ve Suriye halkını, Suriye'ye

uygulanan ekonomik yaptırımların ekonomik gerilemenin ana nedeni olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Bu yaptırımların, Suriye'nin uluslararası alanda İsrail'e ve emperyalizme karşı duruşundan dolayı büyük bir komplo sonucu olduğunu iddia etmiş ve bu yaptırımlarla mücadele etmeye ve onlardan kurtulmaya çalışan tüm Suriyelilerin rejimle birlikte durmaları gerektiğini savunmuştur.

Özellikle 2011-2012 yıllarında uygulanan Amerikan ikincil yaptırımları, Suriye'deki rejimle köklü bağlantısı olan elitleri hedef almış ve bu, Beşar Esad'ı desteklemek için güçlü bir dayanak noktası olmuştur. Bu nedenle, bu grup, rejimin davranışlarını değiştirmek yerine onu desteklemek için çalışmıştır. Ekonomik yaptırımların Suriye rejimine etkisi olmuş olmasına rağmen, rejimin davranışlarını etkilememiştir. Beşar Esad, baskıcı politikasına devam etmiş ve tüm siyasi çözüm önerilerini reddetmiştir. Beşar Esad, politikalarında bazı değişiklikler yapmış olsa da, bunların gerçek bir etkisi olmamış ve çoğu zaman sembolik adımlar atılmıştır. Suriye'nin kötü ekonomik koşulları ve Beşar Esad'ın dış para birimine olan ihtiyacı nedeniyle ekonomik açığı kapatmak için bazı önlemler almış ve uyuşturucu ticareti gibi yasa dışı ticaret faaliyetlerini kullanmıştır ve bu ticaret Esad'a büyük kazançlar sağlamıştır.

Son olarak, Amerikan ekonomik yaptırımları Suriye rejiminin davranışlarını etkilememiştir ve Suriye rejimi, Amerikan ekonomik yaptırımlarını atlatmak için bazı önlemler almıştır. Bu durum, araştırmanın hipotezi ile uyumludur.

KAYNAKÇA

- ABD'nin Rusya'ya Yaptırımları. Savaş Davulları Elektronik Olarak Çaldığında, TRT Arabi, 2021, <https://n9.cl/2qlwt>, erişim 19/11/2023
- “ABD Dışişleri Bakanı Michael R. Pompeo'nun, Sezar Yasası kapsamında yaptırım listelerine eklemeler hakkında yaptığı açıklama”, U.S. embassy in tunisa, , <https://2u.pw/Xp310WSx>, erişim 15/8/2024.
- Abdul Al Fatina, Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar,(Mısır: Arap Rönesansı Yay, 2000)
- Abdülkerim Muhammed Yusuf, " Ekonomik Yaptırımların Amaçları", Medeni Diyalog, 12/5/2022, <https://m.ahewar.org/s.asp?aid=755870&r=0>
- Abu El-Ela Abdel Majeed, Etkililiğin koşulluluğu: Uluslararası Yaptırımların Neden Başarısız Olabileceği, (Mısır, El-Ahram Siyasi Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2021.
- Abdul Gaffar Abbas Salim, Birleşmiş Milletler'de Uluslararası Yaptırımların Geleceği, (Mısır: Arap Rönesansı Yay, 2008
- Abdülvehhab Hamid Kerim, " Uluslararası Hukuk Hükümleri Işığında Uluslararası Ambargo – Örnek Olarak Ekonomik Yaptırımlar ", (Kuvaterner Bilimsel Konferansı- Hukuk ve Ekonomik Ve Sosyal Dönüşümle, Sultan Kabus Üniversitesi, Maskat, 18-19/4/2023.
- Ahmet Baydaa, Tarihsel-Politik Bir Çalışma Olan Başkan Hüsnü Mübarek döneminde Mısır-Amerikan İlişkileri, Siyaset Ve Uluslararası Dergisi, Al-Mustansiriya Arap Ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi Irak, (9-4-2018), Sayı 62.
- Ahmed Radvan Mustafa, Ekonomik Yaptırımların Ekonomik Ve Sosyal Stkileri, Mansoura Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi
- Akl Ahmet, " Ekonomik Savaşlar Susuz Gözyaşdır "Lusill, 16/8/2020, <https://2u.pw/PIC7vZv>, Erişim 15/11/2023.
- Alaa Walid, Suriye Merkez Bankası Vatandaşların Havalelerindeki Dövizlere El Koyuyor, Anadolu Ağı, 22/5/2013, <https://n9.cl/u7zzj>, Erşim 6/5/2024.
- Al-Hajj Tim, Uyuşturucu: Esad Rejiminin Büyük Ticareti, Sada Haber Sitesi, 6/10/2022, <https://n9.cl/pzf38>, erşim 7/5/2024

- Ali Ahmed Lais, ABD'nin 17 Şubat 2011'de Libya'daki Devrime İlişkin Tutumu - Tarihsel Bir Çalışma, Siyaset ve Uluslararası Dergisi, Al-Mustansiriya Arap ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi, Irak,) Nisan 2022
- Al-Tirkawi Haled, Sezar Yasası Ve Bunun Suriye Ve Bölgedeki Siyasi Ve Ekonomik Sahneye Etkisi, Jusoor Araştırma Merkezi, 17/5/2020, <https://n9.cl/hwch8>.
- Al Tamer Obada, Amerika Birleşik Devletleri Politikası Ve Uluslararası Kriz Yönetimi (İran - Irak - Suriye - Lübnan örneği), (Doha: Arap Araştırma Ve Politika Çalışmaları Merkezi, 2015).
- Aqeel Meryem, " İşgali Destekleyen Şirketler Ve Boykotun Onlar Üzerindeki Etkileri Hakkında Bilgi edinin", Özgürlük Kapısı, 23/10/2023, Erişim 20/11/2023, <https://n9.cl/yfazh>
- Amerika Ve Avrupa'nın Suriye'ye Yaptırımları, Karter Merkezi, 2020, <https://2u.pw/8JyYia2> , Erşim 01/02/2024.
- Aslan Murat ve karakurt ola, ABD nın esed rejimini yönelik sezar ve muhtmel sonuçları, hazeran 2020, SETA, <https://www.setav.org/assets/uploads/2020/06/P286.pdf>, erşlm 15/8/2024
- Apter Rana, ABD Kongresi Tarafından Onaylanan Sezar Yasası Nedir?, Şarku'l Avsat Gazetesi, Yayın Tarihi 17.09.2019, <https://2u.pw/ntbb5>.
- Al-Zoubi Hussein, Suriye'de Suç Histerik Düzeylerde Artıyor, FANACK Ağı, 16/1/2021, <https://n9.cl/t8wodh>
- Azzam Fouad, Rejim Bölgelerinde Suç Oranları Artıyor Ve Yaşam Koşulları Toplumun Değer Sistemini Vuruyor, Radyo Alkul, 6/4/2021, <https://www.radioalkul.com/p387093/>, Erşim 26/4/2024.
- Bakur Celal, Baba Amr... İşte Suriye'nin y,Yerinden Edilme Felaketi Başladı, Yeni Arap, 1/3/2017 <https://2u.pw/amLD9Y4H>, Erşim 20/4/2024.
- Bin Ta' Allah Zahira, " Uluslararası İlişkilerde Siyasi Araç Olarak Ekonomik Yaptırımlar (Irak Bir model) ", Fikr Hukuki ve Siyasi Araştırmalar Dergisi Djilali Bounaama University'de, 2019
- Bişara Azmy, Surya: Acının Özgürlüğe Giden Yolu, (Doha: Arap Araştırma Ve Politika Çalışmaları Merkezi, 2013)
- Burhan Bilal, Suriye'deki Güvenlik Gerçeğini Ve Bunun Suriyeli Mültecilerin Geri Dönüşüne Etkisini Anlatıyor, Suriye Gelecek Hareketi Merkezi, 21/11/2023, <https://sfuturem.org/?p=6203> , erşim 28/4/2024
- BM Şartı, <https://2u.pw/L8bJ413>

- BM Raporu: Suriye Rejimi Tecavüzü Silah Olarak Kullanıyor, Al-arabye, 15/3/2018, <http://ara.tv/8swyx> ,Erişim 23/4/2024.
- Cadid Mahmud, ", Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar Ve Kalkınma Sürecine Yansımaları (Suriye Özelinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma)" (Yüksek lisans Tezi, Şam Üniversitesi, 2009).
- Çevik Ahmet Veli, Ekonomik Yaptırımlar ve Uluslararası Ticaretin Silahlaştırılması: Küresel Aktörlerden Örnekler, akdeniz iibf dergisi, 13/11/2023, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3061036>, erişim 10/8/2024
- Çinli Yetkili: Sincan Ürünlerine Uygulanan Ekonomik Ambargo, Ekonomik Sarayın Tipik Bir Örneğidir, Arap Haberleri, Erişim 19/11/2023, <https://2h.ae/hPdV>.
- Daher Jozyf, Örtülü Cezalar: Uluslararası Yaptırımlara Uyumda Abartı Ve Bunların Suriye İşlerinde Çalışan İnsani Yardım Kuruluşlarının Çalışmalarına Etkisi, IMPACT, 01/09/2020, <https://impactres.org/ar/invisible-sanctions/>.
- Daraa.. İlk Çılgıktan üşüşe kadar, Şam Haber Ağı, 4/1/2020, <https://2u.pw/Rc2cgk>, Erişim 20/4/2024.
- Deeb Kamal, Suriye Savaşı: Suriye'nin Çağdaş Tarihi 1970-2015, (Beirut: Dar Al-Nahar Yayınları, 2015).
<https://m.ahewar.org/s.asp?aid=781213&r=0>.
- Ekonomik Yaptırımların Tarihçesi Ve Hedeflenen Ülkeler Üzerindeki Etkisi", Bilgelik Evi, 12/3/2023, <https://2u.pw/RrarFw5>, Erişim9/10/2023,
- Ekonomik yaptırımlar Ateşsiz Savaşlard"ı, El Cezire, 14/3/202, <https://2u.pw/2UGZN0K>, Erişim 16/11/2023.
- El Ammari Muhammed, (Birleşmiş Milletlerin Fonksiyonlarının Gelişimi Ve Devletlerin Egemenliğine Etkisi, El-Halebi Yay, 2017).
- El-Basrati Muhammed Nur, "Uluslararası Yaptırımların Stratejisi Ve Ülke Politikalarına Yansımaları (Irak - İran - Rusya)", Kahire Üniversitesi İktisat Ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 7/2022.
- El Halabi Ammar, Sezar Yasası Cezalarının İlk Paketinde Yer Alan En Öne Çıkan Kişiler Bunlar, 17/06/2020, Yeni Arap, <https://n9.cl/jycqn>, Erişim 28/02/2024.
- El Şami Hasan, 25 Ocak 2011 Devrimi Neden?, Yayın Tarihi: 24.1.2023, Al hewar Al Mutmaden, Son Güncelleme Tarihi: 4/1/2024,
- Eşref Muhammed Lamah, " Amerikan Dış Politikasında Ekonomik Yaptırımlar", Afrika Beşeri Ve Sosyal Bilimler İleri Araştırmalar Dergisi, 29/7/2023.

- Evans Graham ve Newenham Geoffrey, Penguen Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Arap Emirlikleri: Körfez Araştırma Merkezi yay, 2004).
- Fadıl Ahed, Houla Katliamı... 6 yıl Boyunca Bıçaklarla Katledilen Onlarca Ölüm, El Arabiya Net, 25/85/2018, <https://2u.pw/zOgC2CAP>, Erşim 21/4/2024.
- Haj Yahya Firas, Suriye'deki Sivilleri Korumaya Yönelik Amerikan Sezar Yasası: Umuda Açılan Bir Kapı Mı, Yoksa Acının Uzatılması Mı?, 08/1/2020, DARJ, <https://daraj.media/36287/>.
- Halaf Bu Bekir, Çağdaş Uluslararası Hukukta Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar, (Cezayir: Üniversite Yay, 2008).
- Humus Adnan Ahmed, Guta ve Dera'daki Yerleşim Bölgelerinde Tutuklandı, Al- Araby Al jadid, 19/8/2018, <https://n9.cl/u193a>, Erşim 23/4/2024.
- Hudairat Omar Yassin, "Uluslararası Ve Bölgesel Güçlerin Arap Baharı Devrimlerine İlişkin Konumları Ve Ortadoğu Bölgesel Düzenine Etkileri (2010- 2015)
- İlyas Halid Emine, Ekonomik Yaptırımların Suriye Ve Irak Ekonomilerine Etkisi Ve Giderek Büyüyen Terör olgusu, (Berlin: Aşırılıkçılık Ve Silahlı Gruplar Sorunları Dergisi, 2023)
- Koussa Cemile, "Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar Ve Bunların İnsani Gelişme Sürecine Etkiler", (Doktora tez, Muhammed El-Emin Debaghin Üniversitesi, 2016- 2017). Karkas İmad, Sezar'ın Yaptırımlarının İlk paketi Suriye Rejiminin Ve İran'ın Tükenmesidir, 19/05/2020, Yeni Arab, <https://n9.cl/z8kfs>, Erşim 28/02/2024
- Katar Kuşatması Nasıl Başladı Ve Nereye Varacak?" , El Cezire, Erşim 22/11/2023, <https://2h.ae/qAFg>.
- Katz Mark, ABD'nin Suriye'ye Yönelik Politikası: Kötü Bir Durumdan Yararlanın,(WaŞingon: Wilson Merkezi, 2013.
- Karduh Reda, İnsan Hakları Açısından Ekonomik Yaptırımlar Tehlikede, (Cezayir: Hawama Baskı Yay, 2014)
- Kendisine Uygulanan Uluslararası Yaptırımları Aşmak İçin: Suriye Rejimi Takas Ekonomisini Benimsiyor, Suriye Monitörü Web Sitesi, 2/6/2023, <https://n9.cl/z4j2c> , Erşim 3/5/2024.
- Kimyasal Silahlar - Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'nin Suriye'de yürürlüğe Girmesinin 10. Yıl Dönümü, Fransız Diplomasisi, 14/10/2023, <https://2u.pw/7btmmOdF>.
- Kolaylaştırmalar Ve Yaptırımlar: Suriye Rejimi Dolarla İkili Olarak İlgileniyor, Enab Baladi web Sitesi, 11/5/2021, <https://n9.cl/4pvfmy> ,Erşim 7/5/2024

- Koussa Talha ve Abdullah Tozgan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Arap devrimlerine yönelik stratejisi: pragmatizm mi yoksa kafa karışıklığı mı?", Türk Vizyon Dergisi İbn Haldun Üniversitesi'nde, Türkiye, (Bahar – 2021).
- "Kureş'in Elçi'ye boykotu ", Konu,8/8/2021, <https://2u.pw/x611OpN/>, Erişim, 8/10/2023.
- Leverett Laint, Çeviren: İmad Fawzi Shuaibi, Suriye'yi Miras Almak Beşşar'ı Ateşle Sınamak, (Beyrut: Arap Bilimler yay, 2005).
- Mardini Wlat, Süte Su Katan Biri Gibi: Rejim Suriye'de Neden 5 Bin İralık Banknot Çıkardı?, İran Wer, 2/2/2021, <https://n9.cl/r38rq7>, Erşim 6/5/2024.
- Mahmud Ahmed Fouad Dalia, "Yasallık Ve İnsani Mülhazalar Arasındaki Ekonomik Yaptırımlara İlişkin hukuk Sistemi", Minya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
- Mahşi Zaki, Rejimi Cezalandırmak Ve Suriyelileri Korumak: Suriye'ye Uygulanan Yaptırımların İkillemi, Arap Reform Girişimi web sitesi, 17/9/2019, <https://n9.cl/s1d491> , erşim 3/5/2024.
- MC Sözleşmesi, <https://www.ungeneva.org/>.
- Mevcut Suriye gerçeği, Wasat Ağı, 17/1/2022, <https://wassatsy.org/1408/> erşim 23/4/2024.
- Memduh Süleyman, " Meşruiyet Ve Zorlama Arasındaki Uluslararası Yaptırımlar (Tek taraflı) ", (Beyrut: Uluslararası Siyasi Uzmanlar Ve Analistler Birliği Basını), 1/6/2023, <https://2u.pw/WL8vwZj>.
- MOK, 9/3/2017, Bilgi Sitesi, <https://2u.pw/Hikn7VFX> , Erşim 3/1/2024.
- Mohieddi Youssef Hawla, Güvenlik Konseyi Tarafından Kabul Edilen Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar Ve Bunların Uygulanmasının İnsan Haklarına Yansımaları,(Beyrut: El-Halebi hukuki yay, 2013).
- Muhiddin Cemal, " BM Ekonomik Yaptırımları", (Doktora Tezi, Saad Dahlab Üniversitesi'nde, 2006).
- Muhammed Hiba, Esad Rejiminin 6 Büyük Destekçisine Yönelik Üçüncü ABD Yaptırım Paketi, 20/08/2020, Arap Kudüs, <https://n9.cl/rt26j>, , Erşim 29/04/2024.
- Muhammad Şadi, "Ekonomik Yaptırımlar: Amerikan Yaptırımları ve Dünya Düzeni Üzerindeki Etkileri", Mısır Düşünce ve Stratejik Araştırmalar Merkezi <https://ecss.com.eg/>.

- Mücahidi İbrahim, Birleşmiş Milletler Şartı'nda Uluslararası Ekonomik Yaptırımların Hukuki Rejimi, (Kahire: Ulusal Kriminal Dergisi, 2021).
- Nasr Rabie - Maşi Zaki - İsmail Halid Ebu, Suriye Krizi: Kökenleri, Sosyal Ve Ekonomik Etkileri, (Şam: Suriye Kültür Ve Bilgi Derneği Suriye Politika Araştırma Merkezi, 2013.
- Niblock Tim, Ortadoğu'da yaptırımlar ve dışlanmışlar (Irak - Libya - Sudan), (Beirut: Arap Birliği Araştırmaları Merkezi Yay, 2001).
- Nouh Daa, Trump'ın Suriye'ye Yönelik Amerikan Dış Politikası, (Berlin: Arap Demokratik Merkezi, 2017.
- Odeh Daa, Öde Ve Defol, Suriye Rejimi Kontrolü Altındaki Bölgelerdeki Tüccarları Takip Ediyor, Al-Hurra, 20/2/2024, <https://n9.cl/b76j2>, Erşim 9/5/2024
- Odeh Dhia, Kapalı Sistem İçinde Yeniden Yapılanıyor.. Beşar Esad Ne İstiyor, El Hurra, 30/1/2024.
- Özgür Suriye Ordusu Rejimin Zulmüne Karşı İlk Kalkandı, Frans 24, 13/10/2011, <https://2u.pw/lmKaXhKY> Erşim 18/4/2024.
- Rehan güner, bitmeyen kavga suriye ABD ilişkilerinin dünü, bugünü, 2016, <https://linksshortcut.com/tCdyn> , erşim 15/8/2024.
- Rusya Ve Ukrayna: Moskova'ya Uygulanan Yaptırımlar Neler?, bbc, 2023, , <https://2u.pw/grvFFWB>, Erişim 19/11/202.
- Saeed Malik, Uluslararası Organizasyonlar, Siyasi Ansiklopedi, Erşim 10/12/2023 <https://cutt.us/fKgwV>
- Salim Braizat Rayq, Büyük Orta Doğu Projesi Ve Amerikan Dış Politikası (Hedefler - Araçlar - engeller), (Amman: Yayıncılık Ve Dağıtım Akademisyenleri Yay, 2013.
- Sadiq Abdel Rahman, Ekonomik yaptırımlar hedeflerine ulaşıyor mu, Al-Jumhuriya, 17/8/2021, <https://n9.cl/cyxeh> , erişim 1/5/2024.
- Satoutah Ganya, "BM Sisteminde Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar " Cezayir,Hukuki ve Siyasi Araştırmalar Ve Çalışmalar Bölümü Dergisi
- Serakib'de Çatışmalar: Suriye Ordusu İdlib Valiliği'ndeki Stratejik Şehrin Kontrolünü Ele Geçirdi, bbc, 7/2/2020 <https://2u.pw/NFBLQHPG>, Erşim 23/4/2024
- Seyyid Ali El-Mustafa, " Kriminalizasyon Ve İzin verilebilirlik Arasındaki Ekonomik Saldırganlık ", Hasan Üniversitesi Hukuk Ve Uluslararası İşletme Dergisi, 21/6/2019, Erişim 16/11/2023, <https://2u.pw/6ZVTYGA>
- Sezar Yasası, ABD Hazine Bakanlığı Web Sitesi, <https://home.treasury.gov/>

- Sezar Yaptırımlarının Dördüncü Paketi Esmâ Esad'ın Ekonomik Etkisini Hedef Alıyor, 30/09/2020, Rozna Web Sitesi, <https://2h.ae/zKTZ>, Erişim 28/04/2024
- Sezar'ın Beşinci Paketindeki Cezalandırıcılar Hakkında Bilgi Edinin, 10/kasım/2020, Suriye İş Ve Ekonomi Web Sitesi, <https://www.eqtsad.net/news/article/31996>, Erişim 29/02/2024.
- Suriye Devrimi.. İlk Kıvılcımı Ne zaman Başladı? En Öne Çıkan Aşamalar Ve Sonuçlar Nelerdir?, El Cezire, yay 21.03.2023, <https://2u.pw/jiy0H9y>, Erişim 18/4/2024
- Suriye'deki kimyasal saldırıların Tarihi, BBC, 5/4/2017, <https://2u.pw/QqDIWb8u>, Erişim 19/4/2024.
- Süleyman Eşref, Doğu Guta Sakinlerinin Yerlerinden Edilmesinden Üç Yıl Sonra, Baladi News, 22/3/2021 <https://n9.cl/4m8kf>, Erişim 25/8/2021
- Suriye Çatışmasında Kimyasal Silah Kullanımı Ve Uluslararası Tepkiler, Arap Araştırma Ve Politika Çalışmaları Merkezi (Katar: 2017) s 7
- Suriye Rejimine Ekonomik Yaptırımların Uygulanabilirliği, (İdlib: El Hattab Araştırma Merkezi, 2021)
- Suriye Rejimi Bölgelerindeki Güvenlik Huzursuzluğunun Belirtileri: Nedenleri ve Sonuçları, Jusoor Araştırma Merkezi, 6/1/2023, <https://n9.cl/rugtez>
- Suriye Rejimini Finanse Edecek Ve Uluslararası Yaptırımları Aşacak İşadamlarından Oluşan Bir Ağ, Pro Justice'in İnternet Sitesinde Yayınlandı, <https://2u.pw/6M66R65>,
- Suzan Alsmah, Ekonomik Caydırıcılık: Uluslararası Çatışma Etkileşimlerini Yönetmede Ekonomik Yaptırımların Başarısının Belirleyicileri, (Abu Dabi: Özel Çalışmalar Dergisi, 2022).
- Şakuri Abdülkadir, Uluslararası Ekonomik Yaptırımların İnsanın Kalkınma Hakkı Üzerindeki Yansımaları (Örnek Olarak Irak Örneği), Sağ Sesi Dergisi, 2016.
- Türkman Reem Ve Mahşi Zaki , Yaptırımların Suriye'deki Güç Dinamiklerine Etkisi, LSE Blogs, Yayınlanma Tarihi: 25.03.2021, <https://2u.pw/Jp3puYf>, Erişim 15.02.2024.
- Türki Mahmud Fares, Amerika'nın Suriye politikası 1991-2005, (Musul: Bölgesel Araştırmalar Merkezi, 2008).
- Vakin Fayza, " Ekonomik yaptırımlara insani boyutun aktarılmasında uluslararası kuruluşların rolü", Hukuki ve Siyasi Araştırmalar ve Çalışmalar Bölümü Dergisi, 2013, , erişim 7/11/2023, <https://2u.pw/GUHLg18>.

Yasin hdyrat Ömer, “Uluslararası Ve Bölgesel Güçlerin Arap Baharı Devrimlerine İlişkin Pozisyonları Ve Ortadoğu Bölgesel Düzenine Etkileri (2010- 2015) “, Arap Sanat Üniversiteleri Birliği Dergisi.

7 Noktada. Ekonomik Yaptırımlar Nelerdir Ve Bunlar Neden Amerika'nın Hasımları Ve Düşmanlarıyla Mücadelede Tercih Ettiği Silah Haline Geldi?, Arapça Bost, 16/4/2021, <https://2u.pw/BPSMRzuErşim12/12/2023>.

Zaatashi Hamid, “Arap Baharı Ülkelerine Yapılan Dış Müdahaleler Ve Bu Müdahalelerin Bu Ülkelerdeki Siyasi Dönüşümlerin Seyrine Etkisi: Mısır-Libya-Tunus Örneği" , Dünya Siyaseti Dergisi, Mohamed Bougherra Üniversitesi.

Zeytun Vadah, Siyasi terimler sözlüğü, (Ürdün: Yayıncılık ve Dağıtım için Osama yay, 2013).

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Bugünkü anlamıyla ortaya çıkmadan önceki en önemli ekonomik yaptırımlar.	20
Tablo 2: Ekonomik yaptırımların açıklanan hedeflere göre başarı ve başarısızlık oranları	27
Tablo 3: Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan en önemli yaptırımları gösteren tablo	37
Tablo 4: Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı en önemli yaptırımları gösteren tablo.....	42
Tablo 5: ilk pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimlerini gösteriyor	68
Tablo 6: ikinci pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimleri yer alıyor	69
Tablo 7: dördüncü pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimleri yer alıyor	70
Tablo 8: beşinci pakette Sezar Yasası yaptırımlarına dahil olanların isimlerini göstermektedir.....	71
Tablo 9: Suriye rejiminin gerçekleştirdiği en önemli kimyasal saldırılar.....	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası ekonomik yaptırım türleri 28

ÖZGEÇMİŞ

2017-2020 yılları arasında Suriye'de El Şam Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezun oldu. 2020 yılında Karabük Üniversitesi'nde Uluslararası politik ekonomi alanında yüksek lisansa başladı. Yayımlanmış bir kitap incelemesi bulunmaktadır. Birçok seminere katılmış ve çeşitli sertifikalar almıştır.

